

Existia malestar perquè es considerava que els diputats i senadors no havien fet tot el possible pel cas Puig i Esteve (390). Precisament a proposta d'un dels dimissionaris, Culi i Verdaguer, en la reunió de finals de juliol, s'aprovaria i s'adreçaria un nou escrit als parlamentaris catalans, "el qual és evident que constitueix un descàrrec per la Comissió que ha fet ço que bonament podia fer"; carta que no fóra publicada, "malgrat l'acord pres" i que incloïa una "censura ben justa", segons "Renaixement" envers aquells parlamentaris esmentats (391). Tanmateix, passats uns pocs mesos, el 27 de novembre de 1915 - la Sala de l'Audiència Provincial de Barcelona declarava Puig i Esteve comprès en la darrera amnistia (392). El lliurament de la bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona l'onze de setembre, havia donat lloc, doncs, a una incoació de procés que havia palesat, per les incidències internes referides, les tensions existents al si del catalanisme polític. Per un altre costat, el mateix procés, el desig d'incloure'l primer a la jurisdicció militar i després de negar-li de gaudir dels efectes de l'amnistia, evidenciava ben bé el desafecte que el nacionalisme popular del CADCI, aquesta vegada en la persona del seu president, provocava.

Pel que fa a les altres celebracions de l'onze de setembre, el CADCI prosseguí la seva tasca al si de la comissió organitzadora dels actes commemoratius de la diada. En la corresponent a l'onze de setembre de 1915, a part de la seva intervenció al si d'aquella comissió (393) i de l'ofrena consegüent (394), el CADCI organitzava una vetllada commemorativa (395), a part de la intervenció de Puig i Esteve per aconseguir la llibertat dels detinguts pels "inevitables" incidents d'aquell dia (396). En la mateixa diada de 1916, el CADCI s'encarregà de la recepció de les corones al peu de l'estàtua del conseller barceloní (397). Els incidents i les detencions aquest cop no havien tampoc de faltar (398). Aquest dia, per un altre costat, com ja hem assenyalat en un altre lloc, la Joventut Catalànista de Barcelona, presidida per Jaume Cardús, membre del CADCI, editava un full dirigit als treballadors amb motiu d'aquesta commemoració (399). La diada de 1917 transcorregué amb la major normalitat malgrat els esdeveniments transcorreguts aquell estiu, probablement mercè a les grans precaucions adoptades per la policia (400). El CADCI faria la seva habitual ofre-

na al peu de l'estàtua (401), com ho acompliria el 1918, alhora que aquest any es feia present a la "vetllada patriòtica" al Teatre Espanyol (402).

L'activisme nacionalista del Centre entre 1914 i 1918

El butlletí "Acció" del CADCI, del mes de novembre de 1917, en convidar els dependents del Centre a col·laborar econòmicament amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i l'Associació Catalana de Beneficència, començava amb uns mots que ens serviren ben bé per a definir el nacionalisme dels mateixos dependents del CADCI i que la Secció de Propaganda Autonomista tenia prou cura a esperonar amb el seu activisme: "El nacionalisme català, norma de vida i compendi de virtuts i aspiracions, manera única d'arribar a la conquesta de les llibertats de Catalunya, exigeix, de tothom que desitgi merèixer el dictat de fill digne de nostra terra, un seguit d'esforços que és precís veure traduïts en quelcom material, en quelcom que representi el lloc de partida d'una actuació o el redós amorós per als que s'esforcen" (403).

Miquel Guinart i Castellà, secretari de la Secció de Propaganda Autonomista, a la Memòria del curs 1914-1915 d'aquesta secció, en subratllava el paper dins el moviment nacional català: "No podeu pensar amb quina intensitat -afirmava tot dirigint-se als dependents inscrits a Propaganda Autonomista- sent reposar sobre seu aquesta Secció la tebior dels esguards de tot un poble. No podeu pensar de quina manera s'adquereix consciència, des del nostre lloc, de què ens movem dintre una entitat potent, guia i exemple de moltes altres creades arreu de Catalunya. Hem arribat a forjar-nos la idea que aquest edifici era -- una immensa fàbrica de saba patriòtica. Considereu, doncs, la responsabilitat que atribuïm a la Secció de Propaganda, que té al seu càrrec una missió altíssima i delicada dintre d'ella, que tot i no essent de bon troç, tan complicada i difícil com la de les altres Seccions, és més visible, més aparatosa, més exterior que totes elles. Pot dir-se que tan sols es redueix a curar que aquest gran espill -- clar i diafan que és el nostre Centre, en el qual es contempen per a embellir i perfeccionar llurs imatges les entitats de tots els bàndols en què es destrua el catalanisme, conservi sempre al llarg dels anys, sense que el més lleuger entelament l'ombregi, aquesta seva actual bona llum que avui tant s'hi admira i que a nosaltres tant ens enorgulleix." (404).

Aquesta imatge del CADCI com a fàbrica de "saba patriòtica", fóra -- compartida pels amics i enemics de l'entitat. Rovira i Virgili, en -- començar una conferència seva al Centre, el 17 d'octubre de 1914, ho subratllava de manera precisa tot manifestant la seva "admiració" -- per la seva tasca: "Aquest Centre realitza una obra importantíssima per la causa nacional catalana; realitza una obra fecunda de naciona lització; i davant d'aquesta obra, jo sento una admiració gran i sin cera. Hi ha qui ha dit que aquest Centre és una fàbrica de separatistes; deixant a part l'apreciació de la paraula, jo crec que, en realitat, aquest Centre és una fàbrica de patriotes, i la nostra sort -- més gran, la sort més gran per a Catalunya, fóra que cada estament -- social tingués una fàbrica com aquesta. Gràcies a l'obra d'aquest -- Centre, en la qual té una part importantíssima el seu digne presi-- dent (president avui processat, però que de segur continua amb el -- cap ben alt i amb el cor ben valent), gràcies dic a l'obra d'aquest Centre, el catalanisme té un lloc on s'educa la nova generació. Els que s'eduquen en aquest Centre venen a admirar la seva obra de cata lanització, i per damunt de l'obra de classe, el Centre realitza una obra nacional." (405). No podrien trobar-se millors paraules per a -- definir amb exactitud el nacionalisme dels dependents del CADCI, en especial dels seus dirigents d'aquell moment, i, per un altre costat, els límits de les posicions socials dels mateixos, o potser millor, de la seva consciència de classe.

Entre 1914 i 1918, doncs, l'activitat nacionalista del CADCI fóra mo guda per l'esperit que traslluïen aquests textos esmentats i per les paraules de Rafael Fons, a la Memòria del curs 1914-1915: "Avui dia, el Centre vé a ésser l'eix on convergeixen bona part de les manifes tacions patriòtiques catalanes. Ell és el que dóna la modalitat de -- molts actes i festes que arriben a germinar i a prosperar mercè als elements juvenils inestroncables d'aquesta casa." (406). Aquesta tas ca era protagonitzada sobre tot per la Secció de Propaganda Autono-- mista, com ja hem vist en d'altres capítols, però el nacionalisme -- animava igualment l'actuació i les manifestacions de les altres sec cions i lògicament del CADCI, en general. El Consell Directiu, per -- un altre costat, quan es tractava d'iniciatives o de participar en -- actuacions de caire nacionalista, freqüentment ho encarregava a aque lla secció o bé en delegava la representació en les persones de la --

Junta de Govern de la mateixa. Així, per exemple, era la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, l'encarregada d'organitzar els actes commemoratius de l'onze de setembre, l'ofrena del Centre a l'estàtua i l'exercici de la corresponent representació de l'entitat en els actes organitzats per d'altres aquell dia. Era també la mateixa secció la que participava a l'Aplec de la Sardana, la que tenia cura de la vinguda de les caramelles al CADCI cada dissabte de glòria i l'organitzadora de la nova activitat, ben aviat popularitzada, de la Festa d'infants i flors, juntament amb la Cooperativa Mutual Catalana -en la qual, per un altre costat, s'hi moien molts socis del Centre-. De totes aquestes manifestacions ens en hem ocupat a l'apartat anterior sobre les activitats permanents.

Aquesta etapa, doncs, oberta amb l'esclat de la Gran Guerra, s'iniciava per al CADCI, des de la perspectiva de la seva actuació nacionalista, amb l'ofertament de la bandera catalana per Josep Puig i Esteve a l'Ajuntament de Barcelona (407). El discurs de Puig amb motiu d'aquesta avinentesa, la participació massiva de socis en l'escenari de l'acte, amb els incidents i detencions que es produïren, en especial de sis soldats, tres dels quals eren membres del Centre, el miting nacionalista, al vespre, en el local del Centre Autonomista de Dependents amb la intervenció corresponent de la policia al final, el processament de Puig, els esforços per la seva amnistia, així com per la dels sis soldats esmentats, l'acte al Teatre Olimpo, la constitució de la Comissió Puig i Esteve per aconseguir l'acompliment d'aquella mesura sobre el president del CADCI, les innombrables adhesions que rebé aquest, la intervenció dels diputats i senadors catalans a favor seu, l'atenció de la premsa, tot plegat, al que ens hi hem referit llargament a l'apartat anterior, posava en el primer pla de l'actualitat l'obra del CADCI i la persona del seu president. El procés en sí i les dificultats perquè Puig i Esteve fos amnistiats, els mesos que passaren fins al definitiu sobreseïment, la mateixa sentència, palesaven de manera prou clara el protagonisme del CADCI en aquests moments, en la consciència de catalanistes i anti catalanistes, justificant, enfi, els mots que hem esmentat de Rovira i Virgili en començar aquest apartat. I si en alguna de les seves modalitats, la del nacionalisme republicà, el catalanisme es troba en crisi en aquests anys, aquesta no sembla pas que atenyi al CADCI. Hem --

vist a l'apartat anterior, també, la importància de les festes del XII aniversari, el maig de 1915, en especial el miting nacionalista del dia 15. Però, el mateix 1915, quan encara no s'havia resolt l'afar de Puig i Esteve, el Centre es trobaria en mig d'un altre conflicte, que mostrava un cop més les animadversions que el CADCI desvetllava i que donaria ocasió a un nou enfrontament entre regionalistes i nacionalistes republicans. El 19 de setembre es duia a terme la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall en un acte oficial i popular alhora (408). La significació de la personalitat de Pi i Margall atragué a aquesta manifestació republicans radicals i catalanistes, a més a més de nacionalistes purs (409). Entre les adhesions hi figurarien des de entitats polítiques com la Lliga Regionalista fins a l'Associació de la Dependència Mercantil (410). El CADCI també hi faltaria i una nombrosa comissió de socis, presidida per Puig i Esteve, amb la bandera de l'entitat, formaria part de la comitiva que des de l'Ajuntament es traslladà a l'encreuament Passeig de Gràcia-Diagonal, indret on havia de dipositar-se la primera pedra del monument i que es vegé concorregut per una gran quantitat de públic, banderes i estandarts de les societats i grups presents allí. L'alcalde Fich, Fere Coromines i Pi Arsuaga pronunciaren discursos, es col·locà la pedra i, tot seguit, el públic entonava la Marsellesa i es donaven visques a la República alhora que hom començava a desfilat Passeig de Gràcia avall. Els dependents del CADCI, llavors, "després d'haver entonat amb el públic la Marsellesa (...), al redós de la seva bandera, es disposaren a tornar a nostre estatge, davallant pel Passeig de Gràcia, al cant de Els Segadors. A les poques passes ja, alguns nuclis de radicals amb les seves banderes i banderins s'acostaren al grup format per nostres companys i als crits de Viva la integridad de la patria española, Mueran los separatistas i altres per l'estil, intentaren envoltar a nostres companys, que als crits aquells respongueren amb altres de Visca Catalunya. En mig de la natural confusió que es produí, es començaren a sentir trets, partits indubtablement del grup dels agressors, els quals aprofitant-se d'aquella, intentaren apoderar-se de la nostra bandera, el qual naturalment no aconseguiren perquè tots els socis del Centre allí aplegats repeliren l'agressió amb tota energia. Refeta un poc la calma, el grup de nostres consocis es tornà a posar en

marxa, amb la bandera al davant, i a les poques passes -a la cantonada del carrer Provença- novament els escometeren a trets els lerrouxistes, sense per això aconseguir el seu evident objecte d'apoderar-se de nostra senyera. Segons sembla, amb l'estúpid pretext que no en som dignes, volien apoderar-se amb preferència del llaç dels colors francesos que en ella hi figura i que ens regalaren nostres companys de Lyó en la visita que ens feren l'any 1913. Per tercera vegada es produí l'agressió a l'ésser aprop del carrer de València, intervenint-hi aleshores seriosament la força pública. En vista de la pertorbació dels lerrouxistes i per a no portar la pertorbació fins al centre de la ciutat, nostre president junt amb el company portador de la bandera, entraren aquesta al magatzem de l'Editorial Española que ens obrí noblement les seves portes." (411)

"Tota la premsa catalana, a excepció, naturalment, -afegeia la mateixa font- de la petita part que defensa el partit dels agressors o que - amb aquests simpatitza, tingué també al ressenyar els fets, paraules d'elogi per al Centre i l'obra patriòtica i de civisme que acompleix" (412). L'incident, però, a més a més, donaria lloc a una polèmica entre "La Veu de Catalunya" i "El Poble Català". La situació, certament, resultava incòmoda per als nacionalistes republicans aliats -- amb els radicals, i de la mateixa manera que "El Poble Català" havia aprofitat el tema de la real o suposada delació de "El Diluvió" quan el discurs de Puig i Esteve en el lliurament de la bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona per a combatre la Lliga Regionalista, -- aquest cop fóra aquesta qui aprofitaria l'avinantesa per a fer-ho envers la UFNR i "El Poble Català". Val a dir que aquest darrer diari, d'alguna manera, mirà d'excusar el Partit Radical i llançar les culpes sobre grups marginals o incontrolats (413), els quals en un editorial, publicat el 20 de setembre, eren qualificats d'"inadaptats" (414). El mateix periòdic, l'endemà, manifestava que no es podia imputar l'esdevingut al Partit Radical, tot apel.lant a les paraules - pronunciades per l'alcalde Fich, que era radical, a l'Ajuntament -- (415). Foren aquests comentaris i interpretacions de "El Poble Català", en ésser rebutjats per "La Veu de Catalunya", els que donarien lloc a una polèmica entre ambdós. "La Veu de Catalunya" retrauria el "servilisme" de l'òrgue de la UFNR respecte dels radicals, la desfiguració de la realitat i la manca de coratge per a acarar-se clara-

ment amb els lerrouxistes i ésser conseqüent amb el seu proclamat nacionalisme, mentre "El Poble Català" responia àgrament i titllant de "falsos nacionalistes" als membres de la Lliga Regionalista (416). - "El Progreso", per la seva banda, atribuïa l'agressió feta als dependents del CADCI al grup de "El Alma Popular", indignada pel "odio irracional contra Castilla" i per haver-se pronunciat un "mora Espanya" (417). Les informacions confuses que correren dels fets i les mateixes que donaren alguns òrgues de premsa el dia 20 (418), donaren lloc a què el CADCI difongués una nota oficial precisant la seva versió dels esdeveniments, tot subratllant que els socis del CADCI - tan sols havien cridat "Visca Catalunya" i que els agressors "enron-daven les banderes i banderins de diferents centres radicals" (419). En un altre ordre de coses, l'incident contribuï al distanciament de Puig i Esteve de la LFNR com assenyalàvem al capítol anterior (420).

El desembre de 1915, el CADCI s'adherirà al gest de Macià de renunciar a l'acta de diputat per Les Borges Blanques. Josep Puig i Esteve, com a president i Rafael Fons, com a secretari, adreçarien una lletra a Francesc Macià, "plena d'afecte i d'admiració":

"No sabem que admirar més -hi llegim-: si la vostra enteresa o el vostre patriotisme. El vostre acte memorable davant del Congrés d'Espanya, acte que constitueix el més alt exemple de civisme dels nostres temps i del nostre país, us fa acreedor a l'admiració i a l'aplaudiment de tots els bons patriotes. Rebeu, doncs, el d'aquest Centre, que veu en vos la més noble representació de la raça i que considera que, amb vos, Catalunya ha començat a absentar-se del Parlament d'Espanya, fugint de les pestilències d'una política de liquidació, de la qual és de desitjar que Catalunya sàpiga sostreure-se'n, com vos heu fet." (420 bis). Sens dubte aquest text és una prova més que el catalanisme del CADCI no anava precisament a remolc de les influències de la Lliga Regionalista. El Centre, però, encara convidaria Macià a pronunciar una conferència pública al CADCI perquè hi exposés "el seu concepte sobre la situació actual del moviment polític català amb relació al problema general d'Espanya" (421). A la vista de la "gran expectació causada per l'anunci de la conferència" que havia de pronunciar-se el dia 19 de desembre, el Consell Directiu, per a evitar una excessiva aglomeració de públic", acordava que l'en

trada fos "per rígorosa invitació", lliurant-ne dues a cada soci que es presentés al local a demanar-les (422). La Unió Catalanista, per la seva banda, organitzava un àpat en honor de Macià el mateix dia - (423). El diumenge, dia 19, unes 400 persones acudien a l'estació - del Passeig de Gràcia a rebre al diputat dimissionari, entre les -- quals Folguera i Duran, Coloma i Grant i Sala de la Unió Catalanis -- ta, i Puig i Esteve del CAOCI. Pel que fa a la conferència, "bona es -- tona abans de començar la sala estava atapeïda" així com "tots els -- llocs d'accés a la sala. La gentada era extraordinària (424)." Forma -- ven la presidència: Puig i Esteve, Roig i Fruna del C.N.R., Martí i Julià de la Unió Catalanista, i Folguera i Duran i Antoni Suñol, ex -- presidents ambdós d'aquesta darrera entitat. Per l'escenari estaven -- repartides "moltes altres representacions" i el cronista de "El Fo -- ble Català" indica que "una estona començada la conferència aparegué -- el diputat per Barcelona Pere Coromines", i subratlla que "no hi ha -- via cap representant de la Lliga Regionalista" (425). Puig i Esteve, -- llegiria una salutació, "plena d'admiració i entusiasme, a la perso -- nalitat del noble patrici", "explicant l'objecte de la mateixa -- de -- la conferència- que l'havia organitzada el CAOCI per rendir un home -- natge a Macià"; i remarcaria "que no feia la presentació (de Macià) -- perquè fóra una mesquinesa després de la grandiositat del gest seu, -- acció que ha corprés als bons catalans i que el manifesta tan gran, -- tan noble i tan digne com s'ha presentat sempre". (426) Francesc Ma -- cià, "enmig d'una ovació indescriptible", començà la seva conferèn -- cia en la qual faria una crítica de la política espanyola, dedicant -- una bona extensió a criticar la política militar del govern des de -- la guerra de Cuba, tot denunciant la incompetència i incapacitat -- dels ministres de guerra i, en darrer terme, dels caps de govern -- (427). Macià, tot partint de les qüestions militars faria una crítica -- general de la política governamental apuntant a la responsabilitat -- de la mateixa corona (428), censuraria la llei de jurisdiccions i -- "els qui administren la justícia", subratllant que no es podia tole -- rar més "que el Parlament de la llei sigui el de la farsa i el de la -- mentida" (429). "Davant d'aquest estat de coses -afirmaria- vaig re -- nunciar l'acta creient que era el millor que podia fer. Ho vaig fer -- pensant amb Catalunya." (430) I respecte de la política catalana, ma -- nifestaria que sempre havia "estat partidari de la unió de tots els -- catalans". "Va venir l'assemblea del dia 10 d'octubre (431) i Catalu

nya va presentar unes demandes convinguda de la seva força. No vaig anar a l'Assemblea, però sí a la manifestació adherint-m'hi per tant. Dels balcons de casa ciutat es va dir que si el govern no atenia aquelles peticions, els parlamentaris renunciarien l'acta i farien si convingués la revolució. Això ho vaig creure contraproduent perquè dubtava que es fes i seria la causa de desil·lusió pels catalans. Però això jo no podia tolerar-ho i vaig presentar la meua renúncia al Parlament. I no renunciaria una acta per Catalunya sí o cent." (432). Macià, finalment, acabaria la seva conferència fent una crida a la unió dels catalans, car "aquesta unió ens tornarà forts". "Si així no ho fem -diria-, la funesta política de l'Estat ens arrossegaria a les seves dissorts, i nosaltres no ho hem de permetre si volem veure convertides en realitats les aspiracions de Catalunya (433)." Macià fóra aplaudit i vitorejat a peu dret pel públic, que l'havia interromput diversos cops al llarg de la seva dissertació, i que clouria l'acte amb el cant de Els Segadors. Després, 200 comensals prendrien seient en el dinar que la Unió Catalanista ofería a Macià, amb la presència de Puig i Esteve a la presidència. Aquest manifestaria a l'hora dels parlaments que se sentia "joïós de poder portar la representació del Centre Autonomista, desitjant que l'exemple d'en Macià trascendeixi al cor dels fills dels catalans" (434).

El dia 1 de gener de 1916, el CADCI participava activament en la realització de la Diada de la Llengua Catalana. Aquesta celebració naixé com una reacció contra unes declaracions, fetes al Senat, el 22 de novembre de 1915, per Royo Villanueva, en les quals s'oposava a la redacció de la documentació oficial de les corporacions públiques en català, tot donant lloc a un debat que durà alguns dies i que posà novament de relleu el plet nacional i les aprehensions que provocava els intents de normalització que la Mancomunitat, en especial, intentava (435), tot donant lloc a una forta reacció en els mitjans catalanistes, encara que Puig i Cadafalch, a "La Veu de Catalunya", intentés, per la via de la persuassió i de les bones maneres, fer entendre les posicions catalanes a Royo Villanueva, en un article que significativament es titulava La qüestió de la llengua. Al senyor Royo Villanueva, nostre aliat i amic (436). Aquest cop, -

però, no es produí cap picabaralla amb ocasió d'aquest afer, com s'havia esdevingut abans, entre nacionalistes republicans i regionalistes quan el processament de Puig i Esteve o l'agressió dels lerrouxistes contra els socis i la bandera del CADCI el dia de la col·locació de la primera pedra del monument a Fí i Margall (436 bis). El fet desvetllà l'emocionalitat catalana i es produí un ràpid moviment de repulsa que, precisament, fóra el CADCI qui l'encapçalaria. Efectivament, el dia 25 de novembre de 1915, convocada per aquesta darrera entitat, se celebrava al seu local mateix una reunió de representants de tots els partits autonomistes de Catalunya. Allí, hom prenia l'acord de celebrar "una gran festa nacional en desagravi als atacs de què ha estat víctima la nostra llengua en el recent debat promogut en el Senat". Aquesta festa, es faria el primer de gener per tot Catalunya i s'anomenaria "Dia de la llengua catalana"; hom hi procuraria recaptar diners per a la "construcció del Teatre Català". Alhora, com a preparació de la festa, se celebrarien diversos actes, "mitings, vetllades i com a iniciació una assemblea que tindrà lloc el dia 4 de desembre a la qual el CADCI convidarà a totes les entitats de cultura, corporacions, cooperatives, societats obreres, etc., en la qual es nomenarà un Comité que porti a terme tots els treballs preparatoris". Amb aquesta festa nacional havia de respondre "Catalunya tota a aquests atacs i injúries que infligeixen els anticatalans al que és essència de la seva personalitat" (437). Mentre la premsa continuava referint-se a les intervencions de Royo Villanueva (438), el CADCI convocava la projectada assemblea d'entitats per al quatre de desembre (439). Aquest dia, se celebrava efectivament l'assemblea, amb l'assistència d'un públic que omplia tota la sala i més de setanta representacions d'entitats -- (440). Puig i Esteve, Pere Coromines, Martí i Julià, Puig de la Bellacasa, Noguer i altres membres del CADCI, ocupaven la taula presidencial. Puig i Esteve, obriria l'acte manifestant que feia "més de dos cents anys que malauradament ens privaren per la força del dret a usar en tota llibertat la nostra estimada llengua, continuant -- fins avui l'intent d'anorrear-la i escarnir-la sense haver-ho aconseguit. La raça catalana s'ha venjat dels seus opressors servant el seu idioma en contra de tot, creant un prestigi d'orgull que és tota la seva superioritat i grandesa. Som més forts, sortosament, del

que a nosaltres mateixos a vegades ens ha semblat. Per això els insults i vexacions que a la llengua se'ns dirigeixen, a la nostra ànima nacional, no podem deixar sense una vibrant protesta vindicàtoria i com ara recentment des del Senat s'ha llançat en contra de Catalunya una ofensa ben declarada, més que mai estem obligats a oposar-hi la nostra resolució més positiva i eficaç enlairant la nostra llengua a l'admiració i respecte de tothom." Puig i Esteve, assenyalaria, també, que la primera intenció havia estat la de "dirigir-se als parlamentaris catalans perquè presentessin l'oportú projecte de llei, a fi que tant en l'ensenyament primari com en el superior, hi tingués la nostra llengua catalana una directa intervenció". Exposava després la idea general del "gran homenatge" que havia "d'ésser obra -- de tots" i llegiria una "comunicació dels nacionalistes de Valls proposant, entre altres coses, la creació en cada població d'una junta de defensa de la llengua catalana", per a, tot seguit, donar compte d'unes "conclusions provisionals perquè servissin de base de discussió". Puig i Esteve acabaria, remarcant que havien d'ésser "en aquestes qüestions bon xic intransigents, per a fer prevaler tot el vigor de la nostra indignació" (441). Pere Coromines, intervindria a continuació tot manifestant-se partidari no solament de "demanar una participació del nostre idioma en el primer i segon ensenyament, sinó - que deu demanar-se que sigui totalment en català"; adduiria diversos arguments a favor d'aquesta exigència, reivindicaria la catalanitat de la Universitat de Barcelona i faria diversos suggeriments sobre la recaptació pel teatre català i l'exposició del llibre català --- (442). Casas Carbó s'adheriria als suggeriments de Coromines i oferiria d'"interessar-se prop de l'Ateneu per el de l'exposició". Martí i Julià recomanaria que no se celebrés una "festeta més, amb molta profusió de banderetes i flors com altres festes d'exportació, sinó una duradora i sorprenent manifestació que, a la vegada, donés a conèixer arreu la virilitat de la nostra ànima" i proposaria la "constitució d'un comitè permanent que podria anomenar-se de la nacionalització i defensa de la llengua catalana". Parlarien després, Puig de la Bellacasa que assenyalaria el doble caràcter de la idea projectada, "un de transitori, que és el crit de l'ànima ferida i l'altre de nacionalització, de defensa i conquesta de la llengua pàtria"; Ramon Monegal que subratllaria la "necessitat d'augmentar les escoles

catalanes" i que, en aquest sentit, "podria demanar-se als diputats a corts que en discutir-se el pressupost d'instrucció pública, plantejessin aquesta qüestió"; Maspons i Anglasesell que remarcaria la necessitat d'usar a fons dels "drets legals que avui té la llengua catalana" (443); Ramon Duran que atacaria els "diaris que a Catalunya es publicuen en castellà", plantejant la necessitat d'una campanya perquè "quan menys tinguin les seves columnes obertes a la col.laboració catalana"; i Jaume Bofill i Mates que defensaria l'ús de la llengua catalana, i es voldria que aquesta s'abandonés en corporacions cíviues ja fossin oficials o no (444). Assenyalaria, igualment, la conveniència que la comissió que es constituís "anés vigilant les punyalades - traïdores que van sortint a "La Gaceta", especialment en el ram d'Instrucció Pública (445). L'Assemblea finalment, aprovaria, com a conclusions la creació d'una comissió "encarregada de la defensa i nacionalització de la llengua catalana", per a la designació de la qual -- l'assemblea, a proposta de Maspons i Anglasesell, donà un vot de confiança a la taula perquè procedís ella mateixa a fer-ho; segonament, -- hom va aprovar d'interessar "dels parlamentaris catalans que pels mitjans que el seu patriotisme els aconselli", procuressin aconseguir el més aviat millor l'ensenyament obligatori en català a les escoles públiques de Catalunya, l'establiment de càtedres obligatòries de llengua i literatura catalanes a les "universitats, instituts i escoles normals de terra catalana", l'obligatorietat de "conèixer perfectament" el català per a "exercir qualsevol càrrec públic a Catalunya" i que fos "respectat i reconegut oficialment el dret dels catalans a -- usar el seu idioma propi en tots els actes de llur vida pública i privada"; i tercer, l'assemblea acordà la seva "adhesió a l'obra de la Diputació d'usar el nostre idioma, solidaritzant-se amb la seva conducta i expressar el seu desig que totes les corporacions públiques catalanes i especialment de Barcelona secundin i segueixin l'exemple" (446). El Comité Executiu de la Diada restà format per Martí i Julià de la Unió Catalanista, Raimon d'Abadal de la Lliga Regionalista, Ferrer Corominas del Centre Nacionalista Republicà, Francesc Layret del Bloc Autonomista Republicà, Josep Puig i Esteve del CAOCI, H. Puig i Sais de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, -- Josep M. Roca de l'Ateneu Barcelonès, Ricard Giralt i Casadesús de la Joventut Nacionalista de Catalunya, Carles Jordà de la Joventut Nacio

nalista, Albert Solsona de la Joventut Nacionalista Republicana, Josep M. Fí i Suñer de la Joventut Republicana Nacionalista, Josep Carner de la Junta d'Afirmació Catalana, M. Folguera i Duran de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Jaume Massó i Torrents - del Centre Excursionista de Catalunya, Martí Matons per l'Orfeó Gracienc, F. Flos i Calcat pel Col·legi de Sant Jordi, Josep Morató per "La Veu de Catalunya", el mateix Fere Coromines per "El Poble Català", Antoni Rovira i Virgili per "L'esouella de la Torratxa" i "La Campa na de Gràcia", M. Alcàntara i Gubar per "Renaixement", Joaquim Del-- clós per "La Nació", i Francesc Curet per "El Teatre Català". Tots - plegats en representació de les entitats i periòdics assenyalats, -- signarien un "missatge", redactat per Rovira i Virgili, que, amb data del 14 de desembre de 1915, fóra adreçat a la premsa de Catalunya i a totes les entitats catalanistes, tot explicant la motivació del ma teix (447). L'escrit reproduïa les conclusions de l'assemblea del 4 de desembre, abans esmentades, i manifestava l'acord de celebrar la "Diada de la llengua catalana, que ha de celebrar-se a tot Catalunya el dia de Cap d'Any" i pregava que amb tal motiu "totes les entitats autonomistes de la nostra terra", promoguessin una sèrie d'iniciati ves i actes a favor de la normalització de la llengua catalana en la vida municipal i a l'escola i, en general, a favor de l'"enaltiment" de la mateixa (448). La comissió, a l'ensem recomanà que a cada lo calitat es constituís una comissió o comitè, en el que estiguessin - representades, "a ésser possible", "totes les associacions" que s'en carregaven d'organitzar les diverses manifestacions el dia assenya-- lat i de posar-se en relació amb el Comitè de Barcelona, el qual tin dria el caràcter de "central", alhora que aquest, "per a millor dis tribuir-se la feina, s'ha dividit en comissions especials cada una - de les quals té una tasca pròpia". El Comitè central fixava el seu - domicili al local del CADCI, i, per delegació del Comitè, les joven tuts nacionalistes de tots els grups, eren "encarregades de les ofi cines que s'han instalat al local del benemèrit CADCI" (449). El no menament encara de Royo Villanueva pel govern de director general -- d'ensenyament ajudava indubtablement a augmentar l'activitat organit zadora i l'espectació envers la diada (450). La premsa catalanista - com el mateix butlletí "Acció", començarien a publicar les iniciati ves i actes projectats en nombroses ciutats i viles de Catalunya --

(451), alhora que informava de la tasca del Comité executiu de Barcelona i de les diverses comissions que aquí treballaven (452). El dia 1 de gener de 1916, diversos periòdics publicaven números extraordinaris com "El Poble Català", "Via Fora" o "La Falç", a part dels espais remarcables que es dedicaven en d'altres a glossar la jornada - com, a "La Nació" o "Renaixement" (453). La celebració de la Diada de la llengua catalana, es duria a terme en tres manifestacions, -- dues de les quals es desenrotllarien al CAOCI. Primerament, pel matí, a la sala d'actes d'aquesta entitat es desenrotllà un míting de vindicació de la llengua catalana, amb el local plé i l'adhesió de més de setanta entitats de Barcelona i d'altres poblacions catalanes, al marge d'aquelles en què s'hi celebraren actes de la diada (454). --- Puig i Esteve ocuparia la presidència, acompanyat d'Àngel Guimerà, -- Ignasi Iglesias, Albert Bastardas, Raimon d'Abadal, M. Folguera i Duran, Josep M. Roca, Joaquim Casas Carbó, Josep Francuesa i Gomis, -- Martí i Julià, Pompeu Fabra, Pere Coromines, Francesc Mateu, Puig i Cadafalch i Josep Coromines, a part d'altres persones assistents -- (455). Puig i Esteve obriria l'acte amb unes poques paraules i Noguer i Comet llegiria les adhesions de l'Ajuntament i de la Diputació de Barcelona, i de la Mancomunitat de Catalunya, que foren llargament aplaudides (456). Al llarg dels mítings, intervindrien Josep Coromines en nom de l'Associació Catalana d'Estudiants que combatria "aquests professionals de l'insult a Catalunya" i afirmaria que "els nostres representants en corts s'haurien de retirar del saló de sessions quan s'aixequés un senyor qualsevol a malparlar de Catalunya" (457); Ignasi Iglesias pel Foment del Teatre Català que subratllaria la necessitat de catalanitzar tots els aspectes de la vida catalana, els privats, els familiars, els comercials, els lingüístics i literaris, cridaria a estimar "sempre la nostra llengua", a tenir-la "com la més hermosa perquè és nostra" i a portar el català al teatre, al que defensà de les "mentides" que s'havien dit sobre ell al senat; -- Manuel Folguera i Duran, per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana que assenyalaria que no servien de res els entusiasmes momentanis si "en totes les manifestacions de la vida i de la cultura catalanes i principalment en el teatre, no es rendeix el degut homenatge al nostre idioma, i no pot viure el nostre teatre" (458) i acabaria demanant que "constés la simpatia amb què s'havia vist l'adhe-

sió dels mallorquins, valencians i rossellonesos a l'acte"; Josep -- Franquesa i Gomis per l'Acadèmia de la Llengua Catalana que manifes-
 taria la necessitat de lluitar per la llengua catalana perquè "és -
 l'única arma formidable que ens resta del nostre antic poder"; Josep
 Garriga i Yassó pel Forment del Treball Nacional que defensà la seva
 corporació de l'acusació de falta de catalanitat (459); Frederic Ra-
 hola per l'Econòmica d'Amics del País que comentaria els mots de --
 Franquesa i Gomis "que en el temps de l'absolutisme se'ns respectava
 parlar amb la nostra llengua, en canvi avui en temps de llibertat -
 se'ns nega aquest dret. Abans els reis invasors aprenien el català.
 Avui no tan sols no l'aprenen sinó que el neguen." Advocaria per una
 Confederació Ibèrica amb tres llengües, català, castellà i portugués,
 i acabaria manifestant: "Espanya ens pot demanar el sacrifici de la
 nostra vida. Però que no ens demani l'abolició de la nostra llengua
 perquè ella és la nostra ànima i l'ànima no pot morir mai." Parlari-
 en després Josep M. Roca, president de l'Ateneu Barcelonés, que s'ad-
 heriria als conceptes pronunciats pels altres oradors i subratllaria
 la necessitat de propagar les idees exposades al miting, "exortant a
 què la llengua catalana sigui purificada per a què tots la respectin
 com a llengua nacional catalana"; i Pere Coromines, per l'Institut -
 d'Estudis Catalans, el qual remarcaria la tasca d'aquesta institució,
 reivindicaria el català com a llengua de la cultura superior i de -
 les ciències, i s'adreçaria a la Cambra de Comerç demanant-li que de-
 posés la "seva actitud de no permetre que les classes es donin en ca-
 talà". Puig i Esteve, finalment, donaria lectura a les conclusions -
 que foren aprovades per aclamació, les quals interessaven dels po--
 ders públics que el més aviat possible s'establís l'ensenyament ---
 obligatori en català a les escoles públiques de Catalunya, la instau-
 ració, també obligatòria de càtedres de llengua, història i literatu-
 ra catalanes a les universitats, instituts i escoles de "terra cata-
 lana", el coneixement correcte de la llengua catalana parlada i es--
 crita per als qui vinguessin a exercir qualsevol càrrec públic a Ca-
 talunya, i, per últim, que fos respectat i reconegut oficialment "el
 dret dels catalans a usar son idioma propi en tots els actes de llur
 vida pública i privada", conclusions que foren lliurades a la tarda
 a l'Ajuntament barceloní al tinent d'alcalde Duran i Ventosa, "en de-
 legació de l'alcalde senyor Collaso", per la Comissió Executiva de -

la Diada, encapçalada per Puig i Esteve (460).

A la tarda, també, es faria al Palau de Belles Arts, el segon acte de la jornada, el "Cap d'Any Català (Any I)", a profit de l'Associació - Protectora de l'Ensenyança Catalana i organitzada per la Joventut Catalana i l'Orfeó Gracienc, en la qual intervindrien l'Orfeó Gracienc i la Cobla la Principal de Cassà de la Selva. A la nit, se celebraria el tercer acte al CADCI, la representació teatral de Mar i Cel i de La fi de Serrallonga que constituiria la primera sessió teatral de la sèrie que, a partir d'aquesta data, anava a organitzar el CADCI i a la que ens hem de referir més endavant.

L'activitat del Comité Executiu de la Diada no finí amb aquesta. El 10 de gener de 1916, es reunia novament al local del CADCI per a --- "acordar la manera de dur a terme les conclusions" aprovades el dia 1 (461). El Comité Executiu faria públic, per un altre costat, la "seva satisfacció per l'èxit que tingué la Diada arreu de Catalunya", l'agraïment envers les persones i entitats que havien prestat la seva col.laboració i, "especialment", la "seva profunda simpatia i remerciament als germans del Rosselló, Mallorca i València, que cooperaren a la jornada patriòtica demostrant així, que la unitat espiritual de la Catalunya històrica que es reflexa a la seva gloriosa parla, és indestructible"; hom acordava també l'edició d'un llibre de la Diada que hauria de contenir "les principals comunicacions, oficis, fragments periodístics, publicats o cursats amb motiu d'aquella", la redacció del qual s'encarregaria a "un competent escriptor", i que fóra finançat, "a més del sobrant del recaudat pel Comité", per la subscripció que aquest "ha obert (...) entre totes les entitats i persones que -- vulguin rebre el llibre" (462). El Comité Executiu decidia també, per a "procurar donar compliment immediat a l'acord de l'assemblea del 4 de desembre, de constituir en totes les poblacions de Catalunya on si gui possible, juntes de defensa i de propagació de l'idioma català i una junta central a Barcelona", d'encarregar a Puig i Esteve i Noguer i Comet, "l'estudi i redacció d'unes bases per al funcionament de -- dits organismes" i que, un cop "sancionades pel comité", foren "sotmeses a l'aprovació d'una gran assemblea d'entitats patriòtiques, culturals, etc." El Comité delegava, per un altre costat, a Josep M. Roca i Fere Coromines que fessin les gestions escaients per a organitzar -

l'exposició del llibre català, recollint així una de les idees plantejades a l'assemblea d'entitats del 4 de desembre de 1915. Igualment s'acordava de comunicar els acords de la Diada al president del Consell de Ministres per mitjà d'algun parlamentari català, "a l'objecte que no ignorin els poders públics la voluntat manifesta del poble català, que es traduirà posteriorment en actes qual finalitat serà la de portar a la pràctica les dites conclusions", que també serien comunicades "als principals periòdics d'Espanya, per a ouè se sàpiga --- arreu el pensament i el voler de Catalunya, respecte a l'ús de son -- gloriós idioma". Finalment, el Comitè decidia exercir provisionalment les funcions de les Junes de Defensa esmentades, mentre aquestes no estiguessin constituïdes (463). El Comitè, havia subratllat que "la tasca de defensar i propagar el nostre idioma no pot estar subjecta a moviments passionals i com a tals passatgers, sinó que requereix una labor persistent i quotidiana" (464), tanmateix la major part de les conclusions i propostes quedarien com a bones intencions o reivindicacions sempre presents dels grups i institucions catalanes, car, a partir de febrer de 1916, no veïem aparèixer a la premsa o al butlletí "Acció" les actuacions del Comitè Executiu, ni les anunciades juntes de defensa, ni el projecte d'una nova assemblea d'entitats que aprovés llurs bases de constitució i funcionament. Però, sí, en canvi, - que alguns fruits havia de tenir la celebració d'aquella diada; per un costat, fou la primera d'una celebració que esdevindria tradicional el primer jorn de cada any, si bé, a partir de la de 1917, s'en-carregaria de la seva organització l'entitat "La nostra Parla" (465). Però, per una altra banda, les iniciatives o actuacions desafortunades dels poders i de les institucions centrals espanyoles havien d'assegurar la continuïtat dels esforços vindicadors de la llengua catalana. Així una comunicació feta per Antonio Maura, en nom de la "Real Academia Española de la Lengua", el 20 de gener de 1916, i difosa pel Ministre d'Instrucció Pública contra l'ús dels dels "dialectes de la regió o província" en la documentació oficial i en l'ensenyament --- (466), posaria en tota la seva actualitat les reivindicacions de la Diada i donaria lloc a una nova reacció de les entitats catalanistes (467), entre elles del mateix Comitè Executiu de la Diada (468), encapçalades per les mateixes corporacions oficials de l'Ajuntament de Barcelona i de la Mancomunitat (469).

Precisament, pel que fa a l'Ajuntament, el 22 de febrer de 1916, el regidor Bofill i Mates protagonitzava un debat sobre la llengua catalana, en presentar una proposició que ratificava l'adhesió de l'Ajuntament a aquesta (470), que expressava el desig de l'Ajuntament de l'oficialitat del català al Principat "como uno de los derechos inherentes a la personalidad de Cataluña", que significava "a la Comisión ejecutiva del mitin celebrado en el Centre Autonomista de Dependents del Comerç durante la Diada de la Llengua Catalana" el ferm propòsit de l'Ajuntament de "seguir honrando la lengua catalana y usándola en la vida municipal, como aquella solicita", i que l'alcalde s'adreçés al president del Consell de Ministres perquè "en las disposiciones de carácter puramente administrativo como en los proyectos de ley que se meta a la deliberación del Parlamento, se inspire en los principios de la más amplia libertad y profundo respeto al uso de todos los idiomas españoles". La moció, signada pels regidors Duran, Bofill i Andreu, donaria lloc, com hem dit a un debat, en trobar l'oposició del regidor radical Giner de los Rios (471), i en el qual es destacaria la intervenció de Bofill i Mates que fóra objecte d'una comunicació d'adhesió de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista del CADCI (472). L'actuació del Centre en el camp de la llengua, duria, finalment, a l'Institut d'Estudis Catalans a adreçar "una vibrant i patriòtica comunicació" al CADCI, "remerciant (...) tot el fet per ell en defensa i enaltiment de nostra gloriosa llengua catalana" (473).

Al miting esmentat del primer de gener de 1916, al CADCI, alguns dels oradors feren referència a la situació del teatre català en uns termes que traduïen l'existència d'una crisi, si més no de representacions públiques i àdhuc de públic (474). I en el mateix dia 1, el tercer acte d'aquella Diada consistia en una representació teatral com hem vist. Doncs bé, aquesta sessió constituïa la primera d'un cicle amb què el CADCI responia a la crisi del teatre català d'aquests anys (475). Aquesta situació havia ja estat exposada en una conferència donada al mateix Centre per Francesc Curet, director de la revista "El Teatre Català", membre del Foment del Teatre Català i soci també del CADCI, el 7 de novembre de 1914, sobre el tema "El teatre català i la vida social catalana". Francesc Curet hi remarcaria que el "teatre, per ésser l'art que està més en contacte amb el poble, ha estat a Catalunya una escola de nacionalisme que ha donat fruits ubèrrims" (476),

presentaria un panorama històric, esmentant les obres de Renart, Robreño, Pitarra, Roure, Vidal i Valenciano i, finalment, Guimerà: "Vé en Guimerà que engrandeix i eleva el nivell de qualsevol teatre estranger (...). Floreix un bell esbart d'escriptors al seu entorn. Les nostres obres corren el món i són celebrades arreu. Les companyies catalanes que aquí actuen, són integrades per grans actors. Es dedica un gran homenatge a en Guimerà. S'alça un monument a en Pitarra ... I de sobte la vitalitat del nostre teatre s'estronca? És que a l'igual que la consciència general catalana, el nostre teatre nada en divagacions? Curet s'interrogava sobre les possibles causes d'aquest -- estroncament (477), assenyalava el fet que aquest fenomen arribava -- "fins el punt de no haver-hi actualment una empresa sèria de teatre català a diari", i acabava "recomanant a tots la fe més absoluta en el Foment del Teatre Català, obra de voluntat i de patriotisme, que posarà el nostre gloriós teatre en l'altíssim lloc que li pertoca" -- (478). El CADCI organitzaria el 20 de febrer de 1915, una nova conferència a cura del "ferm campió del nostre teatre nacional", Ramon Vilaró i Guillemí sobre l'"Actuació present i futura del Foment del Teatre Català" (479), recomanaria als socis la seva cooperació al Foment així com a d'altres "institucions patriòtiques"(480); la Secció de -- Socors Mutus programava per al 26 de maig una funció d'"Art Dramàtic Català", a benefici de la caixa mutual, al Teatre Català Romea (481); el 16 d'octubre de 1915, Puig i Alfonso donaria un altre conferència també sobre tema teatral, aquest cop sobre "els teatres de Barcelona -Resum històric" (482). Un incident, però, l'incendi del Teatre Principal, havia de motivar que el CADCI prenguéss una iniciativa molt -- més a fons en aquest camp. "Després de les vicissituds sofertes en -- aquests darrers anys pel nostre dissortat teatre -escrivia hom a "El Poble Català"--, durant els quals solament ha tingut ocasió de rebre l'homenatge dels seus devots en manifestacions isolades, que esclata ven un dia per a apaivagar-se l'endemà; després d'aquest llarg període de de postració, en el que els teatres d'afezionats de Catalunya tota han estat els únics voluntariosos sostenidors, ens destinàvem a -- endiumenjar-nos per a celebrar la inauguració de la temporada, prometedora de fruite ubèrrims per la solidesa de la mateixa, que sota -- els auspicis de Frederic Bassó havia de cursar a hores d'ara en el Teatre Principal, quan traïdorament llengües de foc, enverinades, soterraven aquelles històriques parets tan estinades i colgaren entre

les runes, els projectes de l'empresa. (...) I els amants de la nostra escena (...) havíem de veure com allò que freturàvem i que quasi vèiem acomplert, era objecte d'un nou ajornament, d'un ajornament in definit. Però, en mig de la nostra (...) aflicció, hem rebut una gran alegria: la que una prestigiosa i catalaníssima entitat, model d'institucions similars i glòria de la nostra terra, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, es disposava amb febrera activitat a instal·lar un escenari en el seu local per a inaugurar-lo seguidament." (483). La Secció de Propaganda Autonomista, efectivament després que es produïssin diverses peticions de socis (484), i després d'un temps "que la Secció acaronava el projecte de donar algunes vetllades de teatre seriós no té aquest any, per diverses i doloroses circumstàncies, cap escena a Barcelona" (485), el dia 1 de gener de 1916, aprofitant l'avinantesa de la celebració de la Diada de la Llengua Catalana, inaugurava les vetllades de teatre català. Per a això, calgué habilitar la sala d'actes per a fer representacions teatrals, car no havia estat concebuda per a aquesta finalitat (486), hom fixà per a cobrir les despeses d'habilitació de la sala d'actes, un dret d'entrada provisional d'una pesseta la cadira per a cada funció (487). Les vetllades, foren posades sota la direcció d'Ignasi Iglesias, "al qual ens fou fàcil d'atreure a la nostra iniciativa" (488) i que posà "tot el seu cor, pròdig d'entusiasmes, en l'organització de les mateixes i a ell es deu en gran part l'èxit imponderable que han obtingut" (les vetllades) (489). En la primera, com ja hem assenyalat en parlar de la Diada de la llengua catalana, es representà Mar i Cel d'Angel Guimerà i s'escenificà el poema de Maragall, La fi de Serrallonga; Ignasi Iglesias, abans de començar la primera vetllada, faria "breus (...) atinades consideracions sobre l'estat actual del teatre català" tot "complaent-se que sempre resti algú, com ara els dependents, que es disposi a vestir de festa la seva casa, per a rebre-hi, amb el cor generosament obert, al gloriós Teatre que ha irradiat pel món el coneixement de l'existència de la nostra pàtria, ben definida i diversa de qualsevol altra" (490). El públic obligaria Angel Guimerà a sortir als finals d'acte i, en el darrer, es veuria "precisat a pronunciar unes paraules al·lusives al Centre per a satisfer la concurrència" (491). Les vetllades teatrals s'anirien desenrotllant a raó de dues cada més, generalment espaiades de quatorze dies, des del primer de gener de 1916 fins el 28 de maig inclusiu, amb un èxit complet de públic, represen--

tant-hi obres de Guimerà, Santiago Rusiñol, Pitarra, Feliu i Codina, Apel.les Mestres, Ignasi Iglesias, Pous i Pagés, Puig i Ferrater i -- d'altres (492). Una d'aquestes sessions teatrals, formaria part de -- les festes del XIII aniversari com hem vist a l'apartat anterior, la del 16 d'abril de 1916, i en ella, Ignasi Iglesias, al final de l'obra reclamat pel públic, pronunciaria unes paraules, "que per cert foren de plany pels diaris catalans, que pregonant amor al nostre teatre, -- venen fent el buit a les selectes vetllades d'art català que es fan al Centre" (493). Tanmateix, "El Poble Català" dedicaria bons espais a -- recensionar les vetllades, generalment en termes elogiosos i no sense que algun cop n'assenyalés les falles de representació (494). El butlletí "Acció" del Centre, en comentar la darrera sessió del dia 28 -- de maig, subratllava que havien estat complertes les finalitats que -- s'havien proposat: "Ens proposàrem suplir el teatre organitzat, ac--- tuant a diari i en català, que deuria haver-hi a Barcelona, implan--- tant el teatre en el Centre, i hem aconseguit de ple el que entrava -- en els nostres càlculs, això és que si bé les nostres vetllades s'han succeït de tard en tard, i en conseqüència no han arribat a donar la tònica de l'existència del Teatre Català, en canvi, les nostres repre-- sentacions han estat una magnífica demostració del que pot la volun-- tat, quan va menada del patriotisme i han alligonat a qui s'hagi vol-- gut donar per entès que les obres del nostre teatre, quan es presen-- ten curosament i són intel·ligentment dirigides i degudament assajades, prenen un relleu insospitat fins pel públic que no està acostumat a -- aquestes atencions." I acabava fent vots perquè la propera temporada "el teatre català no hagués de menester el nostre esforç" (495).

La Junta general de la Secció de Propaganda Autonomista del 8 de -- juny es faria ressò d'aquestes vetllades, en especial del paper desen-- volupat per Ignasi Iglesias, al qual adreçaria un escrit de "reconeixement" alhora que decidia de rètre-li un homenatge (496) que se cele-- braria el 8 d'octubre de 1916 en forma d'un "àpat íntim" (497) "com -- a agraïment a la cooperació entusiasta desinteressada i donada" per -- Ignasi Iglesias "dirigint les vetllades de teatre català". A l'àpat, hom li lliuraria una plaça d'argent, costejada per la mateixa Secció de Propaganda Autonomista; Rafael Pons faria present" l'adhesió del Consell Directiu a l'acte i, a més, intervindrien Puncernau com a president sortint de la Secció de Propaganda que ofrenaria l'obsequi, -- Puig i Esteve, president en aquells moments de la Secció, Sas, i Vila

ró, entre d'altres, i Ignasi Iglesias que regraciaria "l'obsequi --- (...) pronunciant un formós discurs rublert d'amor al Centre, al teatre català i a Catalunya" (498). La intervenció del CADCI en la promoció del teatre català, no finiria pas encara. Vilaró i Guillemí, -- president del Foment del Teatre Català, en el mateix acte esmentat -- d'homenatge a Ignasi Iglesias, faria referència al trencament de les negociacions amb el Teatre Romea, "per a implantar de nou, allí, el teatre català" (499). Aquest fet i el que l'esmentada sala, en conseqüència, no oferís teatre en llengua catalana d'acord amb el nom del local, donaria lloc, el 21 d'octubre de 1916, a una lletra de Rafael Pons, com a president, i J. Bertran, com a secretari, adreçada als -- empresaris del Teatre Romea, "per acord del Consell Directiu", i en la qual, "en nom i representació dels 4.500 socis que formen el CADCI (...) i amb la seguretat d'interpretar el sentir de tota l'opinió -- catalana", els hi demanaven que traguessin de la façana del Teatre -- Romea les paraules "Teatre Català" i desistissin "des d'avui a fer -- constar aquest subtítol en els cartells i anuncis de tota mena que -- publiqui" (500). "Com sigui --assenyalaven més endavant-- que aqueixa empresa, segons testimonis irrecusables, s'ha fet indigna de la confiança del nostre poble amb els seus repetits actes de desamor a nostre gloriós teatre; actes que renunciem a relacionar pel recents i coneguts que són de tothom, i que han dut com a natural conseqüència el foragitament de nostra escena de son vell baluard; formulem el -- present prec amb tot el respecte no dubtant ésser atesos"(501). Els signataris prevenien, finalment, que si no era atesa la seva petició "que amb el coratge i la intensitat que sabem posar sempre en nos-- tres empreses, estimulats per la indignació que ens causa una tossu deria incomprendible, que ens apart una befa insana, apel.larem a -- l'opinió pública, al boicot i a tots els recursos legítims que aconsella l'amor filial ofès i escarnit".

En persistir la mateixa situació de manca de temporada oficial de -- teatre català per al nou curs, la Secció Permanent de Propaganda -- Autonomista decidia d'organitzar, l'octubre de 1916, una nova tanda de sessions teatrals (502). Aquesta es desenrotllaria de forma semblant a l'anterior, amb algunes modificacions en l'habilitació de la sala i en els preus (503), a la nit, llevat de la diada de Sant Esteve que es faria a la tarda (504), i a partir del 5 de novembre de -- 1916 fins el 4 de febrer de 1917 (505). En aquesta data se suspe---

nien les vetllades en començar, el febrer de 1917, les representa-
 cions al Teatre Novetats, dedicades a Angel Guimerà (506). L'octubre
 de 1917, finalment, el mateix Teatre Romea estigmatitzat en aquella
 lletra esmentada dels dependents del CADCI, anava a començar, "sor-
 tosament per a nostre art escènic", d'una "manera completa i defini-
 tiva en nostra ciutat les representacions de teatre català per dis-
 sort interrompudes durant tant de temps" (507). Aquest fet donava --
 lloc a què la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, per a con-
 tinuar oferint vetllades als socis, gestionés, "després d'haver con-
 sultat el Consell Directiu del Centre i tenint en compte totes les -
 circumstàncies i tots els factors que intervenen en la temporada vi-
 nent", prop de l'Empresa Romea "l'establiment d'un abonament que con-
 senti a mesura de les nostres forces i entusiasme aportar a favor --
 del teatre català nostra cooperació". "La tasca ha estat planera ---
 -assenyalaria una circular de la secció als socis- mercès a l'excel-
 lent disposició dels elements directius d'aquell Teatre, havent-se -
 establert una sèrie d'abonaments a quatre funcions en diumenge a la
 nit, ço qual resulta perfectament compatible amb les necessitats de
 nostra vida social". Amb aquests termes esmentats, la Secció de Pro-
 paganda Autonomista adreçava una circular als socis, el setembre de
 1917, comunicant-los, a més, els preus especials que gaudirien i ---
 convidant-los a "assistir a les vetllades que sota el patrocini de -
 nostre (...) Centre començaran el dia 7 del proper mes d'octubre" --
 (508). Cada diumenge a la nit, doncs, els socis del CADCI podien as-
 sistir a preus especials a les sessions teatrals del Romea, fins el
 mes de maig de 1918 que quedà tancada la "tanda d'abonaments" (509).
 A l'apartat anterior, en parlar de les Festes del XIV aniversari del
 CADCI, celebrades durant el mes de maig de 1917, citàvem l'acte de
 lliurament de premis d'un "Certamen patriòtic-literari" (510), que -
 volia ésser la continuació d'aquell "Petit Concurs", organitzat el
 1909 i la proclamació del qual es realitzà també a les festes de ---
 l'aniversari (511). Aquest cop fou convocat al butlletí "Acció", el
 febrer de 1917 per la Secció de Propaganda Autonomista, si bé el car-
 tell definitiu aparegué al mateix butlletí del mes de març. Hom hi -
 atorgava tres premis de poesia per a composicions dedicades respecti-
 vament a cantar la pàtria, l'amor, i la tercera a servir d'himne del
 Centre; i sis premis més atorgats respectivament, a un treball lite-
 rari en prosa de tema lliure, a un aplec de castellanismes i barba--

rismes, "no publicats fins ara, que s'usen en nostre llenguatge i -- que convé combatre", a un treball "demostratiu de la manera com un -- comerciant o industrial català pot i deu usar l'idioma nacional en el desenrotllament del seu negoci", a un que estudiés "la manera de cons-- tituir en el Centre una cooperativa de producció" amb el "negoci o -- negocis que pot comprendre", a una composició que estudiés "un assump-- te de caràcter social més interessant per al dependent de comerç", i, finalment, al treball "que millor glosi l'esport" (512). L'acte de -- lliurament de premis, com hem escrit se celebraria el 17 de maig de -- 1917, dins de les festes del XIV aniversari, amb la presència dels re-- presentants de la Diputació Sansalvador i Utrillo, de l'alcalde de -- Barcelona Marqués d'Olèrdola, dels regidors Puig i Alfonso, Cirera, -- Cararach i Llopis, dels representants de la Cambra de Comerç i d'al-- tres organismes, i dels membres del jurat qualificador, presidit per Bofill i Mates i format per Pere Coromines, Ignasi Iglesias, M. Folch i Torres, Rafael Pons, Josep Viura i Puig i Esteve, secretari del ma-- teix. Bofill i Mates, obriria l'acte i Puig i Esteve llegiria el ve-- redicte tot explicant les raons del certamen (513) al qual es presen-- taren vuitanta i una composicions. Pel que fa als premis, s'atorgaren els dos primers de poesia a Casimir Aregall i Massip i a Pere Zarago-- za i Alemany, i respecte del tercer hom atorgà dos accessits, a Mi--- quel Guinart i Castellà i a Casimir Aregall Massip (514); el premi -- de prosa literària s'atorgaria a Josep Roig i Mas, el de barbarismes a Lluís Pascual Sunmartí amb un accessit a Francesc Casademont, el de la llengua catalana en el comerç a Josep Altura i Pujada, el refe--- rent a una cooperativa de producció a Joaquim Estrems i Borràs amb -- un accessit "quin autor no s'ha donat a conèixer encara", el de caràc-- ter social a Josep Vives i Figuerola (515), i el dedicat a l'esport a Joan Sala Ricart amb un accessit, l'autor del qual tampoc s'havia -- donat a conèixer segons la recensió d'"Acció" (516). Bona part dels -- treballs premiats foren llegits, tret dels de més extensió, i després de lliurats els premis i accessits, el Quartet Pàtria donaria una --- audició de sardanes i el president del CADCI, Rafael Pons, clouria -- l'acte (517).

Bofill i Mates, en el discurs esmentat d'obertura del repartiment de premis al que ens acabem de referir, subratllava que "actualment se segueixen els dies de festa i els dies de lluita i que, com si sentís sim el que el poeta italià digué la joia del dissabte esperem un diu-

menge de pau" (518).

El que vingué, però, no fou un "diumenge de pau", sinó nous "dies de lluita", un estiu, el d'aquell any 1917, farcit de crisis, militar, política, social, dins d'una nova conjuntura internacional revolucionària que ara s'encetava. Els dependents, com qualsevol altre grup social, no hi quedarien pas al marge. Els dependents del CACCI, a -- més a més, aquest cop no havien de deixar de fer-se presents en una de les manifestacions de la crisi, la de l'Assemblea de Parlamentaris. Puig i Esteve, president llavors de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, prestaria la seva col.laboració a l'Assemblea de Parlamentaris, com ja assenyàvem en un capítol anterior (519). Segons un article necrològic de la "Veu de Catalunya" quan la mort de Puig i Esteve, aquest "prestà serveis molt valuosos. Ell amb un es-- tol de dependents voluntaris, amb una rapidesa inaudita, anaven despatxant, com si res, la delicada organització de la convocatòria que el govern volia impedir de totes maneres" (520). "Acció", d'agost de 1917, reflectia, per un altre costat, l'ambient en el CACCI durant el dia 18 i 19 de juliol: "Tot ço que es referia a la celebració d'aquesta Assemblea (de Parlamentaris), no podia deixar d'apassionar als socis del Centre, que des de mitjans del mes passat fins transcorregut el memorable dia 19, feren vida més intensa que de costum, en el nostre Casal, comentant entusiàsticament els transcendentalíssims de palpitant actualitat, encara avui, per a la nostra pàtria. El dia abans de la celebració de l'Assemblea, tinguérem el gust d'hostatjar uns -- moments, en el nostre casal, els dos homes il.lustres, el senador Pere Rahola i el diputat albert Rusiñol, els quals es presentaren a la nostra sala d'actes, davant d'una nombrosíssima concurrència de socis, a infondir en l'ànim dels oients de confiança i la seguretat en el seny amb què prendrien l'endemà les seves decisions. En mig d'una intensa emoció que fluctuava en l'ambient de la nostra sala, en Pere Rahola tingué sàbies paraules recomanant prudència i ponderació en -- aquelles hores transcendents del dia 19 a la tarda... S'havia recomanat, del bell antuvi, que ningú prorrompés en visques ni en aplaudiments, i era ben visible l'esforç que costava a tots obeir aquest -- manament. En Rahola s'acomiadà de nosaltres, afegint que a l'endemà al vespre vindria, amb el seu company Rusiñol a explicar suscintament com s'era escaiguda la realització de l'Assemblea. El dia 19 que fou solemnitzat amb el tancament general del comerç barceloní, fou per a

la nostra Casa un dia de trànt immens. Tothom anava adalerat en cerca de noves sobre el curs de l'Assemblea. Espectació que fou a bastament satisfeta amb la visita promesa dels dos referits parlamentaris, que explicaren -en mig d'una atenció supresa del socis que omplien - la sala d'actes- amb quines habilidoses estratagemes i amb quanta -- fermesa i valentia havien arribat al terme de la celebració de l'Assemblea, que cristal·litzà en l'aprovació d'unes saboroses Conclusions." (521) La llarga transcripció esmentada no deixa de traduir, - certament, l'abast i les limitacions del moviment, àdhuc l'adjectiu - final "saboroses" aplicat a les conclusions no deixa de tenir un to irònic per a l'observador d'avui ... És evident, però, que els dependents del CADCI visqueren el moment amb intensitat i il·lusió. -- Com tradueixen els textos esmentats aquests se sentiren al costat de l'Assemblea de Parlamentaris, com hi estigué l'opinió pública en general (522). El Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI, al mateix butlletí "Acció", subratllava que no "recordem mai haver-lo presentat tan formós i unànim -un "esclatant entusiasme"-, com durant -- l'últim mes de juliol, per tot Catalunya i Espanya, envers la nostra classe. Pels Cafès-Hotels, durant el viatge no es parlava d'altra cosa que de la qüestió que ens tenia a tots preocupats: de l'Assemblea de Parlamentaris celebrada a Barcelona el 19 de juliol. Assedegats - tots de tenir noves de tan trascendental acte, vàrem tenir que valdre'ns de totes les imaginacions, per a poder-les tenir, i ço que és més important, que fossin certes." I afegia l'adhesió del Gremi de Viatjants i Corredors "amb tot entusiasme als acords presos per l'esmentada Assemblea" (523). En canvi, les fonts impreses no ens han -- deixat cap impressió dels mateixos dependents davant de la vaga --- d'agost de 1917, fet igualment significatiu alhora de precisar les - posicions socials i la consciència de classe dels dependents del CADCI. Com ja veurem a l'apartat proper, els fets de la setmana del 13 al 19 d'agost produïren la interrupció de la campanya pel descans dominical, cosa que també s'havia esdevingut el mes anterior per la -- crisi política assenyalada (524).

L'estiu de 1917, per un altre costat, havia de dur la mort de dues - personalitats importants del catalanisme polític bé que diferents en ideologia i pràctica polítiques, Prat de la Riba i Martí i Julià. -- Pel que fa al primer, el Consell Directiu del CADCI expressà el seu sentiment quan l'agreujament de la seva malaltia (525) i el seu dol

un cop mort, assistint al seu enterrament, juntament amb moltes altres entitats de Catalunya (526). Pel que fa al segon, hem assenyalat repetidament la seva popularitat i influència entre els dependents del Centre, traduïda en mil fets prou significatius com eren el que fos el primer conferenciant convidat a parlar al CADCI quan aquest es creà, la seva presència repetida als actes del Centre on sempre era acollida, aquesta i els seus parlaments, amb grans entusiasmes i ovacions i la mateixa realitat dels socis que en altres llocs hem esmentat pertanyents a la Unió Catalanista. Puig i Esteve figuraria entre els acompanyants del fèretre a l'enterrament (527) i la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, organitzava tot seguit una vetllada necrològica per al 7 de juliol de 1917 que fóra suspesa, tanmateix, per ordre governativa (528). Finalment, la mateixa secció, que s'havia proposat, també, d'organitzar, una altra vetllada per a Prat de la Riba, quan aquest poc després de Martí i Julià moria (529), ajuntava les dues sessions en una sola i decidia la celebració d'una vetllada dedicada a tots dos i a Maragall. --- Aquesta després d'alguns aplaçaments, se celebraria el 10 de setembre de 1918 (530) alhora que el Consell Directiu acordava la col·locació dels retrats de Prat, Martí i Julià i Maragall al costat de la "col·lecció de quadres de catalans il·lustres que honoren la Sala de Juntes" (531). A la vetllada esmentada "en honor dels que foren fermes lluitadors i exemplars patricis, els il·lustres catalans Enric Prat de la Riba i el Dr. Martí i Julià", intervindrien el soci del CADCI i membre de la Unió Catalanista, Manuel Alcàntara i Cusart que glossaria la biografia de Martí i Julià, Martí Esteve que evocaria la figura i l'obra de Prat de la Riba, M. Folguera i Duran que resumí l'acte "fent un just parangó entre les vides dels dos -- il·lustres homenatjats que, encara que lluitant en camps diferents, però per un ideal comú, en moments que la Pàtria ho exigia, es retrobaven i d'acord laboraven pel benestar de Catalunya", i el diputat Sansalvador que clouria la vetllada (532).

L'activitat nacionalista del CADCI podem resseguir-la tant a través d'un gran nombre d'actes organitzats, la major part, per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, com en adhesions o afirmacions nacionalistes del Centre motivades pel fluir continu de conflictes, menuts o grans, que nodrien la crònica periòdica catalana. Si ens aturem en el primer aspecte, haurem d'esmentar la iniciativa d'una

vetllada a la memòria de Rizal el desembre de 1915 (533), la festa dedicada als infants el 30 d'abril de 1916 (534), la vetllada dedicada a Pi i Margall el 28 d'abril de 1916 (535), amb ocasió de commemorar-se el 93 aniversari del neixement de Pi, tot sumant-se als diversos actes que es desenrotllaren aquells dies, entre els quals una manifestació en la que també hi participarien els socis del CADCI (536); la vetllada del 23 de febrer de 1918, dedicada a la poesia patriòtica catalana antiga i moderna, a càrrec de l'èssart de rapsodes de l'Ateneu Enciclopèdic Popular (537); la sessió de rítmica, plàstica, cançons i jocs d'infants del 10 de març de 1918 (538); la vetllada dedicada a la memòria del doctor Estrany el 16 de juny de 1918 (539), a part dels concerts (540) i audicions de sardanes (541). A més a més d'aquestes activitats (542), hauríem de subratllar les conferències. Ja hem remarcat en d'altres capítols la importància del CADCI com a una de les principals tribunes de Barcelona. Amb el nou local, aquest paper s'havia d'acréixer. Hom hi habilità fins i tot una sala especial per a conferències. Aquestes seran organitzades per totes les seccions, però aquí esmentarem tan sols les muntades per la Secció de Propaganda Autonomista. Entre 1914 i 1918, passarien per la tribuna del CADCI Joaquim Termes i Vilaplana, president de l'Orfeó Català de Buenos Aires (543), Antoni Rovira i Virgili (544), Francesc Curet (545), Ramon N. Comas (546), Daniel Girona (547), Grant i Sala (548), Josep Carner (549), Francesc de Bofarull (550), Ramon Vilaró i Guillemí (551), Martínez Ferrando (551 bis), Puig i Alfonso, (552), Criol Martorell (553), Bonaventura Bassegoda (554), Josep M. López Picó (555), J. Guirao - Homedes (556), Duran i Tartajada (557), Pere Font i Puig (558), Puig i Cadafalch (559), a part d'aquells que citarem en parlar de la tasca de les altres seccions (560).

En un altre ordre de coses, els dependents del CADCI no deixaran d'adherir-se a gestos nacionalistes com hem vist amb Macià o a d'altres actuacions d'afirmació catalanista, a l'igual que tampoc deixaran passar cap ocasió per a manifestar el seu desacord o la seva protesta davant de qualsevol manifestació antiautonomista, antinacionalista o que representés una vexació per qualsevol aspecte de la vida o de la personalitat catalana. D'aquesta manera, el CADCI es mostraria, com hem escrit en un altre apartat, contra la manifestació organitzada, entre d'altres, per la Unió Gremial el 10 de no-

vembre de 1914 per la seva significació "en desacord en absolut -- amb els ideals autonomistes que inspiren la nostra entitat" (561); contra un gest anti català de l'alcalde de Vilafranca del Penedès, el maig de 1915 (562); a favor de la protesta de la Joventut Valencianista de València "contra la intervenció de gent i parla forastera en els Jocs Florals que anyalment celebra el Rat Penat de dita ciutat", l'agost de 1915 (563); el juny de 1916 felicitava de manera "entusissta", "per acord unànim" del Consell Directiu a Abadal, Cambó i Ventosa "per la brillant campanya patriòtica per dits senyors realitzada en el Parlament de l'Estat" (564), mentre que adreçava un telegrama en contra del diputat Salas Anton per les seves intervencions anticatalanistes, donant lloc a un conflicte polèmic en assegurar-se que aquest darrer havia denunciat als tribunals alguns dels signants dels telegrams que havia rebut, entre ells, el de la Secció de Propaganda Autonomista del CADCI (566). -- Igualment, els dependents del Gremi de Viatjants i Corredors del Centre protestaven contra l'artista malaguena l'"Argentinita" i contra un article del diari "ABC" (566). Alhora es preparava, la Secció de Propaganda, a protestar davant l'intent del Ministeri de la Governació d'excloure el català dels llistins telefònics de la Mancomunitat, el juliol de 1918 (567). Per un altre costat, la col.laboració d'aquesta secció, era sol.licitada per la Lliga Regionalista per a "emprendre una campanya a favor de la reglamentació del secretariat municipal" (568) i per la Unió Nacionalista Radical perquè un representant seu "prengués part en les dues festes necrològiques (...) dedicades al doctor Bartomeu Robert i a Mossen Cinto Verdaguier", cosa que feia, els dos cops, Miquel Guinart, secretari de la secció (569). El Centre s'adheria a l'Aplec Nacionalista de Poblet, organitzat per les Joventuts Nacionalistes del Camp de Tarragona l'octubre de 1916 (570), a la Festa de la Pàtria, el 29 de juny de 1915, organitzada per la Joventut Valencianista de Barcelona "per a commemorar la pèrdua de les llibertats de València (571), a l'Aplec regionalista celebrat al Monestir del Puig a València el juliol de 1915 (572). Recordem com sobre el tema de la unitat nacional entre València i Catalunya, aquest mateix mes, el 10 de juliol de 1915, Miquel Duran i Tartajada pronunciava una conferència al CADCI, titulada "Catalunya i València, nació" (573). El Centre s'adheria, per un altre costat, "al justíssim homenatge --

tributat al Cercle de Sants" el 25 i 26 de març de 1910, "amb motiu de la profitosa tasca de dita entitat en honor del Teatre Català" (574).

A primers de maig de 1910, el CADCI oficiava una lletra al Ministre de Comunicacions de França "agraint-li en termes vibrants la seva disposició autoritzant l'ús del català en la correspondència subjecta a la censura en la veïna república" i una altra al diputat de Perpinyà E. Brousse, a les gestions del qual s'havia degut aquesta autorització (575). A partir de juliol de 1910, el CADCI cooperava, mitjançant una subscripció, en la compra d'una estàtua dedicada a Rafael de Casanova per a la vila de Nojà (576); el 17 de setembre de 1910, la Secció de Propaganda Autonomista, en representació del Centre assistia als Jocs Florals, organitzats pel Casal Nacionalista Martinenc de Sant Martí, per als quals havia dotat un premi de poesia (577). A mitjans de febrer de 1917, el Consell Directiu del CADCI, d'acord "amb el benemèrit apòstol de nostra parla, Mn. Antoni M. Alcover, lliurava a l'Institut d'Estudis Catalans un exemplar del Vocabulari Català de les Indústries - Textils i ses derivades, l'origen remot del qual era aquell Concurs lexicogràfic que el 2 de desembre de 1908, decidia d'organitzar el Consell Directiu del CADCI per a cooperar a l'obra del Diccionari d'Alcover. A partir del material recollit en el certamen i de la seva posterior ordenació i classificació, el Consell Directiu, el 12 de març de 1913, delegaria a Rafael Pons, a instància seva, perquè formés un "cos de col.laboradors" que enllestissin el citat Vocabulari (578). Quatre anys després quecava complet el treball -- amb un recull de 2.000 mots (579). D'altres col.laboracions o contribucions, finalment, podríem esmentar del CADCI, des de l'ajut a institucions catalanes (580) o a la construcció de monuments o símbols commemoratius, com el de Verdaguer o Pi i Margall (581), fins el lliurament de llibres a la Joventut Valencianista de València (582).

En conjunt l'actuació nacionalista del CADCI i, en particular la de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, seguí essent fonamentalment la mateixa que la dels anys anteriors, si més no exteriorment. Ja ens hem referit al problema de les tendències internes del CADCI i a les influències que podia experimentar aquesta entitat en un altre apartat (583). Aquí només volem assenyalar que

el CADCI seguí mantenint el principi de la neutralitat enfront de les diverses opcions, com hem pogut veure en resseguir els mítings, festes i vetllades del CADCI. Si per una banda s'adheria al gest de Macià de dimitir de la seva acta de diputat, per l'altre costat felicitava Abadal, Cambó i Ventosa per la seva actuació parlamentària, com hem vist. En una ocasió i en l'altra eren les manifestacions o els fets d'afirmació nacional el que els animadors del CADCI aplaudien, i era la coherència nacionalista de les diverses opcions polítiques existents a Catalunya el que motivava una major o menor atracció envers elles per part dels dependents del Centre. En definitiva, era aquesta coherència la que desvetllava la "devoció" de la gent del CADCI envers Martí i Julià i la que els portava en la direcció del nacionalisme radical, nacionalisme, que, com hem dit tants cops en d'altres capítols, tenia la seva base entre els dependents, en especial al si del CADCI, la "fàbrica de separatistes", com prou significativament assenyalava Rovira i Virgili que hom l'havia titllat. Ja hem esmentat en altres capítols els noms de membres del CADCI que ho eren de la Unió Catalanista i d'altres entitats o nuclis; hem subratllat abans també l'aparició de joves descontents de la direcció del CADCI com Jaume Cardús, però de moment el nacionalisme global seguia essent la tònica del Centre. Ni els incidents de la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall el setembre de 1915 havien de privar de veure novament el CADCI representat a la manifestació del 29 d'abril de 1916 en commemorar-se l'aniversari de Pi. I a la mateixa Junta de govern de la secció Permanent de Propaganda Autonomista, hi podem veure figurar un Puig i Esteve que anava evolucionant cap a la Lliga i un Miquel Guinart que el març de 1915 apareixia també com a president de la Joventut de la UFNR "Mestre Claguer" (584). I no oblidem que l'evolució de Puig i Esteve es produí després del Pacte de Sant Gervasi i dels incidents citats el dia de la col·locació de la primera pedra del monument a Pi i Margall, quan la Lliga esdevingué, sobre tot, després de la desfeta electoral de la UFNR, a les eleccions d'abril de 1916, pràcticament l'única força representativa del catalanisme a Madrid (584 bis). El catalanisme radical, per un altre costat, ja ho vàrem veure al seu moment, condemnaria la UFNR per aquell pacte i la positura d'aquesta restà molt incòmoda, com també hem vist, quan aquest

darrer incident. El mateix Fuig i Esteve, finalment, hauria de formar part de l'escissió nacionalista d'"Acció Catalana" el 1922, cosa prou significativa. De fet l'escrit esmentat en un altre apartat, publicat a "La Publicidad" el 8 de juliol de 1918, és la millor síntesi del -- clima existent entre els dependents del Centre: la inquietud o la pre_usència de noves posicions es manifestava més en el terreny social, que no en el nacionalista, encara que els dos aspectes s'entrelliguessin i la radicalització progressiva a la llarga comprenqués tant el nacionalisme com les posicions de classe dels dependents (585). Tot plegat, però, formava part d'un procés l'evolució del qual hem anat remarcant des de la fundació del Centre, un procés on els elements de la Unió - Catalanista hi tenien un paper notable i que amb llur radicalisme nacionalista havien empès a molts cap a posicions socials també més radicalitzades. Quan dins d'aquesta evolució, historiem les biografies - d'aquells dependents del CACCI que en aquests anys i en els venidors - estimularen l'actuació de la Secció d'Organització i Treball o el seu rol sindical, hi trobarem les influències del Doctor Martí i Julià, de la Unió Catalanista, o, senzillament, el nacionalisme pur o radical.

Els mots esmentats de Rovira i Virgili al començament d'aquest apartat, haurien pogut servir, igualment, per a cloure'l. El nacionalisme, com assenyalava Noguer i Comet a l'"Anuari de Catalunya" de 1917, era el "nex i la força" del CACCI, una entitat que qualificava com "el més gran -- focar de catalanisme" i que, certament, sense exageració, subratllava - que havia esdevingut "una de les institucions barcelonines de més popularitat". Sovint també -afirmava més endavant Noguer i Comet-, tota --- l'actuació social del catalanisme sembla reduir-se a la del Centre, -- que en tal ordre és, sens cap mena de dubte, la més potent organització amb què compta aquell" (586).

Les campanyes de reivindicació social del CADCI entre 1914 i 1918

Hem parlat extensament en un altre apartat sobre les incidències de la gran guerra a Catalunya, en especial sobre la classe treballadora i -- com el grup social de la dependència es vegué igualment arrossegat a -- compartir la sort dels seus companys obrers de la indústria: en un pri-- mer moment el pànic de l'atur, després l'encariment de les subsistèn-- cies i dels lloguers (567), si bé la seva consciència de classe i la -- seva sindicalització, es retardà, com també hem assenyalat, respecte la dels treballadors manuals (588). És dins d'aquest marc de les inci-- dències de la guerra mundial sobre el nostre país, que hem de situar les actuacions reivindicatives del Centre en l'esfera de les condi---- cions laborals i socials dels dependents. Aquesta activitat, era pro-- tagonitzada fonamentalment per la Secció Permanent de Relació i Tre--- ball la qual organitzava "l'acció pròpiament sindical de l'entitat"--- (589).

Ja esmentàrem en aruèll apartat citat, sobre els dependents i la crisi, les iniciatives preses per la Secció de Relació i Treball davant l'atur de treball i els acomiadaments de dependents que es produïren en es-- clatar la guerra, l'activitat de la Borsa de Treball i l'evolució de -- les seves xifres (590). En el capítol anterior, subratllàrem també la creació de la caixa de resistència el juliol de 1914 (591). Vèiem aleshores, per un altre costat, com l'estiu de 1914 s'obria amb un projec-- te de llei, regulador de la jornada de la dependència mercantil, pre-- sentat pel govern a la Cambra legislativa el 12 de juny de 1914, i -- que fixava en 11 hores el màxim de duració de l'horari del treball en el comerç. Indicàvem com la jornada de treball havia estat objecte ja de diverses reivindicacions, de les societats de dependents, entre --- elles el CADCI, i com havia constituït un dels temes de l'assemblea de dependents de 1913. Ara, novament reviscolava la sensibilitat dels de-- pendents sobre aquest problema, prou desperta ja arran del conflicte, de la tardor de 1913, per obligar els botiguers a tancar llurs establi-- ments a les vuit de la tarda. Totes les entitats de dependents protes-- tarien unànimament contra la duració de la jornada, fixada en aquell -- projecte de llei, i el CADCI començava a desplegar diverses iniciatives per a fer-hi front (592). L'Associació de la Dependència Mercantil, per la seva banda, adreçà també el seu informe sobre la llei, presentant -- diverses propostes d'esmenes com la que es reformés l'article primer --

del projecte, establint un descans continu de dotze hores en lloc de les onze que assenyalava aquest, i la supressió de l'internat (593), i en passar els dies sense que hom passés a la discussió efectiva del projecte a les Corts, adreçaria telegrames, a finals d'octubre de --- 1914, al president del Consell de Ministres interrogant-lo sobre si el govern sotmetria a aquelles l'esmentat projecte de jornada (594), i al president de la comissió dictaminadora del mateix per a demanar-li, tot interpretant "unánime opinión dependientes comercio", la "pronta terminación correspondiente dictamen proyecto, rogándole merezcan su atención modificaciones solicitadas por representaciones de la clase" (595). El 26 de novembre de 1914, se celebraria al local de l'Associació de la Dependència Mercantil, un míting a fi de pressionar sobre "las esferas gubernamentales para que sea pronto presentado en -- Cortes el Proyecto de ley reguladora de la jornada de la dependencia mercantil y que dicho proyecto sea bajo la base de 10 horas diarias -- como máximo", i en el que hi participarien diverses entitats de dependents, entre les quals el CADCI (596). El Centre, després de diverses reunions, l'octubre de 1914, adreçava un escrit, el 31 d'aquest mes, a tots els senadors catalans, com assenyalàrem al capítol anterior, en sol.licitud de llur suport a les posicions dels dependents (597). Ferrò, de moment, el projecte restà paralytitzat. Així, "Acció", del mes -- de març de 1915, assenyalava que "el plet que teniem amb els Poders Públics sobre aquest ja enutjós assumpte, segueix igual. El govern -- sembla que per ara té una altra feina i nosaltres no podem fer cap -- treball fins que s'anunciï la discussió a les Corts d'aqueixa llei -- que si s'arriba a aprovar tal com està redactada serà un perjudici -- per a la nostra classe, ben al revés del que el legislador es proposa." (598). Els mesos d'inactivitat sobre aquesta qüestió (599), foren in--terromputs només pel míting del 18 de novembre de 1915, celebrat a -- l'Associació de la Dependència Mercantil, per a "recabar del govern -- la discussió i l'aprovació a les actuals Corts del projecte de llei -- regulador de la jornada de treball i per a protestar de l'incompli---ment del descans dominical", amb la participació de representants del CADCI i del Centre de Couradors Mossos de Banca, Indústria i Comerç, a part de l'entitat organitzadora (600), però després tot seguiria -- igual, feta excepció d'un informe, que sobre el tema elaboraria novament la Secció d'Organització i Treball, el juny de 1916 (601) i --- d'una campanya dels dependents d'ultramars pel tancament de les bo-

tigues a les nou del vespre, el novembre de 1916 (602).

A part d'aquestes actuacions respecte del projecte de llei de la jornada mercantil, durant el curs 1914-1915, la Secció de Relació i Treball es proposà de crear un nou servei, un hotel o residència per als dependents, a iniciativa de Fere Falà, president de la Secció de Relació i Treball (603). Hom començaria a treballar en aquest sentit; es farien consultes (604), es projectaria la construcció d'una casa a l'efecte, si bé partint de la utilització, primer, com a assaig, dels "dos pisos sobrers que el Centre té al seu casal" (605), hom demanaria als socis que, en principi, els interessés la idea, que s'inscrivissin (606), -- s'estudiarien els estatuts i pressupostos, els quals foren debatuts en una reunió feta després de l'estiu de 1915 (607), però malgrat les -- il.lusions i esperances posades (608), aquest projecte no es realitzaria, i el butlletí "Acció", després de novembre de 1915 que recensio-nava aquella darrera reunió esmentada, no tornava a referir-s'hi. --- Fins i tot, la Secció de Relació i Treball intentaria prendre part a -- la festa del primer de maig de 1915, sense passar, però, tampoc, del propòsit a la realització efectiva, com ja hem assenyalat en un altre apartat (609).

De fet, però el curs 1914-1915, com la mateixa memòria de la Secció de Relació i Treball reconeixia, fou de "repòs en el que fa referència a la nostra actuació en la vida pública", a diferència del ressò públic de les actuacions passades (campanya pel treball intensiu, assemblea de dependents de 1913) o àdhuc de les estridències d'un moviment com -- el de la campanya pel tancament de les botigues a les vuit de la tarda, el curs anterior; si bé també, segons la mateixa memòria, havia estat "de reconstitució en el que afecta a nostra vida interior" (610).

"Ho hem fet així -subratllava la mateixa memòria-, seguint un criteri que des del primer moment ens imposàrem. Aquesta Junta, un cop constituïda, al marcar-se la tasca a fer i el camí a seguir, cregué que després de l'esmerçament d'energies en les campanyes que es dugueren a -- terme en els cursos anteriors -les quals, si bé no tingueren l'èxit -- que d'elles podia esperar-se, no per això varen ésser estèrils-, calia reposar, però no amb aquell repòs atrofiador d'energies que condueix a la indolència, sinó amb aquell repòs sagrat del que ha treballat en una noble causa. I la nostra causa ho és de noble." (611). Sols que aquest cop, el repòs, per més "sagrat" que és considerés i fos, s'havia triat

en el pitjor moment, car quan, tot just, la junta d'aquesta secció - duia mes i escaig en el càrrec, esclatava la gran guerra, i la realitat féra que, en els primers moments, com ja ho hem remarcat en un - altre lloc, la Secció de Relació i Treball no encertaria a reaccionar amb prouta energia (612).

Al marge, tanmateix, del que hem assenyalat per al curs 1914-1915, -- aquest any darrer féra important per a la Secció de Relació i Treball, en produir-se, el primer de desembre de 1915, la reforma dels esta--- tuts que accentuaven la preocupació social del CACCI i suposaren per a aquella secció, la seva transformació en una altra amb el nom d'Organització i Treball, amb personalitat jurídica pròpia (613). La Secció de Relació i Treball, com escriu Noguer i Comet a les seves memòries inèdites, fins aleshores "no tenia formalitat jurídica pròpia", ja que estava constituïda solament "als afectes interiors de l'organització de l'entitat. Això representava per a aquesta un veritable handicap, car produïa a l'exterior una confusió perjudicial per al -- Centre en la seva vida de relació amb els altres organitzacions obres i patronals, i sobre tot amb els organismes oficials que interviuen en les qüestions de treball, els quals al·legaven sempre que el Centre era una entitat política -i d'una política per ells odiada-- per a negar-li personalitat o entrebancar-li la seva actuació. Calia, doncs, posar remei a tal situació, trobar una fórmula jurídica adequada per a que la susdita secció pogués defensar amb plena personalitat legal i eficàcia els interessos professionals dels milers de depen--- dents associats al centre." Aquesta tasca, fou encomanada a Noguer i Comet, segons ell mateix remarca (614), i fou resolta amb la redacció d'uns estatuts "per a la susdita secció que va prendre el nom --més en certat i comprensiu-- de Secció d'Organització i Treball, en els quals el caràcter de sindicat o associació obrera i professional del ram -- amb personalitat pròpia, ben definida i separada del Centre, restà -- ben afermat. Mitjançant aquella radical reforma, la citada secció pogué ésser inscrita com a associació amb personalitat pròpia, no sols en el registre del Govern Civil de la província, sinó també en el --- Cens de les associacions professionals del ram a tots els efectes de les lleis socials vigents." (615). D'acord amb l'article primer del - Reglament de la Secció Permanent d'Organització i Treball del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Entitat Obre- ra (616), aquesta secció tenia "per objecte proposar, fomentar i acon

seguir totes aquelles reformes que siguin millorament i perfecció de les condicions de treball de la classe de la dependència mercantil o industrial, així com intervenir en totes aquelles qüestions que, amb referència al seu interès professional, afectin al dependent català. Amb aquest objecte, procurarà organitzar degudament a la dependència comercial i industrial, crear i sostenir institucions socials, intervenir en l'elecció i funcionament de la Junta Local de Reformes Socials, Tribunals Industrials i d'altres organismes creats o que es creïn amb el fi d'intervenir en els problemes del treball. Igualment i als objectes d'assegurar la seva eficàcia, farà objecte de la seva preferència, la creació i enfortiment d'una Caixa de Resistència (617) que es formarà de la manera que s'indicarà en el lloc corresponent d'aquest Reglament (618). " Per a aconseguir aquests fins, la Secció podrà valer-se, segons l'article segon d'aquest reglament, "de tots els mitjans que cregui convenient, mentre concordin amb la general actuació del Centre i en res modifiquin o apartin dels seus ideals" (619).

La reforma estatutària (620) i una cura més escrupulosa en el compliment dels estatuts pel que feia referència a la baixa immediata, com a soci actiu del Centre, de tot aquell que s'establís pel seu compte, amb la corresponent revisió de llistes de nombres del CADCI, foren els punts principals d'aquella labor de "reconstitució interior" de la que suava parlava la memòria citada de la Secció de Relació i Treball (621). Una labor tant més necessària i urgent quan aquesta secció es veia obligada a donar una resposta als nous problemes que plantejava als dependents la situació creada pel reflex de la guerra mundial sobre Catalunya (622).

De la revigorització de la Secció d'Organització i Treball, a partir del desembre de 1915, en sorgiria un nou esforç per l'agremiació dels socis i la primera campanya per l'augment dels salaris. Pel que fa a la primera tasca, aquesta no era pas nova. La Secció de Relació i Treball s'havia estructurat, des de bon començament, en gremis i l'agremiació dels socis havia estat una de les seves preocupacions (623). Més recentment, el butlletí del Centre, "Acció", de desembre de 1914, remarcava que la substitució de Joan Vivet i Leandre Pedro i Fons, dimissionaris dels seus càrrecs, per Mèrius Valls i Francesc Bacaria, com a representants, respectivament, dels gremis de magatzem i escriptori, donava lloc, "amb l'entrada d'aquests nous companys en aquesta

Junta" a "una empena gran al registre de gremis, estant ja quasi -- llesta l'agremiació de tots els socis que ompliren les fulles d'organització gremial que aquesta Junta recomana encara als consocis que no ho hagin fet" (624). Pel que feia al nombre de gremis, el nou reglament de la Secció d'Organització i Treball, preveia d'acord amb l'article 26, "per a facilitar l'estudi i defensa dels interessos -- professionals i de les millores dels mateixos que d'una manera especial afectin als socis de la Secció", l'estructuració dels gremis de Dependents de Magatzem, Dependents d'Escriptori Dependents de Detall, Dependents Viatjans i Corredors de Plaça, Dependents de Fàbrica i Taller, i Dependents Trossos i Cobraders, (625). A mitjans de febrer de 1916, la reunió general de dependents detallistes, aprovava el reglament d'aquest gremi, que tindria com a tasca principal impulsar les campanyes pel descans dominical (626), si bé el Gremi de Dependents -- del Detall no s'organitzaria definitivament fins a la reunió general de detallistes del 23 de gener de 1917, sota l'esperó d'una nova campanya pel descans dominical, a la que ens hem de referir més endavant (627), i la major part dels altres gremis no s'estructurarien, igualment de manera definitiva, fins el novembre de 1917 (628). Les dificultats per a la sindicalització de la Secció d'Organització i Treball, foren, doncs, evidents i no se superarien de manera efectiva fins l'any 1917. Un gremi, tanmateix, reeixiria a estructurar-se -- aviat i a prendre una força i una activitat molt remarcables, el Gremi de Viatjants i Corredors que amb els seus mil socis, a finals de 1917, i les seves iniciatives, hauria pogut constituir prou bé una -- secció permanent del Centre o àdhuc, un agrupament independent.

El 23 d'octubre de 1915, el setmanari "La Nació", publicava un article, signat pel viatjant Ignasi Gual, sota el títol Cal organitzar-nos, el qual subratllava la importància del viatjant dins de la vida comercial i industrial, i com malgrat la importància del seu rol i -- la seva vida allunyada d'una llar estable, es veia "recompensat, generalment, amb una mesquina mensualitat". Però, així com "tots els -- estaments busquen el seu millorament; tots s'organitzen per a assolir les seves aspiracions, sols tu (viatjant) restes estancat en la teva marxa. En lloc de veure la prosperitat del viatjant, el que veiem, de dia en dia, és la seva decadència." Els viatjants, per a resoldre -- llurs problemes, havien d'unir-se i organitzar-se. "Hora és ja -- manifestava més endavant Ignasi Gual -- que deixem aqueix individualisme --

que ens malmet i ens impossibilita d'actuar.(...) Avui qualsevol estatament té la seva organització societària, i això que la immensa majoria d'aquestes societats estan formades per gent humil que, per dissort de la vida, no han pogut tenir la instrucció necessària; al revés de nosaltres, que, encara que molt deficient, hi ha, entre el nostre estatament, certa instrucció que podria afavorir la comprensió detallada de l'indispensable que ens és una bona organització, ben ferma i amb ganes de fer feina, car, desgraciadament, en tenim moltes de qüestions a resoldre. " I acabava l'article tot insinuant que el CACCI fós la plataforma d'aquesta organització:

"No creiem difícil aquesta nova organització, i menys comptant aquí a Catalunya amb una entitat fermament constituïda i a l'alçaria de les millors de l'estranger, que podria ésser una base per a una actuació. Si aquesta no respongués, però, al moviment social que caldria, es podria fins a arribar a la creació d'un Centre Socialista de Dependents de Catalunya." (629). Aquest article, donaria lloc a la publicació al mateix setmanari, les setmanes següents, de diversos articles de viatjans, donant suport a la idea de Gual i plantejant les necessitats i problemes que experimentaven aquests (630). Davant d'aquesta campanya, duta a terme des de les planes de "La Nació", Pere Palà i Joaquim Estrems, president i secretari respectivament de la Secció d'Organització i Treball, adregaven un comunicat a aquest mateix periòdic, amb data del 16 de gener de 1916, i que "La Nació" publicava el 22 del mateix mes, en la qual, tot recollint l'"amable al·lusió", feta per Ignasi Gual envers el CACCI, asseguraven a aquest i a "tots els companys viatjans" que no s'havien enganyat "quan confiaren que en nostra entitat trobarien el suport necessari en la tasca d'organització del seu estatament". El comunicat d'Organització i Treball oferia la casa del Centre i la seva organització als viatjants, per tal que canalitzessin llur afany associatiu (631), sobre tot mitjançant l'estructuració en gremis de la secció d'Organització i Treball la qual havia previst ja, com hem assenyalat, la formació del gremi de viatjants i corredors (632). "Per a facilitar-vos més la tasca i, alhora, per tal que tingueu aquella autonomia que us caldrà per a l'eficàcia de l'actuació vostra, l'organització del Centre permetrà que us constituïu en secció especial, que, en tot ço que no sigui contrari a les idees mares de la nostra entitat -idees que són precisament les vostres-, gaudirà, com totes, d'una completa llibertat d'acció, tenint a

més intervenció directa i adequada en el govern d'aquesta Secció Permanent i, per això també, indirectament, en el general del Centre. La vostra Secció Especial, llevat d'aquells lligams, mai feixucs, que la uneixin al Centre, pot constituir ben bé -si la vostra acció de proselitisme té l'eficàcia que tant com vosaltres desitgem-, la puixant organització professional per la constitució de la qual veniu treballant amb enardiment." (633). Per un altre costat, l'associació al Centre i la inscripció en la Secció de Socors Mutus, segons el comunicat, permetria als viatjants de centrar-se en la tasca d'organització professional per a millorar les condicions de l'estament, perquè "integrant el Centre, ja servireu constantment la pàtria, i formant part de la Secció de Socors Mutus, obtindreu els innumbrables avantatges que --- aquesta us pot proporcionar i que difícilment us podria donar el vostre esforç isolat. L'acció societària i l'interès professional vostre quedarien aleshores com a exclusiu camp de la vostra activitat i de les vostres iniciatives, i en ell la vostra tasca pot ésser fecunda - per a vosaltres i per a Catalunya." (634). La campanya, no deixaria de tenir els seus detractors, encara que aquests fossin pocs nombrosos. Joan Escapa i Llach, uns mesos després, des de "La Nació", hi feia referència: "quan La Nació se'ns dirigí oferint-nos les seves pàgines desinteressadament a tots els viatjants per tal d'emprendre aquesta campanya i defensar els interessos de la nostra classe, de seguida sortiren un nombre determinat de companys proclamant a tort i a dret que el que ens proposàvem seria un fracàs. Uns argumentaven que el que cercava aquest periòdic no era res més que actuar amb fins polítics; altres deien que el que ens proposàvem anava no gensmenys que contra l'associació nostra, com si tingués res que veure una cosa -- amb l'altra; i fins alguns s'atreverien a proclamar que la nostra classe no devia confondre's amb altres estaments que lluiten pel seu millorament social, volent dir que la nostra classe és superior a les demés. Així per l'estil s'ofí la cantarella dels inútils, dels que no tenen cap ideal social, dels que per ells tot deu estar i deixar-se com és." (635). Ignasi Gual, el 29 de gener de 1916, en un altre article a "La Nació" faria també referència a aquesta actitud (636), després de constatar amb satisfacció els fruits de la campanya feta des de "La Nació" i el "digne coronament" que suposava que el CADCI, "cap i casal dels dependents de Catalunya, escoltant els nostres clams, - hagi deixat sentir la seva veu prestigiosa, identificant-se amb les necessitats nostres, i, ple de germanívols sentiments, ens hagi obert

de bat a bat les seves portes i els seus braços protectors, per tal - que, en son sí, puguem desplegar el nostre programa i veure un dia sa tisfetes les nostres aspiracions" (637).

En conseqüència, i deixant de banda aquelles "insídies" esmentades, - Ignasi Gual considerava que havia arribat ja l'hora "de posar fi a -- les discussions" i després de l'ofertament del CADCI "entrar de ple a la palestra". "Per tant, des d'ara, podem ja enviar nostres adhesions, engroixint les llistes de socis del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, perquè, tot seguit, quedi constituïda - la nostra Secció de Viatjants i puguem entrar de plé a la vida activa i de lluita per l'assoliment de nostres idealismes de social redemp-- ció". Un bon nombre de viatjants començaren a ingressar efectivament al CADCI, mentre les planes de "La Nació" seguien publicant articles sota l'epígraf general citat de Notes del viatge (638). D'aquesta ma-- nera, a mitjans d'abril de 1916, la Secció d'Organització i Treball - del CADCI, convocava a tots els viatjants i corredors, socis d'aques-- ta entitat, a una reunió, el 23 d'abril, diumenge, per a constituir - definitivament el gremi (639). Dels 200 viatjants convocats, hi acudí-- ren 56, els quals, "enmig d'un gran entusiasme", varen constituir el Gremi de Viatjants i Corredors i nomenaren la junta directiva corres-- ponent, encapçalada per Antoni Nada i Vicens, com a president (640). Aquesta junta començaria immediatament a redactar el reglament inte-- rior del gremi, a inscriure-hi els socis que no ho haguessin fet enca-- ra i a captar per al CADCI els viatjants que no n'eren membres; "mer-- cès a aquesta campanya", cada dia "són més els viatjants i corredors (...) que s'inscriuen com a socis del Centre, comptant-se per alguns centenars els que han entrat a formar-ne part des de primers d'any", segons l'"Acció" de juny de 1916 (641). La Junta, per un altre costat, centrava la seva atenció en "la redacció d'un manifest, adreçat a -- tots els viatjants i corredors de Barcelona en el qual la junta del Gremi exposarà els motius que han induït a constituir-se i el camí - que seguirà per a la consecució dels ideals de classe" (642), i, com a conclusió de tota aquesta tasca, convocava per al 11 de juny de -- 1916, una reunió general d'agremiats que aprovaven els estatuts i fi-- xaven les línies d'actuació del Gremi (643) Joan Escapa i Llach, a - "La Nació" del 10 de juny de 1916, a l'article al que hem fet referèn-- cia abans, en parlar dels detractors de la idea, subratllava que mal-- grat "aquesta campanya realitzada pels qui mai seran capaços d'asso-- lir res en profit de cap mena d'ideal, podem dir que tot just fa qua-

tre dies que parlàvem de la nostra organització social, i avui ja la tenim començada. Ha calgut només que en aquestes columnes la discutíssim, per a immediatament posar-se al costat nostre el benemèrit - Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la indústria, organitzant la secció destinada a la nostra classe." (644). El Consell - Directiu del Centre, per la seva banda, el juliol de 1916, acordava de "felicitar a la Junta de Govern del Gremi de Viatjants, recentment constituït al Centre, per la seva brillant actuació que ha donat ja com a fruits l'ingrés en la nostra entitat d'un considerable nombre d'aquells companys (645).

El Gremi de Viatjants i Corredors, per un altre costat, començava --- d'immediat les seves actuacions. A través d'"Acció" i de "La Nació", la seva Junta directiva pregava als viatjants que possessin tot seguit en el seu coneixement, "qualsevol acte de desconsideració o abús" que els hi pogués "ocórrer en els autos, fondes i demás serveis" (646); prosseguiren entrant en el CADCI i completant la tasca d'agregació, s'iniciava una biblioteca del Gremi amb diversos donatius i es començaven a cobrar les quotes voluntàries mensuals "pel foment del nostre Gremi", acordades en la reunió del 11 de juny (647). Pel mes d'agost de 1916, es repartien, "per a ésser fixats en totes les fondes de Catalunya, Balears i València", cartells del Gremi (648); aquest per un altre costat, faria sentir la seva protesta i desplegaria les seves - campanyes contra els "abusos" de les companyies de cotxes de línia --- (649), alhora que cercava descomptes de les companyies de transports - i de tramvies (650), contra la Companyia de Ferrocarrils del Nord pel retard dels seus trens (651), contra les mesures de les companyies -- ferroviàries que perjudicaven als viatjants (652), contra les alces - de preus a les fondes (653) o per la higiene escaient de les mateixes (654). A més a més, organitzava conferències (655), festes de germa--- nor per l'aniversari de la fundació del gremi (656), excursions (657) i d'altres actuacions (658), a part de les preses de posició nacionalista davant fets com la renúncia de Macià (659) a l'acta de diputat, o els esmentats a l'apartat anterior (660), Alhora el Gremi de Viat-- jants i Corredors, continuava el seu creixement que es concretava en la xifra de "prop de 600 socis", a finals de novembre de 1916 (661). En un altre ordre de coses, Puncernau i Giró presentaven una proposició al consell general del Gremi del 6 de gener de 1917, " perquè es fessin els treballs per poder celebrar un Congrés Nacional de Viat--- jants" (662); i el 25 d'agost de 1917, hom creava una ponència "per a

què estudiés un qüestionari per a les reformes i millores que convé a la classe de viatjants i corredors i que tan mancats n'estem" (663). A finals de 1918, el Gremi arribava a 1000 socis i amb aquest motiu - editava un butlletí el gener de 1918. Antoni Nadal, president del Gremi, hi afirmava que aquest, havia tingut "la gran virtut de desvetllar als adormits esperits, dels meus companys, que potser més que cap altre estament estava atacat d'aquesta malura, d'individualisme, tan aparellada dins el nostre caràcter català. Afirmit resoltment, que els viatjants de comerç molt menys que cap altre obrer, ja que obrers som nosaltres, mal no els acomodi a més de quatre, hem sofert malaurada-ment les conseqüències desastroses d'aquest individualisme suïcida"-- (664). Els mots subratllats eren prou significatius i es corresponien amb l'esperit combatiu i resolt manifestat pel gremi a les campanyes esmentades. En aquest mateix sentit, la junta general ordinària del 5 de gener de 1918, aprovava la creació d'un "fons de reserva o de resistència" per a "fer front a futurs esdeveniments" (665) alhora que adreçava, "en mig d'un gran entusiasme, un telegrama d'adhesió al nostre consoci i amic Enric Codina, detingut preventivament a Mahó, oferint-se-li incondicionalment", al mateix temps que en dirigia "un altre al Govern demanant la seva llibertat definitiva" (665 bis). El 22 de juliol de 1918, finalment, una nova junta general, extraordinària, debatia i aprovava uns nous estatuts per al Gremi (666).

A l'encop que des de les planes de "La Nació" es feia campanya per l'organització dels viatjants i es desplegaven les primeres iniciatives que haurien de dur a la constitució del Gremi de Viatjants i Corredors, el CACCI desenrotllava la seva primera campanya per l'augment dels salaris com a resposta davant el procés inflacionari dels preus de les subsistències. Els preparatius de la campanya començaren a finals de 1915 (667), però aquesta no es manifestà, de manera pública, fins a començaments de febrer de 1916. L'acció dels dependents del CACCI, vindria a més a més esperonada per l'èxit assolit, en una iniciativa semblant, pels dependents del País Basc (668). "Acció", de febrer de 1916, subratllava que "hora és ja que aquesta Secció -d'Organització i Treball- que representa el nucli més fort de dependents a Barcelona, deixi sentir la seva veu davant del conflicte econòmic creat en les llars obreres, efecte de la ineptitud dels governants de l'Estat Espanyol que amb la seva passivitat han permès que acaparadors i agiotistes juguessin amb la vida dels treballadors. Després ---

del moviment iniciat pels obrers de diferents oficis no podíem restar callats, nosaltres que sempre hem estat els més soferts i els més pacients. La nostra Secció, que va adherir-se al Comité pro subsistències, creat de poc a Barcelona, va creure que no era sols per l'abaratiment dels queviures que s'havia de treballar, sinó perquè els sous, migrats de sí, augmentessin amb el que la vida a les nostres llars es faria més passadora. Nosaltres hem vist com moltes cases comercials s'han enriquit d'ençà del conflicte europeu, nosaltres hem col·laborat en la tasca d'exportar als països actualment en guerra partides mai somniades per la seva magnitud a Catalunya. I d'aquesta tasca nosaltres no n'hem tret cap profit. Al contrari, la vida se'ns fa impossible amb el constant augment del preu dels articles de primera necessitat. No volem pas afirmar que siguin totes les cases les que han tret beneficis de la guerra actual: potser algunes n'han estat víctimes, però, en canvi, els dependents podem assegurar que tots sense excepció n'hem sortit perjudicats. Veus aquí la raó clara i contundent de la campanya que anem a començar. Cal que tots ens ajudeu, car és en benefici de tots que aquesta Secció treballa. Necessitem que el nostre salari augmenti si volem continuar vivint. Necessitem que la classe patronal es faci càrrec que la demanda és justa i no obeeix a capricioses pretensions. No tenim sinó mirar el lluminós exemple de les més importants cases mineres, bancàries i navileres de Bilbao que han concedit als seus empleats un augment de sou que varia entre un 10 i un 25%." (669). La campanya s'encetaria amb un míting, a celebrar el 4 de febrer, i un cicle de conferències sobre "els aspectes socials de l'actual moviment popular i les solucions o remeis que es podrien trobar a la crisi present" (670), que es desenrotllarien durant el mes de febrer de 1916, a càrrec de Josep M. Tallada, Francesc Layret, Francesc Ripoll i Josep Vilalta i Comes (671).

L'acte de ressò més popular fóra, evidentment, el míting citat del 4 de febrer de 1916, celebrat al CADCI, amb un gran èxit de públic, a desgrat que, aquest dia, fos "un dels més dolents del present hivern, malgrat el vent i la pluja" (672). Presidit per Puig i Esteve, hi prendrien la paraula, Pere Palà per la Secció d'Organització i Treball del Centre, Roig i Trius pels dependents detallistes, Adrià Presas pels dependents d'escriptori, Madrid pels de banca i borsa, Feliu i Codina de la Secció d'Organització i Treball, i Calmet pels dependents de ferreteria, tots ells del CADCI. Puig i Esteve, que resumiria, fa--

ria remarcar "que l'enorme gentada que s'havia congregat a l'acte, - malgrat la inclemència del temps, demostrava la raó de la demanda - dels dependents, puix els salaris que percebeixen, no solament en - temps anormals com els d'ara, sinó en temps normal, són exigus, in- - suficients per a què l'individu pugui viure amb tot i pesar en ell - una tasca pesada com és la llarga jornada de treball que hi ha esta- - blerta a les cases comercials de Barcelona, i l'haver de vestir amb - luxe". Acabaria "dient que tots hi devien ésser en aquesta campanya - empresa, associats i no associats, i que si la classe patronal no - atén les justíssimes peticions dels dependents, es farà un acte pu- - blic i grandíols per a què allí pugui anar-hi tothom i pugui fer-se - càrrec de la raó que assisteix als dependents" (673). L'acte, "de ver- - dadera oportunitat -segons "Nuestro Programa"- y al que prestó su - concurso gran parte de la dependencia mercantil, enviando sus adhe- - siones bastantes entidades profesionales entre ellas, la nuestra -- -l'Associació de la Dependència Mercantil- y los periódicos de clase, El Dependiente Español de Madrid, y Nuestro Programa, aprovaria unes - conclusions, adoptades "en medio del mayor entusiasmo" (674), i de - les que se'n faria una edició de tres mil exemplars per a adreçar - "a tantes altres cases comercials de la nostra ciutat" (675) i a les - entitats econòmiques de Barcelona (676).

"La dependència comercial i industrial catalana -llegim a les con- - clusions citades-, a la qual no pot titllar-se d'exigir ni d'exigent - ni d'agitadora, malgrat el que sistemàticament es conculquin les po- - ques lleis dictades en el seu favor, que amaga els seus sofriments i - les seves necessitats sota una aparença col.lectiva de força i benes- - tar, que ha col.laborat sense benefici propi al mai somniat desen- - rotllament que la guerra ha proporcionat a bona part del comerç i la - indústria de la nostra terra; que sent, com cap altra classe social, - l'angoixa dels actuals moments, declara en aquest solemne acte que - uneix la seva veu clamorosa a la del proletariat català que reclama - un millorament urgent, immediat, de les seves condicions de vida i - adreça una respectuosa però resolta imprecació a totes les empreses - patronals, per a què, mentre durin les actuals circumstàncies, re- - tribueixin més justament i equitativament a llur dependència. Con- - fia la dependència catalana, que els comerciants i industrials cata- - lans demostraran la mateixa generositat de sentiments que ha fet - - que els de les terres de Biscaia, augmentessin, quasi sense necessi-

tat de petició, la retribució de llur dependència, i sobre tot espe-
ra que les grans organitzacions del patronat català Foment del Tre-
ball Nacional, Cambra de Comerç i Indústria, etc., a les quals ha
prestat sempre la dependència catalana, desinteressadament i patriò-
ticament, la col.laboració de les seves organitzacions, en totes --
les campanyes i qüestions que han afectat al comerç o a la indús-
tria del país, faran sentir la seva influència prop d'aquell, empa-
rant amb els seus prestigis, les justes peticions de la dependència.
No pot, finalment, aquesta, determinar concretament i casuísticament
quina millora han de tenir els salaris de les múltiples categories -
de dependents i empleats del comerç i de la indústria perquè per ai-
xò fer, entén que es precisa una mútua i cordial negociació amb els
patrons, negociació que des d'ara sol.llicita i per a la qual ofe-
reix la representació de les seves col.lectivitats. Però sí que pot
precisar, des d'ara, que, de l'estudi que ha fet de l'actual situa-
ció, entén que dit augment ha de partir de la base d'un 20% com a
mínim, mínim que defensarà la dependència amb totes les seves for-
ces i valent-se de tots aquells mitjans que les circumstàncies li -
aconsellin posar en pràctica."(677)

Per la premsa i el butlletí "Acció", pot hom seguir el devenir d'a-
questa campanya que, en tot cas, no donaria lloc a cap negociació
col.lectiva, sinó a respostes parcials i individualitzades de diver-
ses cases comercials (678), i a una reunió dels presidents de la --
Cambra del Comerç i de la Indústria i del Foment del Treball Nacio-
nal, el 29 de febrer, en la que acordarien de "redactar una al.locu-
ció, recomanant un augment d'un deu per cent als sous dels empleats
fins a sis mesos després de signada la pau" (679). Val a dir, però,
que en realitat aquesta primera campanya no respongué ben bé a ---
aquest terme, car mancà d'una continuïtat efectiva, i en alguns --
casos reflectí per part dels dependents desinterès i desídia, com -
ho subratllava "Acció" de març de 1916, que feia notar "el contrast
de l'entusiasme que regnà en el míting amb el poc interès que s'han
pres els socis per a indicar-nos noms de cases a les quals enviar -
les conclusions" (680). "Nuestro Programa", òrgan de l'Associació -
de la Dependència Mercantil, per exemple, que ja havia lamentat en
un article citat en planes anteriors, la passivitat i la lentitud -
de reacció de la dependència respecte dels obrers de la indústria -
(681), tornava amb ocasió d'un augment extraordinari de sou, ator-
gat espontàniament pels magatzems "El Siglo", i del míting del 4 de

febrer al CADOCI, sobre el mateix tema (682). "El acto del Centre --manifesta-- va aquest periòdic el 1 de març de 1916-- hubiera podido ser la iniciación, el punto de partida de esta campaña noble y ---equitativa como pocas. Pero, forzoso es consignarlo, aunque ello --nos apene, este acto, si bien realizado con pleno éxito, tanto de concurrencia como considerando lo mucho y bueno que allí se dijo, --no ha alcanzado ni es de creer que llegue a alcanzar resultado general alguno. Y no lo logrará, no porque nuestros amigos, los directores de aquella entidad, no hayan cumplido debidamente su cometido, llevando a cabo lo acordado en el mitin, que ya sabemos lo hicieron inmediatamente, sino porque dicho acto, como solo y único que fue, no tuvo, como no tienen todos los que realiza nuestra clase y por --parte de la inmensa mayoría, de casi todos los individuos, otra finalidad que el acto en sí, sin ansia de continuidad constante y activa hasta lograr el fin apetecido. Al adherirnos y enviar nuestra representación personal al mitin del Centre lo hicimos, des de luego, de todo corazón y ofreciéndonos por completo en lo poco que somos y valemos, pero lo hicimos sin esperanza; pues sobrado sabemos el mal que padece nuestra clase, como también demostraron saberlo --los oradores, que en aquel acto tomaron parte, pues con harta razón, se concolió uno de ellos de que, siendo de 25 a 30 mil los depen---dientes que hay en Barcelona, solo haya unos cinco mil asociados en tre las diversas sociedades, prueba palmaria del estado de apatía, de despreocupación y de inconsciencia que reina entre nosotros; y aún, como también allí se dijo, menos mal si todos los asociados --cumpliesen sus deberes como tales y se preocupasen algo de sus asociaciones. Seguramente que, teniendo en cuenta estas y otras cosas, sería por lo que el estimado compañero que presidía aquel acto, exclamó al resumir, que él no tenía gran confianza en el resultado --del mismo. En efecto, aquel acto, solo, aislado, sin ir seguido de otro y otros hasta llegar a formar una fuerza de opinión, no diremos que no haya influido algo en algunos patronos pero en muy escaso número y aún en aquellos que por ser más inclinados a la conside ración para con sus dependientes suelen ya tenerlos en mejores condiciones. Nuestra clase atraviesa una época de crisis volitiva, y hablarle de asuntos societarios y de campañas emancipadoras es machacar en hierro frio; bien experimentado lo tenemos en nuestra casa en donde tantas veces hemos predicado poco menos que en desier--to." (683)

Les conclusions del míting del CADCI, trobarien encara l'adhesió - d'una acte semblant, celebrat per la Unió Ultramarina, el 16 de -- març de 1916 i al que ja ens hem referit, també, en un altre lloc (684).

Deixant a un costat, les iniciatives preses pels dependents, res-- pecte del projecte de llei sobre la jornada de treball mercantil, que donaria lloc, el 28 de juny de 1916, a una nova reunió de socis del CADCI per a aprovar-hi un informe sobre aquest tema (685), i -- aquelles contra l'encariment de les subsistències i dels lloguers, a les que ens hem referit igualment en un altre apartat (686), o -- per l'augment dels salaris que el febrer de 1916, protagonitzava el CADCI com acabem de veure, hem de referir-nos també a aquella rei-- vindicació "de sempre" i que no havia pas estat resolta, malgrat -- els anys que durava el plet: la lluita pel descans dominical i per l'anul.lació dels "cèlebres" pactes, lluita al compàs de la qual -- s'aniria reorganitzant el Gremi del Detall del CADCI.

Recordem com l'Assemblea de dependents de 1913 havia aprovat la for-- mació d'una comissió permanent de representants d'entitats, entre -- les quals figurava el CADCI, a fi de lluitar per l'anul.lació dels pactes, vetllar pel compliment de la llei del descans dominical i -- aconseguir, finalment, una reforma d'aquesta, favorable per als de-- pendents. A començaments d'abril de 1918, vèiem com s'iniciava una campanya amb un míting al CADCI, seguit d'un altre a l'Associació -- de la Dependència Mercantil, per a assolir el triomf de les reivin-- dicacions dels treballadors mercantils en aquesta mateixa direcció, alhora que aquella comissió topava amb dificultats econòmiques i -- amb la falta de resultats concrets en les seves gestions amb les au-- toritats (687). El míting del 2 d'abril de 1914, com hem escrit, en-- cetava "una forta campanya pública, que es desenrotllà en els mesos d'abril, maig, juny i juliol, arribant a produir un estat de violèn-- cia, que l'autoritat aprofità per emparar als infractors de la llei i perseguir amb extremat rigor als quins volien que fos executada. El privilegi que una parella situació significava per als patrons -- provocà una tal reacció entre ells, que no sols seguiren mancant a la llei els que ja hi estaven habituats, sinó que s'atreviren a bur-- lar-la molts que fins aleshores l'havien respectada. Transcorregué el temps sense ocasió propícia per reproduir la campanya; mentre -- ocorregué en el sí de la comissió algun fet que per delicadesa no

hem d'esmentar i que el Centre subsanà generosament, fins que --- obrant amb tota lleialtat proposàrem la dissolució de la comissió, ço que fou acordat a darrers d'octubre de 1914. " (688) A partir de la dissolució d'aquesta comissió, l'Associació de la Dependència Mercantil passà a encapçalar la lluita pel compliment del descans dominical, mentre el CADCI s'hi retreuria durant una bona temporada, de fet, fins a finals de 1916 i començaments de 1917, no sense, però, que aparegués la seva adhesió o presència en alguns mítings de dependents convocats per a reivindicar el compliment de la llei, o sense que afectués gestions prop de l'autoritat governativa per aquesta qüestió (689). L'actuació de l'Associació de la Dependència Mercantil, es manifestaria en forma de telegrams o escrits de protesta per l'incompliment de la llei (690), la realització de denúncies contra els infractors (691), a part de les agressions que alguns grups de dependents exercitarien contra els establiments que obrien en diumenge, i de les quals no se'n responsabilitzaria directament, encara que arribat el moment no deixés d'amenaçar amb passar a l'acció directa (692),

En aquest sentit, l'actitud de la Casa de Jorba de processar dos dependents per la trencadissa dels seus vidres en un diumenge del mes de maig de 1914 (693), donaria lloc a una campanya contra aquest procés, menaca també per aquella associació, i que es clouria amb un míting, el 17 de juny de 1915, al que assistiria també una representació del CADCI (694). Tanmateix, aquestes iniciatives no deixaven d'ésser disperses, fins que el primer de juny de 1915, l'Associació de la Dependència Mercantil convocava a una "reunión pública" o "assemblea magna", "a todos los dependientes que tengan dignidad y vergüenza, y posean los suficientes entusiasmos y arrestos para trasladar a la calle, si preciso es, la necesaria protesta de la clase para acabar de una vez con esta vulneración indigna de que es objeto la Ley del Descanso por parte de la clase patronal, envalentonada por la pasividad gubernativa" (695), la qual se celebraria el 22 de juny de 1915. Amb un ple total de públic, intervindrien -- Pere Gorga, president de l'Associació de la Dependència Mercantil, Francesc Calvet, Ventura, Duch i Salvat de "El Poble Català", Josep Caldes del Centre de Cobradors i Mossos de la Banca, la Indústria i el Comerç, Cardona Sadurní, Ferris Forné de "Nuestro Programa", Batlle i Gorga que resumiria, bona part dels quals es manifestarien -- per la utilització de mètodes contundents i àdhuc violents per acon

seguir l'aplicació efectiva del descans dominical (696), aprovant-se - al final, com a conclusió, un escrit per al governador civil, demanant li fes complir la llei i declinant "la responsabilidad de lo que públicamente pueda ocurrir" (697), el qual seria efectivament lliurat - per una comissió, encapçalada per Pere Gorga, al governador Andrade, que prometria de fer complir la llei, "castigant durament als seus infractors (698). No obstant, malgrat la nota feta pública pel mateix - governador que "en vista de las repetidas quejas que formula la Asociación de los Dependientes de Comercio -es refereix a l'Associació - de la Dependència Mercantil-, por infracciones de la ley del descanso dominical", ordenava "a cuantos dependan de la autoridad gubernativa, no toleren ni consientan (...) que en sus respectivas jurisdicciones se vulneren los preceptos de la referida ley" (699), a la qual s'afegeia la formació de comissions de dependents "para fiscalizar y coadyuvar a la acción de los agentes encargados de velar por su cumplimiento" (700) que haurien de recórrer la ciutat el diumenge, 11 de juliol, la llei del descans dominical continuaria amb el mateix incompliment de sempre. La força pública no faria acte de presència el dia 11 de juliol, ni els diumenges següents, a desgrat de les noves promeses - del governador (701), fet que provocaria una "enèrgica protesta", per part de l'assemblea de socis de l'Associació de la Dependència Mercantil del 21 de juliol, contra l'actitud d'aquell (702) i la constitució d'una comissió especial (703), "cuya sola y única misión será organizar bajo su responsabilidad una actuación briosa y firme por la que se logre el fin anhelado", a la qual es permetia, a més, "cuando las circunstancias lo aconsejen y sus componentes lo crean oportuno" de mantenir "reservados sus acuerdos hasta después de ejecutados" -- (704). L'agost de 1915, se celebraria també un nou míting, organitzat pel Centre de Cobradors i Mossos, al que hi faria acte de presència - el CADCI (705), tanmateix, malgrat els acords "enèrgics", les protestes, les amenaces i les noves reunions, l'incompliment de la llei proseguiria sense solució de continuïtat (706). Així, el 18 de novembre de 1915, se celebrava un míting perquè es discutís i aprovés a les -- Corts el projecte de llei de regulació de la jornada mercantil i per a protestar per l'incompliment del descans dominical, a l'Associació de la Dependència Mercantil, amb l'assistència de representants del - CADCI (707); el febrer de 1916 una nombrosa comissió de socis del -- CADCI visitava el governador perquè aquest fes complir la llei (aquest cop no es tractava del governador Andrade, sinó de Morote) (708); men

tre les coses continuaven més o menys igual i els "cèlebres pactes" - donaven "fe de vida" (709).

Passaren els mesos amb la llei que solament es complia "a mitges, especialment a les barriades de les afores, els botiguers de les quals obren i venen cada diumenge" (710), fins que a finals de 1916, hom començava a posar en marxa una nova campanya per l'assoliment del repòs dominical, que es faria palesa en els primers mesos de 1917. Aquest cop fóra el CADCI el que tornaria novament a encapçalar-la, després d'un bon seguit de mesos d'inactivitat en el terreny d'aquesta reivindicació (711). D'aquesta manera, "Acció", de novembre de 1916, remarcava que era "vergonyós l'espectacle que ofereix la nostra ciutat, els dies festius, amb els seus establiments oberts. Ja no és en els suburbis solament on es burla la llei, sinó també en el cor mateix d'ella, on, els diumenges, obren llurs portes importants comerços privat als dependents d'un merescut repòs, després de treballar intensament deu, onze i fins més hores diàries durant la setmana." Per acabar amb aquest "indigne abús", el mateix butlletí anunciava que "tenim en via d'estudi una ferma campanya", cosa per a la qual cridava els socis a comunicar les cases que coneguessin infringien la llei (712). La Secció d'Organització i Treball, iniciaria la preparació de la campanya amb diverses reunions d'associats "per a iniciar-los en l'empresa que s'anava dur a terme" (713). Aquesta iniciativa, tot just anunciada en el butlletí citat de novembre de 1916, trobava una gran acollida al si del Centre, car una "munió d'entusiastes companys de dependents de detall (...) venien a oferint-se'ns per quan fos arribada l'hora". Aquest entusiasme fóra aprofitat per a organitzar "d'una manera definitiva el Gremi de Detall", després "de tantes vegades d'intentar-ho en va". Així, la Secció Permanent d'Organització i Treball, convocava per al dia 23 de gener de 1917, a tots els dependents detallistes del CADCI, a una reunió, a la que acudí una "nombrosíssima concurrència" que sorprengué als mateixos convocants. Fere Palà, president d'aquella secció, presidiria la reunió i incitaria els "dependents de detall, considerats com la classe potser més vexada dintre el comerç" a què "despertessin d'aquesta inexplicable indiferència que demostren pels afers socials i treballin per a obtenir un just millorament". "Heu d'emmirallar-vos -afegiria- amb l'exemple que ens ofereix el Gremi de Viatjants i Corredors amb la seva brillant actuació; també ells, abans de constituir-se, poc hagueren capít la for

ga que avui representen, que els permet fer-se escoltar i atendre per tot arreu. Feu, doncs, com ells: organitzeu-vos, constituïu el vostre Gremi, feu que ni un de sol de vostres companys deixi de figurar-hi i aportar-hi, sinó les seves iniciatives, els seus entusiasmes, que així aconseguireu l'ansuada reivindicació de la vostra classe" (714). -

Hom hi plantejaria l'actuació a desenrotllar pel gremi, especialment la campanya pel descans dominical de la que se'n responsabilitzaria - directament, i l'elecció dels càrrecs de la junta directiva (715), la qual tot seguit feia imprimir i repartir, per tots els establiments - de Barcelona, "una fulla donant compte de la constitució del Gremi i saludant als dependents" (716). Però la tasca principal i immediata - fóra la campanya pel descans dominical. El dia 11 de febrer de 1917, la Junta del Gremi, acompanyada per Pere Palà, acudia a entrevistar-se amb el governador civil "para quejarse del incumplimiento de la - ley del descanso dominical y anunciarle una campaña pública para conseguir esa justa aspiración de la dependencia" (717), sense que, a - desgrat de les paraules del governador, els comerços tanquessin llurs portes el diumenge següent a l'entrevista (718). "Nosaltres, per això, no massa incautes -refereix una informació del Gremi del Detall-, prossegürem la nostra creuada. De moment, vam convocar a una reunió a totes les entitats que els pot interessar una campanya en aquest sentit, la qual tingué lloc el 15 de febrer. Allí, recabàrem l'adhesió - de totes elles a la nostra causa, obtenint-la sense pressió i d'una manera desinteressada per part de tots els assistents que foren: Asociación de la Dependència Mercantil, Asociació Ferratera, Asociació General d'Auxiliars de Farmàcia, Asociació General d'Empleats d'Escriptori, Asociació de Viatjants del Comerç i de la Indústria, Acció Popular, Centre de Defensa Social, Centre de Cobradors i Mossos de la Banca, Indústria i Comerç, Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç, i Unió Ultramarina. Per altra banda, creient que nostra actuació afectava en igual proporció a l'element femení i sabent el valuós suport que representaria si poguéssim comptar amb ell, emprenguérem una sèrie de visites, que s'han convertit en les següents entusiastes adhesions: Lliga de Compradores, Lliga de Senyores per a l'Acció Catòlica, Federació Sindical d'Obreres i Patronat d'Obreres de l'Agulla." (719). El 16 de febrer mateix, per un altre costat, el CADCÍ presentava al govern civil una "raonada exposició reclamant la intervenció de la primera autoritat governativa, per a què sigui un fet l'exacte compliment de la llei del descans dominical", tal com -

s'havia convingut, en l'entrevista anterior del dia 11 (720). Alhora, els dependents del CADCI sol·licitaven el suport de la premsa (721) i redactaven unes lletres de felicitació per als "comerciants complidors de llur deure, que tanquen els diumenges", i "unes altres als qui obren, demanant-los-hi respectuosament tanquin els establiments com preceptua la llei i com raons d'humanisme reclamen" (722). Tanmateix, la reacció de molts botiguers davant l'actuació dels dependents era la de desenterrar un altre cop els tants cops esmentats "pactes". "Els mercers de la pomposa Unió Gremial, s'han recordat d'ells -escrivia hom a "Acció" del 1 d'abril de 1917- i a correuita els han baixat de l'estanteria i bruts de pols encara, s'han apressat a fer-los firmar pels seus dependents. L'acte aquest és senzillament una iniquitat, és una coacció desvergonyida, i és, en definitiva, no tenir una idea del mot dignitat" (723). Els dependents, enfront de l'actitud dels botiguers, hi oposaren una actuació sistemàtica i contínua: visites al Govern Civil dels representants del CADCI i de les altres entitats de dependents durant el mes de març, en la segona de les quals "que durà cinc quarts d'hora, per fi poguérem obtenir una declaració categòrica per part d'ell: que els pactes són il·legals i, en conseqüència, la llei s'aplicarà per un igual a tothom, pactistes o no" (724); sol·licitud del concurs de les entitats econòmiques a favor de l'empresa dels dependents (725), fixació pels carrers de cartells dirigits al públic en general demanant que hom no comprés en diumenge, i als obrers més en particular, "ells que tant treballen per a reivindicar-se perquè ens prestin suport, no efectant llurs compres en dies festius", i "uns altres als catòlics, recordant-los la llei divina que mana santificar les festes... i altres cartells encara que parlin als ulls i al cor de tothom" (726), i sobre tot la formació d'un cos de denunciants, que començarien a actuar a partir del diumenge, dia 25 de març (727). Aquest diumenge, era el primer, segons "El Foble Català", que, "després d'una bona colla de mesos", hom intentava de "fer complir el descans". "Colles de dependents, prèviament organitzats pel Centre, recorregueren els principals carrers de la ciutat i prengueren nota dels establiments que tenien les seves portes obertes a l'objecte de cursar després la corresponent denúncia" (728). El butlletí "Acció" descriuria la primera jornada d'actuació d'aquest cos: "A les 9 del matí -hi llegim-, sortien del nostre estatge, escampant-se per tots els indrets de la ciutat, una munió de companys, distri-

buits per parelles, quiscuna a recórrer la demarcació prèviament asse-
nyalada. El telefon del Centre, durant el matí, no parà un moment de
funcionar per aclarir dubtes, solventar dificultats, reure impressi-
ons, etc. En segons quins districtes, la policia contràriament al que
ens havia ofert el Governador, per ordre superior es negava a acompa-
nyar als nostres companys, mes no desesperàvem: un urbà o bé un muni-
cipal, el primer que ensopegàvem era requerit i suplia el lloc d'aque-
lla. Un per un, entràvem en tots els establiments oberts, demanant el
nom de l'amo, que s'apressaven a facilitar-nos-el, amb el rostre ra-
diant de satisfacció, el dependent o dependents esclavitzats, i de -
molts d'ells, en veu baixa, rebíem paraules d'agraïment, encoratjant-
nos a prosseguir el nostre apostolat. Si topàvem amb l'amo mateix, ja
era una altra cosa: el seu rostre denotava més aviat contrarietat i -
en alguns fins ira. Aquells, barrejat amb tota mena d'excuses i expli-
cacions, ens complaien donant-nos els seus noms; els altres ens indi-
caven la porta. No ens donàvem per molestats. Tranquilament anotàvem
el rètol de la botiga i cap a una altra, sempre al costat de l'agent
de l'autoritat, qui, en el seu carnet, anava formulant les mateixes -
denúncies que nosaltres. Cap a migdia anaven arribant al Centre els -
delegats amb les fulles atapeïdes de noms. Un èxit complet; sense un
incident desagradable a registrar, s'havien fet un miler de denúncies.
La tarda aquella fou de febre intensa. Un estol de companys, ocupant
totes les taules i màquines d'escriure, anaven omplint denúncies amb
totes les dades, adreçades a l'alcalde." I acabava: "Companys: diumen-
ge que vé, al carrer novament a continuar la llista negra! Veniu-hi -
tots, que la victòria és nostra!" (729). Setmana rera setmana, els de-
pendents sortirien cada diumenge i les denúncies s'anirien apilant i
gestionant-se la seva tramitació (729 Bis), alhora que hom visitava -
l'alcalde per a aconseguir la seva col.laboració (730). De manera len-
ta s'anaven obtenint fruits, si bé els butlletins del CADCI subratlla-
ven que els resultats que s'anaven obtenint no compensaven l'esforç -
fet (731). La persistència i la serenitat amb què era menada la campa-
nya, desconcertava els botiguers, segons "Acció" de juny de 1917. "Es
belluguen continuament; fa pocs dies els hem malmès una contra-acció
que preparaven a base d'uns nous pactes, més vergonyosos que els ac-
tuals, que volen fer prevaler però que no ho aconseguiran, car l'Ins-
titut de Reformes Socials dictaminà en contra d'ells. Som els amos de
la situació estratègica, i, per tant, tot intent d'ofensiva per part

d'aquella bona gent ha de fracassar com suara ha succeït." (732). -- Aquest butlletí remarcava la voluntat del gremi de detallistes d'obte_{nir} el repòs dominical primer i la reglamentació del treball després (733). D'aquesta manera, "taulell i dependent, fins ara considerats - monstruosament una sola cosa, deixaran d'ésser-ho, i el dependent pas_{sarà} a ocupar el lloc d'home lliure que li correspon". "Fer a donar - el primer pas -afegia hom-, hem apel.lat a tots els procediments le-- gals. Una actuació semblant a la seguida per nosaltres, era desconegu da en la nostra ciutat. Doncs malgrat tot, no hem reeixit encara. Op timistes sempre, continuarem la ruta empresa; però si acostant-nos al cim devé aquella més tortuosa, no vacil.larem en prendre'n una de més detrurera, anc que més perillosa, que hi mení més aviat." (734) La - campanya, per un altre costat, anava rebent noves adhesions (735), i el juny de 1917 les entitats econòmiques es mostraven disposades a in tervenir d'alguna manera a favor dels dependents (736). La crisi polí tica i social de juliol i agost de 1917, interrompria, però, aquest - moviment. El full justificatiu de l'actuació de la Secció d'Organitza ció i Treball i del seu gremi de detall, editat el 1918, i al que hem fet esment diversos cops, resumia prou bé aquesta campanya protagonit zada pel CADCI:

"La nota sobressortint d'aquella campanya consistí en l'acció priva da, que exercia el Centre, secundat per les voluntarioses entitats - que amb ell anaven unides. Des del març fins al maig d'aquell any - -època en què els esdeveniments polítics ens imposaren la seva suspen sió- realitzàrem unes 7.000 denúncies, convenientment requisitades, i les presentàrem a les tinències d'alcaldia, d'on passaven a la Junta Local de Reformes Socials per a llur informe i una volta més retorna ven a les tinències per a llur execució. No cal ponderar el costós - que representa el posar en moviment semblant engranatge, que mai nin gú encara havia utilitzat. La comunicació constant en què tinguérem - d'estar amb el governador, alcalde, tinents d'alcalde, empleats a les tinències, membres de R. S., etc., per a què l'un apressés a l'altre, va ésser formidable, mes amb tot en sortírem. A la indiferència dels primers dies envers les nostres denúncies, seguí un sanítós astora--- ment, en veure com els plecs que remetíem a les tinències un diumenge darrera l'altre, creixien d'una manera alarmant, ço que obligava for çosament a llur tramitació. Se celebraren nombrosos judicis de faltes en presència de denunciats i denunciants; la Junta de R. S. dictaminà

sobre bon nombre de les primeres denúncies; els tinents d'alcalde començaren a imposar penyores, si bé recordant que els delinqüents no deixaven per això d'ésser electors, les rebaixaven a la ínfima quantitat d'una pesseta. Però, quan ja amenaçàvem amb apel·lar a la superioritat si semblant procedir se seguia amb els reincidents; mentre el Centre feia gestions prop dels senyors Cambó, Roig i Bergadà, Marcellí Domingo i Ferrer i Vidal per a què fessin pressió al Govern i l'obliguessin a resoldre el recurs contra els pactes -quin recurs no perdíem de vista- a qual finalitat el Centre i demés entitats adherides el reproduïen i enviaven de nou al ministre de la Governació el 11 de juny de 1917; quan el Foment del Treball Nacional, la Cambra de Comerç, la Cambra Industrial i la Lliga de Defensa Industrial i Comercial havien convingut en fer una visita conjunta al governador per a recolzar les nostres justes peticions; quan ens trobàvem en el període àlgid de la campanya i el seu desenllaç semblava imminent, fou aleshores que la turbonada política malmeté el nostre esforç de quatre mesos i mig de lluita contínua, sostinguda amb la major constància, sense defalliment. En la memòria de tots està el llarg temps que persistí aquella anormalitat política, malgrat el qual estiguérem dues vegades al Govern civil (2 de juliol i 22 de setembre de 1917) per anunciar el nostre intent de renuar ordenadament l'acció privada, com abans, essent-nos denegat el permís." (737)

Efectivament la crisi politico-social de l'estiu incidia sobre la tasca de la Secció Permanent d'Organització i Treball, en especial sobre la campanya que duia a terme el Gremi del Detall. La crisi militar i política, amb la suspensió de garanties que comportà, forçava a les comissions de dependents a abandonar la vigilància d'aquells districtes "on podíem dir amb orgull que ja hi havíem triomfat", "no consentint les autoritats cap mena de manifestació per la via pública i --menys venint de la nostra banda, guaitada amb rezel per aquella gent" (738).

Després dels fets de juliol, "bo i presentint que la normalitat no era restablerta, aprofitant els pocs dies d'aparent tranquil·litat", el Gremi de detallistes del CADCI, convocava a totes les entitats adherides a la campanya per aconseguir el descans dominical, a una reunió "per a fer un canvi d'impressions". A la reunió fóra "aprovada la conducta seguida durant l'enrenou aquell, acordant-se reemprendre tot se

guit la campanya ben intensament: nous cartells, continuació de denúncies, pressió a les autoritats amb el concurs de les entitats patronals". Però, "immediatament arribà la setmana del 13 al 19 (d'agost) i els bons propòsits no deixen d'ésser altra cosa. iQuan l'atenció d'autoritats i públic és captivada per una sola cosa -comentava "Acció" de setembre-, vulguin sortir a parlar del descans dominical! Si les primeres tenen el deure d'escoltar-nos i atendre'ns, car exigim el compliment d'una llei, amb més motiu sabran, ara, reservar-se aquell dret de sempre de fer-nos promeses solemnes que ens les sabem de cor. I a la massa popular, febrosa i apassionada com està, fóra en va que volguéssim adreçar-nos-hi. No era pas nostre desig fruit de vacances aquest estiu, mentre no tinguéssim resolt aquest primer problema. Però sembla que vulguin imposar-nos-les les circumstàncies, potser per a sentir-nos amb més forces el curs vinent." (739) Les circumstàncies seguirien privant, els mesos següents, de poder continuar la campanya i més quan el governador civil no autoritzava, com abans hem assenyalat, la seva reanudació pública, en una entrevista feta el 22 de setembre de 1917 (740).

En un altre ordre de coses, esmentem la creació del Consultori Jurídic, per part de la Secció d'Organització i Treball (741), que començaria a rutllar a partir del 3 d'octubre de 1916, tots els dimarts i divendres a càrrec de l'advocat Lluís Massot i Balaguer (742) i que fóra oficialment inaugurat amb una conferència sobre "Les fórmules jurídiques de la participació dels dependents en els beneficis", el 2 de desembre de 1916 (743). Entre el 24 d'octubre de 1916 i el 25 de setembre de 1918, el Consultori Jurídic efectuaria 593 serveis (744).

Tant a l'apartat sobre Els dependents i la crisi com en aquest, hem pogut resseguir diverses iniciatives del CADCI a nivell de les reivindicacions socials dels dependents: gestions davant l'atur, adhesió al comitè i a la campanya per l'abaratiment de les subsistències, gestions pel millorament del projecte de llei de la jornada mercantil i la seva efectiva tramitació a les Corts, primera campanya per l'augment salarial... Però, malgrat aquestes actuacions hem pogut entreveure com la Secció d'Organització i Treball no acabava d'emprendre una tasca decidida i com els mateixos socis no hi prestaven una col·laboració suficient, com en el cas de la campanya per l'augment dels sala

ris. El curs 1914-1915, havia estat, com el mateix secretari de la Secció d'Organització i Treball -aleshores de Relació i Treball- manifestava, un curs de "repòs"; la reforma dels estatuts del desembre de 1915, suposà un pas endavant, però ja veïèrem com, malgrat els esforços, l'agremiació dels socis no acabava de produir-se. La constitució del Gremi de Viatjants i Corredors l'abril de 1916 amb el ràpid creixement que experimentà i el dinamisme que el caracteritzaria tot seguit, suposà per a la Secció d'Organització i Treball del CADCI, un notable esperó. La campanya pel descans dominical, amb la constitució definitiva del Gremi del Detall el gener de 1917, significà, com hem acabat de veure, un altre notable impuls a la Secció que veia un dels seus gremis envoltat per l'entusiasme i la col.laboració decidida -- d'un bon nombre de socis. Tanmateix, els altres gremis previstos sobre el paper continuaven sense organitzar-se de debò i, el que era més important, sense que es vegessin nodrits per una bona munió de socis. Per un altre costat, la crisi de l'estiu de 1917 i els seus efectes posteriors sobre la normalitat pública, paralitzaven la campanya pel descans dominical amb el corresponent descoratjament per a molts socis detallistes. Per a acabar-ho d'adobar, Fere Palà dimitia del seu càrrec de president de la Secció d'Organització i Treball, el juliol de 1917, en traslladar-se a Amèrica (745). Tanmateix, el moment no permetia pas romandre creuats de braços a l'espera que l'alça de preus s'aturés per sí sola o la vida pública es normalitzés a fi de poder treballar sense cap risc. El 6 d'octubre de 1917, era elegit president d'Organització i Treball, en una junta general extraordinària d'aquesta, Josep M. Feliu i Codina, col.laborador des de la seva creació de la Secció (746). Feliu i Codina, prendria ràpidament consciència de la gravetat del moment social que el país travessava, de l'empitjorament de les condicions de vida i de treball dels dependents i de l'exigència d'una actuació resolta del CADCI en aquest camp. Sobre tot, calia superar tota temptació d'abatiment o de desconcert davant la crisi social. Però, per a poder dur a terme una tasca d'acord amb el moment present, calia que els socis del CADCI se sensibilitzés sin respecte la necessitat de l'actuació sindical, sobre tot que entressin massivament al si de la Secció d'Organització i Treball i -- dels seus gremis. Pels quatre mil i escaig socis del Centre, els inscrits en aquella darrera secció eren massa pocs. Probablement, Feliu i Codina, recolliria algunes de les crítiques del nucli de joves més

radicals i descontents del que consideraven "moderantisme social" de l'entitat -recordem els articles de Jaume Cardús, el març-abril de -- 1916 a "La Nació" (747)-, i consideraria, per tant, que hom no podia acarar-se a la "proletarització" dels dependents amb respostes ambi-- gües o apel.ladores a la dificultat d'organització d'aquests, com a - excusa per a justificar una inactivitat (748). El 3 de novembre de - 1917, d'aquesta manera, Feliu i Codina signava, juntament amb Joan Ca sas i Figueras, un escrit adreçat a tots els socis del Centre, convo cant-los a una reunió extraordinària: "Us sabem home que viu -amb més o menys dificultats- el moment actual -manifestava l'escrit-. Cada - dia i a tothora les vostres orelles senten aquest martelleig dels -- noms pomposos que estan en voga. No hi ha organisme que no es redreci i proclamí els seus drets. Tothom vol viure la vida digna. Doncs bé, què no hi tenim dret -vos i nosaltres- a dir-hi la nostra? Hem de se guir tolerant que ens considerin pels de l'eterna sofrerta classe? No sentiu rojor en les vostres galtes de ser en afers d'aquesta mena sem pre els darrers? No volem provocar un conflicte més; ben al contrari, anem a evitar-lo. Voleu ajudar-nos en aquesta empresa? Aleshores no - manqueu a una reunió extraordinària que tindrà lloc en nostre estatge el dissabte, dia 17 del corrent, a les 10 en punt de la vetlla. No fa rem sinó dir-vos el que ja estem convençuts és en l'ànim vostre i sol licitar el vostre apoi. Si us veiem predisposat a secundar-nos, aixe carem coratjosos el braç i baixarem a la palestra segurs del triomf. Si contra el que esperem, ens veiéssim sols, retindrem avergonyits - nostres anhels, però ens quedarà l'intima satisfacció d'haver com-- plert el nostre deure, llançant a temps el crit d'alerta." (749).

"Acció", de desembre de 1917, es feia ressó també de la nova resposta que volia donar la Secció d'Organització i Treball: "En aquests mo--- ments crítics la nostra Secció ha sentit la necessitat de fugir d'a-- questa passivitat a què semblava ésser sotmesa. Vol actuar com a entit tat netament obrera que és. I a l'emprendre aquesta tasca ha començat fent una afirmació de vida per mitjà del manifest que ha fixat profu sament en grans cartells pels carrers de la nostra ciutat i escampat en milers d'exemplars entre la dependència barcelonina. No era única ment el que mancava fer surar la nostra personalitat en mig de la des feta general per mitjà d'un document; era indispensable que els fets acompanyessin les paraules. ¿Podíem afrontar el perill? Sincerament, preferírem pulsar els nostres companys i a aquest fi vàrem enviar a -

tots els associats (...) una convocatòria invitant-los a una reunió per al passat 17 de novembre." (750). Aquesta reunió, doncs, era una resposta a l'ambient d'abatiment i de desmoralització que havia seguit al fracàs de les esperances i il·lusions posades en l'assemblea de parlamentaris, per un costat, i a l'impacte de la vaga d'agost, - després, amb el clima repressiu i de restricció de llibertats públiques que la seguí (751); en definitiva, es tractava de superar la "ressaca" del moment.

El butlletí "Acció" és el millor testimoni de la reunió del 17 de novembre: "(...) amb sorpresa extraordinària vegérem el dia de la celebració d'aquell acte que els socis s'acostaven, a la fi, a la Secció. Aquell retraïment inexplicable envers nosaltres era plenament desmentit per la concurrència desacostumada que hi havia, puix la gran sala de festes del Centre apareixia omplida, i al calor de l'entusiasme que allí hi reganava s'hi fongué potser per sempre més el glaç que ens mantenia inconscientment allunyats uns d'altres." El secretari de la Secció obria l'acte amb la lectura de la convocatòria, i, -- tot seguit, Feliu i Codina pronunciava un parlament d'interès notable: "Començà fent remarcar --assenyala el mateix butlletí-- les grans fites que ha marcat el Centre en el seu camí ascensional, que l'ha -- conduït al nivell envejable on avui es troba, mercè a la continuïtat de la seva obra. Aquesta es podria donar com a perfecta en quasi tots els ordres, menys en un primordial com el que més, el social, que -- fins ara l'hem tingut bastant oblidat. ¿Què n'és la causa? ¿Qui és el culpable? En Feliu posà de manifest el desamor que senten per a la -- nostra volguda Secció d'Organització i Treball la major part de socis del Centre. ¿Isolada com es troba, és lògic que reïxin els projectes de la mateixa encaminats a la millora de condicions del treball dels dependents? I no és pas que la Secció no se n'hagi preocupat: perdura en el record de molts les sorolloses campanyes que a favor del treball intensiu, tancament a les vuit, augment salaris, descans dominical, etc., que ha promogut i quals resultats, certament no han res--- post a les nostres esperances." "Els presents instants --afegiria-- ens criden a la brega, i a aquesta cal anar-hi preparats. Sense aquesta -- preparació, la Junta de Govern no voldria assumir la responsabilitat d'una actuació intensa i eficaç com requereixen les circumstàncies. -- Els nostres estatuts diuen que la Secció serà integrada pels Gremis. Fem, doncs, que això no sigui lletra morta. Cada soci ha d'ésser afi-

liat al seu respectiu, i així podrà realitzar-se obra profitosa. Si a aquesta crida de la Secció es veu corresposta, acabà dient en Feliu, la primera campanya a emprendre, inajornable, és la d'augment de sala ris." "Apaivagats els aplaudiments que es tributaren al parlament -- (...)", (752), Casas i Figueras donaria lectura a un manifest que, -- aprovat, fóra fixat en grans cartells pels carrers i editat "en mi -- lers de fulls volants (...) repartits entre tota la dependència barce lonina" (753), com hem vist que indicava el butlletí "Acció" més --- amunt. "Aquella munió de companys -manifestava aquest mateix butlle ti- palesà la seva conformitat a l'exposició del criteri de la Junta, inscrivint-se aquella nit mateixa als Gremis corresponents, a quin - efecte la Secció havia muntat un servei extraordinari d'oficines" -- (754).

L'agremiació dels socis era el primer efecte de la reunió. Amb ante rioritat a aquesta reunió, el 12 de novembre de 1917, la Secció havia celebrat una junta general extraordinària, la qual aprovava modificar l'article 20 dels estatuts d'Organització i Treball, "ampliant el nom bre de gremis existents amb el que portarà per nom Gremi de Depen-- dents afectes als serveis marítims, i definint millor l'anomenat d'Es criptori, que en endavant se'n dirà Gremi d'Esriptori i Banca" (755). Durant el mes de desembre de 1917 (756) i els següents de 1918, pros seguiria la tasca d'allistament dels socis del CADCI als gremis, els quals es distribuïrien d'aquesta manera, segons "Acció" de maig de - 1918:

Dependents de banca i escriptori	1.377
Dependents de magatzem	401
Dependents detallistes	517
Dependents viatjants i corredors	1.026
Dependents de fàbrica i taller	117
Dependents mossos i cobradors	17
Dependents de professions liberals	89 (757)

A part d'aquests gremis, el nombre d'associats dels quals ens serveix per a escatir la distribució professional dels membres del CADCI, sub ratllem la creació del Gremi de Dependents afectes als serveis mari-- tims. Aquest, que fou aprovat a la reunió esmentada del dia 12 de no vembre, restà definitivament constituït el 21 de novembre de 1917, so ta la direcció d'una junta formada per Ferran Gonzàlez i Boix, presi-

dent; Josep Riera i Raurell, secretari; Ramon Berns i Pujol, Francesc Zorrilla, Josep Salom, Rogeli Tort, Sebastià Fusté, Ricard Carbonell i Antoni Vallés, vocals (758). Aquest gremi, però, havia de protagonitzar, en els seus primers mesos d'existència, un conflicte per aconseguir veure reconegut el seu dret a participar entre les entitats obreres representades al Consorci del Dipòsit Franc (759). Segons "Acció" del primer d'abril de 1918, convocat pel secretari d'aquest consorci, Ferran González, president del nou gremi, acudia a una reunió "d'entitats obreres interessades en el Dipòsit Franc, proper a instituir-se en la nostra capital, per a canviar impressions respecte de l'elecció del delegat de les mateixes que haurà de representar-les al dit Consorci. En aquest acte, que tingué lloc a l'Ajuntament, ja de bella arribada i amb natural sorpresa per la nostra part, volgué discutir-se'ns per algú dels reunits el nostre dret a intervenir en aquell assumpte. Aquesta escomesa, com pot suposar-se, la repel·lirem amb la major facilitat. Un nou obstacle, però, se'ns oposà immediatament i fou el de retreure'ns que per raó de la nostra recent constitució, el R.O. establint el Consorci ens vedava l'accés al mateix. Ocasionà aquest afer llarga discussió, acabant amb la promesa feta pel nostre delegat d'aportar en una sessió posterior la documentació necessària per a provar que el Gremi era una part integrant de la Secció i aquesta del Centre. A aquesta nova reunió a la que fórem convocats per la Junta de la Societat de Fogoners i Mariners La Naval i que se celebrà igualment a la Casa Gran, hi assistí l'esmentat president del Gremi, acompanyat de l'ex president del Centre Josep Puig i Esteve, qui, malgrat l'estar malalt, es disposà a lluitar per un afer en el que tan directament ell s'havia desvetllat. Vegi's quin seria l'esperit dels reunits, que volgueren negar l'entrada als comissinats del Centre. Mostraren aquests la invitació rebuda d'ells mateixos i, a més, el company Puig feu valer la seva personalitat d'ex president del Comité d'entitats obreres pro Zona Neutral. Ja introduïts al saló, prosseguí Puig i Esteve, fent-los veure la ridícula en què s'acabava d'incórrer, car sense pecar d'immodèstia podia dir als presents que si en aquells instants estaven reunits en aquell lloc, era mercès a les gestions fetes pel Comité que ell, en representació del Centre, presidia. Finit aquest incident reapareixeren els arguments emprats a l'anterior sessió, a fi d'aconseguir l'eliminació del Gremi en el Consorci del Dipòsit Franc. Malgrat la visible fatiga que el molestava, nostre estimat amic Puig feu l'història de l'actuació se-

guida pel Centre, iniciador del moviment obrer pro Zona neutral. Si abans se'ns considerava entitat interessada tant, que les demés li confereixen la presidència del Comité integrat per les mateixes, era lògic que al convertir-se el Dipòsit Franc en realitat no toleréssim que se'ns anul·lés, ni se'ns postergués. Fou tal l'enteresa dels companys Puig i González que no tingueren els reunits altra solució que acceptar, no solament el Gremi de Dependents afectes als S.M., sinó que era tota la Secció d'O. i T., excepció feta dels dependents detallistes, la que calgué reconèixer son perfecte dret a intervenir en el nomenament de delegat de les entitats obreres en el Consorci del P. F. de Barcelona. Al parlar-se de la forma com deuria efectuar-se aquest nomenament, els nostres comissionats demanaren que fos per votació secreta, en la qual hi concorrerien els compromissaris que abans haguessin elegit les entitats afectades, en proporció al nombre de socis votants." (760)

Si l'agremiació dels socis era el primer efecte intern de la reunió del 21 de novembre, a nivell d'actuació pública, ho era la segona campanya per l'augment dels salaris, anunciada a la mateixa reunió (761). Amb aquesta finalitat, hom convocava un míting per al primer de desembre de 1917, mitjançant cartells (762) i mitjançant la premsa que es feia aviat ressò de la campanya anunciada (763). "Després del manifest llançat a l'opinió barcelonina, comentat llargament i favorablement per quasi tota la premsa (764), l'actuació promesa"; subratllava "Acció" de gener de 1918 en comentar aquest míting i els primers passos de la campanya (765). El míting del dia 1, fóra un "esdeveniment", segons aquest mateix butlletí: "Feia goig de veure com aquella concurrència, que omplia a vessar la sala de festes del Centre, s'identificava amb la paraula càlida i vibrant dels oradors que hi prengueren part" (766). Presidit per Rafael Fons, intervindrien Feliu i Codina, Josep M. de Lerma, Lluís Llobet, Andreu Nin i Rafael Pons que resumiria (767). Com a conclusions, hi foren aprovades unànimament "elevator a les entitats patronals una respectuosa i enèrgica instància sol·licitant l'adopció d'un immediat acord, pel qual es comprometin els associats a cada una d'elles augmentar, des del primer d'any, els sous dels respectius dependents en la proporció deguda que les circumstàncies exigeixen, i pregant que aquest augment sigui més accentuat en els sous més modestos, que constitueixen, dissortadament, la immensa majoria"; dirigir-se a "l'actual ministre d'hisenda demanant la su---

pressió de l'impost d'utilitats" i "expressar el seu reconeixement - als patrons, que anticipant-se als desitjos dels dependents han apujat els sous", a part d'associar-se a l'acte pro-amnistia que, l'endemà, dia 2, havia de celebrar-se a Barcelona (768). Hom duia a la pràctica immediata les conclusions aprovades: entrevista de la Junta de Govern de la Secció d'Organització i Treball, acompanyada pel president del Centre Rafael Pons, amb els presidents de la Cambra de Comerç, Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Cambra de la Indústria i Foment del Treball Nacional, als quals se'ls lliuraria una instància en els termes aprovats en la primera de les conclusions esmentades del míting (769), comunicació particular, a l'ensens, a tots els comerciants i industrials de Barcelona, "excitant-los a què, fent-se càrrec dels penosos moments actuals, procurin posar els sous dels seus dependents en relació amb l'augment sofert pels articles de primera necessitat" (770). El míting del dia 2, per un altre costat, esperonava molts dependents que, en alguns rams, començaven a fer reunions per a tractar de llurs salaris i de les reivindicacions a plantejar, mentre que d'altres entitats se sumaven a la campanya, com el Centre i Unió Mútua de Mossos i Cobradors que "ara mateix (...) té anunciat un míting amb la mateixa finalitat que el que celebrarem nos altres" (771). "El Poble Català" del 12 de desembre de 1917, comentava una d'aquestes reunions que venien "celebrant en qualque casa de comerç els dependents de teixits": "L'esquer d'aqueixes reunions -hom hi pot llegir- ha estat el míting celebrat al CADCI en defensa dels augments de sous. Abans del míting no hi havia pas ningú que privadament pugnés contra la migradesa de un sou, ni tampoc contra l'egoisme patronal. Després del míting, però, l'esperit del dependent ja era altre; la concurrència, la multitud aplegada, la varietat d'edats allí reunides, els aplaudiments, l'adhesió completa a l'acte d'aquella abundor de manifestants, feu obrir el cor a l'esperança, feu despertar quelcom que dormia a l'esperit d'aquesta classe que riu treballant; feu sublevar la voluntat d'aquesta massa obrera que avui, com qualsevolga dependència oficial, s'és constituïda en Junta de defensa." (772). Els resultats de la campanya no eren prou satisfactoris, però, i la impaciència havia de començar a sorgir entre els dependents (773), els augments que es produïen s'anaven fent d'acord amb l'increment del 10%, i no segons una taula d'augment que la Secció d'Organització i Treball fixava en un 50% per als sous de menys de 25 duros al mes, en un 35% per als de 25 a 50 duros al mes, i en un

25% per als de més de 50 duros al mes (774). Les entitats econòmiques i patronals comunicaven les seves respostes al CAOCI, una de les --- quals, la del Foment del Treball Nacional, assabentava que "havia cri dat a una reunió als altres presidents de les corporacions patronals esmentades, per a prendre una resolució eficaç a favor de la nostra - demanda" (775). "A hores d'ara -remarcava "Acció" de febrer de 1918- ignorem quan es verificarà aquesta reunió i quina serà l'orientació - seva. Intentàvem abans que es celebrés, organitzar un acte de trascen dència i així ho havia anunciat la premsa. Però els successos esdevin guts darrerament ens feren suposar que s'hi barrejarien elements per - torbadors que el deslluïrien i en vam desistir pel moment." (776)

Novament, doncs, el context exterior, en aquest cas els aldarulls per l'encariment de les subsistències, en especial del pa, els primers me sos de 1918, incidia, d'alguna manera, sobre la marxa d'aquesta cam panya. El 31 de gener finia "el període actiu" de la campanya (777). Passat aquest dia, la Secció trametia als seus associats "uns qües-- tionaris reservats per tal de saber el resultat de la campanya", la resposta dels quals aniria arribant amb massa lentitud per al voler - dels dirigents de la Secció que torneven a queixar-se de la "indolèn cia" dels socis (778). En resum, durant els mesos de febrer i març, - es rebrien 834 qüestionaris, 315 dels quals no foren presos en consi deració per "estar estesos en forma dubtosa" o expressar "un resultat negatiu". Els 519 qüestionaris restants que afirmaven la consignació d'un augment, donaven un promig de 18'74% d'augment (779), xifra que era qualificada d'irrisòria pel butlletí "Acció" (780): "És evident - que aquest resultat és irrisori i que no ens hi podem avenir. Les nos tres necessitats cada dia majors, ens agullonen i davant d'elles no - estem en el cas d'admetre raons. Si hem de satisfer-les com a homes - que viuen en societat, no podem acceptar la nostra situació actual. - Caldrà, per consegüent, donar una nova investida; però serà indispen sable també que tothom hi posi el coll. Altrament, si no formem una - massa compacta i amenaçadora, les nostres peticions corren el perill d'ésser desateses per sempre més. Vulguem evitar-ho, anem d'una vega da a la constitució dels Gremis, en els quals tenim xifrades les nos tres esperances i que, per a assolir-ho, de sobres sabeu companys, de la manera que hi estem bregant aquests darrers temps." (781). Els -- mots eren nous i desacostumats, com els de la reunió del 21 de novem bre de 1917 o els de les iniciatives posteriors de la Secció d'Orga--

nització i Treball, però la manera de treballar seguia essent igualment moderada i així, per exemple, com hem vist, hom no s'arriscava a celebrar un acte públic el gener de 1918 per la por a possibles "pertorbadors". En tot cas, traduien una nova consciència i ajudaven a despertar-la entre els dependents en general. Tanmateix, els mètodes d'acció i de lluita havien de dividir les entitats de dependents amb ocasió de la qüestió del descans dominical, com tot seguit veurem. Efectivament. La conjuntura política i social de l'estiu de 1917 i les seves seqüeles posteriors, aturaven la campanya del CADCI pel descans dominical, com ja hem escrit. Després d'haver intentat en va, com indicarem també més amunt, de prosseguir-la la darrera setmana de setembre, el Gremi de Detallistes confiava fer-ho el novembre de 1917 (732), sense però que deixés de constituir això una bona intenció. El 12 de gener de 1918, "constituït el primer govern de pacificació", la Secció d'Organització i Treball es dirigia al ministre de la Governació Sahamonde, "en súplica que fos definitivament recollt el recurs d'alçada presentat contra els pactes, però no deurién considerar l'afer de prou importància quan no es dignaren prestar-hi cap -- atenció" (733). Passaren els mesos i la inactivitat respecte d'aquest tema persistí, fins el maig de 1918 en què dues iniciatives diferents sorgiren per a assolir un mateix objectiu, el descans dominical. Per una banda la menada per l'Associació de la Dependència Mercantil i, -- per l'altra, la duta a terme pel CADCI les quals divergirien respecte als mètodes i àdhuc respecte el protagonisme de l'èxit que havia de suposar l'anul.lació, per fi, d'aquells repetidament citats "pactes". Divergència de mètodes de lluita, rivalitat entre les dues associacions probablement també, eren qüestions que, sens dubte, estaven -- darrera de l'actitud de l'Associació de la Dependència Mercantil, que, com hem vist abans, s'havia retret de la campanya dels primers mesos de 1917. L'Associació de la Dependència Mercantil, que a la reunió citada del 22 de juny de 1915, es manifestava per mètodes més resolts i decidits, encara que a l'hora de la veritat, els resultats eren -- els mateixos, i no per més agressivitat de llenguatge deixava de personar-se prop del govern civil o d'adreçar telegrams per a aconseguir el descans dominical, i no deixava igualment de patir del mal de la intermitència en les accions, l'Associació de la Dependència Mercantil, doncs, anava a protagonitzar ara una acció molt diferent --- d'aquella campanya "ordenada" del CADCI dels primers mesos de 1917. A l'actuació de l'Associació de la Dependència Mercantil i entitats --

que li prestaven suport, hi contribuïa, a més a més, la influència -- de les idees anarcosindicalistes i el creixent moviment obrer cenetistes que, a finals de juny, celebrava precisament el seu congrés de -- Sants. La topada, finalment, entre un mètode i l'altre havia de produir-se. Escoltarem els uns i els altres. En primer lloc, la justificació que la Secció d'Organització i Treball feu, per escrit de la seva tasca per l'assoliment del descans dominical: "Cansats de tanta in--diferència per part de l'autoritat -escrivia hom després de referir - la instància adreçada al Ministeri de la Governació el 12 de gener de 1918-, el 6 de maig prop passat (de 1918) visitàrem al Governador civil senyor González Rothwos, per manifestar-li el nostre ferm propòs--sit de renovar la campanya tant de temps suspesa contra el nostre desig, si dintre de breu terme no feia cessar el denigrant espectacle - que ofería en diumenge la gairebé totalitat del comerç barceloní al - detall. Mes heu's aquí que pocs dies després -com si es pretengués -- anul.lar la nostra acció metèdica i eficaç- presenciàrem com uns esca--mots de joves dependents, atíats per l'Associació de la Dependència - Mercantil se'ns avançaven i violentment volien fer tancar els establi--ments que no s'atenien als preceptes de la llei. El Centre, que recor--dava perfectament les conseqüències contraproduents que uns procedi--ments semblants havien causat en altra ocasió, ni volgué contribuir a aquella acció pública ni volgué tampoc que es confongués amb ella la seva acció de carrer projectada a base de denúncies, per lo qual es -- concretà a la seva càrria de prosseguir les gestions en les esferes po--lítiques, a l'objecte d'assolir la revocació dels famosos pactes."

(784) Tant per a aquesta qüestió com pel tema de la jornada mercantil del que el Gremi del Detall se'n ocupava també aquests mesos, com des--prés veurem, el Centre es dirigiria a diferents "prohoms del regiona--lisme", com hem assenyalat en un altre apartat, amb resultats nega--tius que venien a fer palès el conservadurisme social creixent de la Lliga Regionalista. Tot plegat compel.liria el CADCI a adreçar-se a -- un diputat socialista per aconseguir una cooperació efectiva (785).

"I aquesta vegada -llegim en el mateix escrit d'aquella Secció- el -- Centre tingué l'encert de dirigir-se a un diputat que es prengué --- l'encàrrec amb el major interès. En efecte, el dia 7 del juny darrer (de 1918), el senyor don Francisco Largo Caballero, atenent a les -- nostres demandes, dirigí al Congrés un prec al Ministre de la Governació, en forma tan precisa que a aquest no li quedà altre recurs sinó respondre categòricament, assegurant que l'assumpte seria resolt amb

justícia. El senyor Largo Caballero, que havia estat instruit pel -- nostre mitjà dels problemes que tenien pendents els obrers mercantils de Barcelona, se'n compenetrà de tan bella faisó que ja no el deixà de mà, i perseverant en les seves gestions, aconseguí que el dia 22 de juny darrer el ministre Sr. Garcia Prieto resolgués amb justícia --tal com havia dit-- el recurs d'alçada presentat sis anys enrera, i plens de joia ens enteràvem que els pactes, absolutament tots, havien estat anul.lats (786). La nostra joia fou tant més gran, per quan --- l'èxit era exclusivament degut a les nostres iniciatives, filles de -- l'orientació encertada que des del primer dia ens feu considerar el -- recurs d'alçada com el punt cabdal de l'assumpte." (787)

Aquesta era la versió apologetica dels fets per part del CADCI, da-- vant les critiques exteriors i interiors a la seva actuació. Si exa-- minem els fets segons les notícies de la premsa, hem d'assenyalar -- que a començaments de maig, a part de la visita dels dependents del -- CADCI al governador civil, es produïen altres gestions semblants amb el mateix objectiu, com la d'una comissió de dependents rodistes prop de l'alcalde de Barcelona (788) o de l'Associació de la Dependència -- Mercantil al mateix governador (789). Aquesta associació, a la vista de l'incompliment augmentat de la llei, decidia d'emprendre una cam-- panya pel seu compliment i per l'anul.lació dels pactes (790), alhora que el CADCI projectava la seva. El 28 de maig, se celebrava un mí-- ting al local de la primera, com a inici de la campanya, en el qual hom acordava d'emprendre "desde el domingo próximo una enérgica cam-- paña hasta lograr el completo cierre de establecimientos, apelando a cuantos medios sean necesarios"(791), i el diumenge següent, dia 2 de juny de 1918, més de 200 dependents recorrien els carrers "obligando al cierre de los establecimientos que estaban abiertos", produint-se alguns incidents "y alguna que otra rotura de cristales" (792). La -- Secció d'Organització i Treball del CADCI, mentre, es negava a contri-- buir a aquesta campanya com hem vist. L'actuació del Centre Autonomis-- ta de Dependents se centrava en les seves gestions prop de Largo Caba-- llero que el 7 de juny feia la seva interpel.lació, com més amunt ha estat escrit (793). Els diumenges següents, els grups organitzats per l'Associació de la Dependència Mercantil recorrien els carrers for-- çant el tancament de les botigues, produint-se incidents i detencions, amb el suport i aplaudiments de diaris com "El Progreso" i "Solidari-- dad Obrera" (794); el dia 15 de juny de 1918, se celebrava un nou mí--

ting per la mateixa reivindicació, organitzat per l'Associació de la Dependència Mercantil, Associació Ferratera, Sindicat de Dependents de Mobles i Unió Ultramarina alhora que, pels mateixos dies adreçaven també telegrams al president del govern i a Largo Caballero per l'anul.lació dels pactes (775). Mentre al si del CADCI, diversos dependents criticaven als mètodes de la direcció d'Organització i Treball i reclamaven una solidaritat del Centre amb la campanya i un capteniment més resolt des del punt de vista de les reivindicacions laborals en general (796). L'anul.lació dels pactes, el 22 de juny de 1918 (797), fóra considerat com un triomf dels mètodes d'aquella Secció i del Gremi del Detall del Centre (798), si bé els incidents no havien de desaparèixer l'endemà, diumenge, dia 23 de juny (799). A finals de juny, comissions del CADCI, per un costat, i de diverses entitats, encapçalades per l'Associació de la Dependència Mercantil, per l'altre, realitzaven gestions per separat a l'Ajuntament de Barcelona, la primera prop de Puig i Esteve (800).

El 29 de juny apareixia a la premsa una nota del govern civil, anunciant l'anul.lació dels pactes i recordant l'obligació de tancar el diumenge (801) alhora que les entitats organitzadores de la campanya demanaven als dependents "se abstengan de llevar a cabo acto alguno de violencia para hacer cumplir la ley del descanso, pues en visita hecha al señor Gobernador por las referidas entidades en comisión, ha prometido que dará órdenes terminantes para que el descanso sea un hecho" (802). El 5 de juliol de 1918, les mateixes entitats celebraven un míting als Iris Park per a tractar "de los trabajos realizados y de la actitud a seguir" (803). En aquest míting sofririen un incident diversos socis del CADCI, que en acudir-hi, "la seva presència (...) era acollida amb mostres d'hostilitat per part d'alguns oradors que adquiria graus d'agressivitat també en part del públic", davant del qual decidien de retirar-se del local, "no sense redactar una enèrgica protesta per aquest fet d'incivisme (...), publicada per alguns diaris d'aquesta ciutat" (804). L'actitud del CADCI davant d'aquesta campanya i el que s'apuntés l'anul.lació dels pactes com un tant a favor seu (805), provocaria la reacció dels assistents i oradors al míting contra el CADCI, Encara el 12 de juliol de 1918, "El Progreso" publicava una informació, d'origen sospitós, que pretenia ésser una protesta de socis del CADCI contra el mateix Centre i un elogi a l'Associació de la Dependència Mercantil (806). La realitat que importava, però, als dependents era que el descans domini-

cal, des de la nota publicada pel governador civil el 29 de juny, -- s'anava complint de manera molt més rigorosa, malgrat que persistís una minoria "irreductible", contra la que maldaven tenagment, cada diumenge, les comissions de dependents que recorrien els carrers -- (807). L'Associació de la Dependència Mercantil i les entitats que secundaven la seva campanya, completaven el seu treball amb gestions paral·leles prop del governador i de l'alcalde (808) i d'altres iniciatives referents tant a l'afer del descans dominical com a la qüestió de la jornada mercantil de la que més avall ens ocupem tot entrant alhora en relació directa amb la Federació Local de la Confederació Regional del Treball (809). El Gremi de Detall del CACCI, per un altre costat, a partir de l'anul·lació dels pactes, organitzava també comissions de dependents que recorrien els diumenges la ciutat i efectuaven denúncies dels establiments oberts, durant els mesos de l'estiu de 1918 (810). La campanya, en el seu conjunt, concs, anava prenent un caire més pacífic i tranquil, cosa que no plafa massa a "Solidaridad Obrera", un articulista de la qual, considerava que -- "visto el resultado de la campaña emprendida, con la energía y entusiasmo que nos da la juventud y la justa causa que defendemos, podemos demostrar cuan conveniente y beneficioso es emplear los medios preconizados por el sindicalismo revolucionario"; per això alertava els dependents del "nuevo rumbo, que, si bien puede dar buen resultado momentaneo, no es el que desde el primer día nos trazamos. Ya no será aquel duelo entre las dos clases: la dominante y la esclavizada; no será aquella ostentación de fuerzas que, cual ola gigante, arrastra tras si todo cuanto se oponía a su paso." (811)

Fins i tot sorgia entre alguns dependents la iniciativa de festejar el triomf amb un banquet (812).

Igualment l'escrit esmentat diverses vegades de la Secció d'organització i Treball, subratllava també el canvi de situació, pel que -- feia al compliment del repòs dominical, des de l'anul·lació dels pactes: "D'aleshores ençà -hi llegim-, mercè al zel desplegat per l'actual governador Sr. González Rothwos i sense necessitat -cal fer-ho constar, en honor a la veritat- d'exercir prop d'ell la més senzilla pressió, el compliment del descans dominical a Barcelona pot dir-se que és un fet, amb comptades excepcions que anem denunciant així --- que en tenim coneixement, i per primera vegada la dependència al detall ha pogut gaudir de l'humaníssim repòs dominical que li concedeix la llei" (813). La campanya pel descans dominical havia suposat

al final, l'enfrontament entre dos mètodes de lluita i, en el fons, de dues ideologies, si tenim en compte les diferents concepcions presents amb major o menor força en cada un dels grups. Per a respondre a les acusacions que des de fora hom li feia i que trobaven també --ressó al si de l'entitat mateixa, entre dependents en desacord amb els mètodes de combat d'aquesta, l'agost de 1912 la Secció d'Organització i Treball del CACCI, adreçava un escrit a tots els socis, en el qual referia la tasca de la Secció en la qüestió del descans dominical des de 1912, i que com ja hem assenyalat en un altre lloc, suposava una afirmació de la preocupació del Centre per aquest tema i una justificació dels procediments emprats, en considerar que eren aquests els que havien produït l'anul.lació dels pactes. Aquest document que hem usat exhaustivament en aquest apartat, s'obria precisament amb el reconeixement de l'existència d'un nucli de socis crítics i descontents de la direcció: "En el present escrit ve història da -per rigorós ordre cronològic- l'actuació de la Secció i del seu Gremi de Detall en el que fa referència a la campanya pro descans dominical, des de que alguns grans patronals s'enginyaren a burlar la llei, mitjançant els prou coneguts Pactes, fins a la completa anul.lació dels mateixos. És una història que la Secció s'ha cregut en el deure de publicar, per a coneixement dels seus socis, especialment d'aquells que, més afeccionats a la ineficàcia dels procediments desenrotllats amb estridències al bell mig de la via pública, alguna vegada han arribat a qualificar d'epàtics els procediments seriosos que en nom del Centre se seguïen, i que mai hem abandonat per altres, malgrat les crítiques dels impacients, perquè sempre hem estat convençuts que sols amb semblants procediments era possible arribar a aconseguir el triomf que desitjàvem per als nostres associats i, en general, per a tots els dependents de detall barcelonins." (214)

Al costat de la campanya pel descans dominical, l'atenció dels dependents, l'estiu de 1918, estaria ocupada també per la discussió a les Corts del Projecte de llei sobre la jornada mercantil, al que ens hem referit al començament d'aquest apartat. El projecte que s'arrossegava des de juny de 1914 i que havia donat lloc a diverses actua--

cions de les entitats de dependents per la seva millora i aprovació (815), era llegit a les Corts, per al seu ulterior debat, l'abril de 1918 (816). El Gremi de Metallistes del CADCI, decidia d'immediat -- d'adreçar telegrams en els mateixos termes que ho havia fet en ocasions anteriors amb motiu de la mateixa avinantesa, i iniciava la redacció d'unes esmenes perquè "les presentin i defensin els senadors de la minoria catalana" (817).

Per a l'elaboració d'aquestes esmenes, el CADCI cridava a col·laborar-hi a l'Associació de la Dependència Mercantil, Associació Auxiliars de Farmàcia, Associació general d'Empleats d'Escriptori, Centre i Unió Mútua de Cobradors i Mossos de Bancs, Indústria i Comerç, Unió Ultramarina, Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç, i la Unió Ferratera, totes les quals convocaven un míting per al 7 de maig de 1918, al local del CADCI, a fi d'exposar-les i sotmetre-les a l'aprovació general dels dependents (818). Els representants del CADCI i d'aquestes entitats, diverses de les quals havien de prendre part en aquella campanya pel descans dominical que, a finals de mes, encapçalaria l'Associació de la Dependència Mercantil, actuarien ara plegats, si bé el desenrotllament del míting donaria lloc a incidents que prefiguraven les futures tensions. Presidida la sala d'actes del Centre, plena "quasi en la seva totalitat" (819), -- per Amanci Domínguez de la Unió Ultramarina, i representants de totes les entitats convocants, prendrien la paraula Monreal, Llanas, Rovira, Capdevila, Marcos, Feliu i Codina, i Ramon. Segons "Solidaridad Obrera", els assistents a l'acte, fet "en el elegante centro que los dependientes tienen en la Rambla", eren "dependientes de baja categoría y de clases medias". En el seu transcurs, Monreal de l'Associació de la Dependència Mercantil, subratllaria que el projecte de jornada mercantil "es ineficaz; pide la union de todos, y aludiendo a los sindicatos que no son como ellos, lo cual lamenta, invita al Centre a que haga más obra social y menos política. El público aplaude, y en la galería protesta uno u otro, escándolo, aplausos; se suspende el acto y se arma la gorda, el público asalta la tribuna y exige que siga el mitin, continuando después en calma hasta terminar, a las doce y cuarto" (820). Després de Monreal, Llanas de Banca i Comerç, fóra interromput també i retornaria l'escàndol "al aludir al anterior incidente, oyéndose voces de ¡fuera! dirigidas al interruptor". El president pregaria que hi hagués seny i demanaria que se'l dispensés d'haver suspés el míting sense acabar la seva tasca. Lla-

nas, continuaria el seu parlament "narrando las pésimas condiciones en que se desenvuelve la vida del dependiente, abogando por la unión de la clase"; la resta de les intervencions es produirien amb normalitat (821) i Feliu i Codina, per la seva banda, recordaria la tasca feta pel CADCI des de la campanya de 1913 pel tancament a les vuit "y la de hoy por la jornada, confiando que los diputados, bien asesorados, escalonarán el horario con arreglo a la especialidad de la dependencia" (822). Les esmenes foren aprovades (823) i defensades per Largo Caballero al Congrés de Diputats, a primers de juny (824). Les entitats, encapçalades per l'Associació de la Dependència Mercantil, que menaven la campanya pel descans dominical, s'ocuparien també d'aquest tema a finals de juliol de 1918 (825). Aprovat el projecte de llei i entrat en vigor el 6 d'octubre del mateix any, l'atenció dels dependents i de les diverses entitats, entre elles de manera ben important el CADCI, es dirigiria llavors envers el seu compliment efectiu.

La Secció d'Organització i Treball, per un altre costat, es manifestaria en contra de la Borsa Oficial i a favor del mercat lliure de la Casa Llotja el juliol de 1915 (826), sol·licitaria al Ministre d'Hisenda, a primers de gener de 1916, l'exempció de l'impost d'utilitats per a tots els sous inferiors a 5.000 pts. anuals (827); l'abril de 1918, amb motiu de l'avang en una hora de l'horari, demanaria al Comissari d'Abastos i al Ministre de la Governació que "adoptessin determinades mesures, de manera que el canvi d'horari no perjudiqués a la nostra prou sofrida classe" (828). Amb ocasió de la vaga de setembre i començament d'octubre de 1914 de barbers i perruquers, el CADCI, a petició de la "Societat de fadrins barbers L'Única, accediria a que "alguns fadrins de dit ofici" vinguessin al Centre "a prestar els seus serveis als preus acostumats" totes les nits de 9 a 11, "mentre duri la vaga de dits obrers" (829). Finalment, a part d'algunes altres intervencions i actuacions (830), el CADCI organitzava diverses conferències, com el cicle esmentat de febrer de 1916 amb motiu de la campanya per l'augment salarial (831) o les de Pere Font sobre "El socialisme i els dependents" (832) i "La Universitat i els dependents autonomistes" (833).

L'estiu de 1918, quan el Congrés de Sants generalitzava la fórmula del sindicat únic de ram o d'indústria i la CNT a Catalunya s'expansionava i s'enfortia, quan la guerra mundial era a les seves acaba-

lles i la crisi política i social havia somogut profundament el país, en un pròleg del que havia de venir, el CACCI evolucionava i aprofundia la seva actuació "societària", sense plègar-se, però, a les influències o a les veus del sindicalisme d'acció directa. Les crítiques de les que era objecte, com hem vist, anaven acompanyades de -- l'aparició ben clara d'un nucli de socis inquietos i socialment radicalitzats. La Secció d'Organització i Treball prenia una importància més gran al si del Centre alhora que l'augment de socis anava acompanyat d'una major atenció d'aquests envers les qüestions laborals -- del treballador mercantil, entre d'altres raons, per una de fonamental, ja repetida abans: les condicions que havia creat l'impacte de la gran guerra, amb la inflació dels preus per un costat, i la tendència "cap a la concentració de capital i a la societat anònima" -- (834), portaven cap a la proletarització del dependent, i difícilment aquest podia romandre-hi indiferent (835).

Certament, les influències sindicalistes més radicals, en major o menor grau, començaven a fer-se notar al si del grup social de la dependència. L'apel·lació a mètodes de lluita més contundents i agressius, era inevitable, per un altre costat, donada la persistència de l'incompliment d'una llei com la del descans dominical, per part dels botiguers, i la inoperància de les autoritats per a fer-la complir. No calien massa influències anarcosindicalistes perquè els dependents exasperats apedreguessin les botigues quan obrien en diumenge, o els dies de cada dia, després de les vuit, com s'esdevingué en la campanya de 1913, o s'esdevindria l'octubre de 1918 quan els comerciants farien l'orni al que deia la recent aprovada llei de la jornada mercantil. En aquestes lluites, els joves hi entraven amb voluntat i resolució, i no podien sentir-se satisfets, si algú els aconsellava moderació en les maneres. A mesura que l'agreujament de les condicions de vida es feia més fort sobre els dependents, sortien veus en demanda de major consciència obrera i d'actuació per part d'aquests, encara que a vegades, els qui hi feien, s'oblidaven que existien associacions de dependents i que, amb anterioritat, havien desplegat o desplegaven iniciatives (836). Però, deixant a un costat, els franc tiradors, anava sorgint un nucli de dependents amb voluntat d'organitzar un sindicalisme mercantil, segons els motlles cenetistes. Així una -- comissió organitzadora, convocava el desembre de 1917, a través de -- "Solidaridad Obrera", els dependents de comerç "disconformes con las entidades profesionales hasta hoy preponderantes, por creer que no se

preocupan de una manera primordial de la consecució de mejoras para la clase y a los que profesan opiniones en consonancia con el sindicalismo revolucionario", a una reunió, el 20 de desembre de 1917, al local de la Confederació Regional del Treball, al carrer Mercaders, "para constituir un sindicato o agrupación de dependientes" (837). El 29 de desembre, en una nova reunió, quedava constituït el nou Sindicat de dependents de comerç amb l'aprovació dels estatuts, el nomenament d'una junta, la fixació d'una quota i l'ingrés a la Federació Local i a la Confederació Regional del Treball de la CNT (838). "Solidaridad Obrera", en assabentar de la seva constitució, remarcava que "las actuales organizaciones de dependientes contemporizan con los burgueses, laboran más que combaten por los intereses patronales; es por esto -- que debe mirarse con simpatia la labor que se propone llevar a cabo -- el Sindicato de Dependientes del Comercio, integrado por compañeros -- que hasta ahora habían estado luchando infructuosamente dentro de las asociaciones ya existentes. Lo que es más de aplaudir de los acuerdos tomados es, sin duda alguna, el espíritu que informa a este sindicato que es el de procurar la unificación de las asociaciones gremiales de dependientes en un solo sindicato, cuyos anhelos sean exclusivamente el conseguir mejoras morales y materiales para la clase en general. -- Es de esperar que a los nobles objetivos de esta entidad se sumaran -- todos cuantos dependientes estén disconformes con la actuación pasiva de las demás entidades profesionales." (839).

El 6 de gener de 1918, "Solidaridad Obrera", publicava un escrit --- d'aquest sindicat cridant a la presa de consciència de classe obrera dels dependents i a sindicalitzar-se (840). Després les notícies sobre el mateix desapareixerien fins el mes de maig de 1918,. Durant -- aquest mes sorgirien convocatòries de la "Comisión organizadora del -- Sindicato de la dependencia mercantil", una de les quals s'adreçava a "todos los dependientes mercantiles que no están conformes con la manera de actuar de las diversas asociaciones fundadas, y quieran ingresar a nuestro Sindicato, organizado por dependientes asociados a las referidas entidades, pero que no aprueban sus métodos de lucha, al -- cual están dispuestos a dar el realce necesario para la defensa de -- los intereses de la clase, como el fiel cumplimiento del descanso dominical y la ley de la jornada mercantil", perquè assistissin a una -- reunió, el dia 23 de maig de 1918, "para entrevistarse con la Comi--- sión firmante y procurar la unión de la dependencia mercantil que -- siente ansias de mejoramiento" (841). Tanmateix, aquest sindicat no

surt en cap altra informació més, ni el llarg de la campanya pel descans dominical d'aquell estiu mateix, pel que es de creure que no -- reeixiria (C14) 215), tot constituint, sens dubte, el precedent immediat del Sindicat Mercantil de la CNT. Senyal, al cap i a la fi, que l'anarcosindicalisme podia influir alguns nuclis de manera superficial, per la seva apel·lació a l'acció directa i pròpiament sindical, però no prou profundament encara com per a aconseguir de muntar un -- sindicat organitzat i amb un nucli important d'adherits. L'agrupació més forta de dependents, malgrat les crítiques, era el CADCI. De moment, els dependents que seguien les orientacions anarconsindicalistes, figurarien entre els animadors al carrer de les colles que, a finals de maig i durant el juny de 1913, forçaven els botiguers a tancar. "Solidaridad Obrera", prestaria suport, com hem vist a aquesta -- campanya i recomanaria als dependents l'adopció del sindicalisme revolucionari, de la mateixa manera que criticaria altres mètodes emprats, alhora que no deixava de denunciar la manca de consciència de classe d'alguns rams com el dels dependents d'escriptori (842). Pel que feia a l'Associació de la Dependència Mercantil, és indubtable que el llenguatge dels seus dirigents era més agressiu, i que el 1913 es mostrava especialment conscient; però, si deixem a un costat, les paraules més radicals i la contumècia a l'hora de forçar els botiguers a tancar, les seves accions apareixien també, almenys en aquesta etapa, com a intermitents, potser per la manca de consciència societària i de suport a les seves iniciatives, per part dels dependents de comerç, fet del que prou se'n queixava com hem vist més amunt. Tanmateix, l'Associació de la Dependència Mercantil, no havia deixat d'estar al costat del CADCI en moltes accions d'aquest Centre, a l'igual que per -- compte propi no deixava tampoc de recórrer a les solucions negociades, a les entrevistes amb el governador o amb l'alcalde, als telegrams al govern, àdhuc en la mateixa última campanya esmentada pel descans dominical, mètode ben allunyat de l'acció directa com era entesa, en sentit estricte, pels cenetistes. No hem d'oblidar tampoc les influències socialistes que havia tingut en altres moments (Radia Matemala, per exemple), i que probablement d'alguna manera potser conserva. En la seva organització interior, comptava amb un Montepio, una secció de "refugi mutual" i una d'educació i instrucció. A la sessió inaugural del curs.1914-1915, per un altre costat, hi participaven Eladi -- Homs, Daniel Sansó, J. Puig d'Asprer, Martí i Julià, Ribera i Rovira, Antoni Estades i representants de la Diputació i de l'Ajuntament.

Martí i Julià i Ròmul S. Rocamora, per exemple, el març de 1915, hi pronunciaven conferències sobre Anselm Clavé, el primer, i l'obra literària i personal de Joan Maragall, el segon (834). Un estil, en definitiva, no tan allunyat del CADCI, com a primera vista podria fer créure el llenguatge agressiu de "Nuestro Programa", el seu òrgan periodístic. Evidentment la rivalitat també entraria en les raons --- d'aquells enfrontaments citats.

Per la seva força numèrica i organitzativa, pel seu nacionalisme, pel seu estil mesurat en els mètodes de lluita a l'hora de plantejar les reivindicacions mercantils, pel moderantisme social de molts diri--- gents i socis que no volien posar en perill l'estabilitat i el patrimoni de l'entitat (844), el CADCI era combatut o vist amb aprehensió. Tanmateix, el 2 de juliol de 1918, al seu local, s'hi feia el míting de clausura del Congrés de Sants, en mig de grans precaucions policiaques a les Rambles. Un dels oradors, precisament, Nestres, havia de referir-se significativament als dependents, en lamentar "de una manera muy principal la equivocación que sufren esos desgraciados que exteriormente, por su manera de vestir y presentarse parecen burgueses, y que se creen más afines, más ligados a sus propios explotadores, que no a sus hermanos en sufrimientos" (845), i manifestar la seva esperança que els treballadors de "coll i corbata" se sumarien a un combat que els era comú: "Tenemos la convicción plena, profunda, - que nadie podrá desmentir, de que todos los explotados somos hermanos. ¡Día vendrá en que estaremos todos unidos!" Certament, com hem vist, la crisi i la condició d'assalariat aplegaven indistintament obrers manuals i mercantils. Alguns socis, una minoria encara, ho veien clar. En el futur la consciència de classe i el sindicalisme penetraria més profundament entre els dependents i al si del CADCI, al marge fins i tot, de la discussió sobre els mètodes de lluita a emprar. La proletarització, la crisi, la conjuntura revolucionària internacional -- d'aquests anys, inaugurada amb la revolució russa, duia inexorablement els dependents a arrencar-se al costat del moviment obrer. -- Al CADCI, des de la seva fundació, l'evolució de les seves actituds socials havia estat lenta, però anava igualment en la mateixa direcció; els anys venidors ho confirmarien.

Les seccions entre 1914 i 1918 (*)

"Entre 10 i 11 de la nit observareu grans colles de jovent que pugen --- Rambles amunt, la majoria amb papers i llibres a les mans. Per lo nom--- brós d'aquestes colles podria semblar que surten d'algun espectacle. Són els dependents alumnes que surten de les classes. Fixeu-vos-hi i veureu que no fan cara d'avorrits o cansats, sinó tot el contrari. I penseu que aquests joves han estat tot el dia al peu d'un taulell barallant-se (pacíficament s'entén) amb el comprador rapatani, o acotats a l'escriptori fent números amb una atenció tan intensa que acapara per complet la confiança del seu principal. I en lloc d'anar a divertir-se, acabada la dura tasca, van a les classes a instruir-se, a fer-se cada dia més capa--- ços, a adquirir més facilitat per a la lluita per la vida, que lluitant ardidament per la vida es contribueix a la grandesa de Catalunya. No fa molts dies, un comerciant pujat del no res a còpia de treball honrat, ho confessava ingènuament: -Els meus dependents en saben més que jo... Els seus dependents són instruits a les classes del CAOCI." Aquests mots, ex trets d'un article de "La Veu de Catalunya" (246) responien a la imatge que oferia el Centre entre els ambients catalanistes i, al cap i a la fi, a una realitat: la Secció Permanent d'Educació i Instrucció i les seves Escoles Mercantils Catalanes, continuaven essent un dels principals motors del creixement en socis del Centre i una de les raons del seu prestigi. El nou local, com hem dit en un altre lloc, un cop habilitat, donava lloc a un nou augment de matricules (247). Les aules ocupaven quasi tot el segon pis del casal de la Rambla de Santa Mònica i "tot un cos -- d'edifici especial, construït expressament dintre de l'àrea de la propietat" (248). I la seva evolució continuava marcada pels mateixos trets de finidors dels anys anteriors, el principal dels quals era el lligam entre ensenyament mercantil i nacionalisme. "A més del pensament català

(*) Deixem a un costat, en aquest apartat, les seccions de Propaganda Autònomista i d'Organització i Treball, a les que ja ens hem referit als apartats anterior.

de laborar per Catalunya que fou el primordial dels iniciadors del CAOCI, n'hi havia un altre, que era conseqüència directa d'aquest: la dignificació del dependent, l'elevació del seu nivell intel·lectual, el fer que el dependent fos quelcom més que una màquina de vendre, o d'escriure o de -- comptar", subratllava "La Veu de Catalunya" abans esmentada. "La Secció d'Educació --assenyalava, per un altre costat, "Acció" de setembre de 1914 confia plenament que tots els seus consocis i demés dependents catalans, es capacitaran de la necessitat que tenen com a dependents, del seu millorament moral i professional per mitjà de la seva educació i instrucció i com a catalans per a esdevenir ciutadans conscients i aptes per a treballar en benefici de la Pàtria Catalana, missió que ha portat a cap el -- Centre des de la seva fundació i a la que ha dedicat totes les seves -- energies" (849). Però, fóra, sobre tot, el mateix Joan Bas i Soler, president de la Secció d'Educació, qui subratllaria el sentit nacionalista de les Escoles del Centre: "(...) sabem que tenim un altra missió que la del nostre profit personal; nosaltres sabem que el nexce que a tots ens -- ha de lligar és la idea que ens devem en part al profit de col·lectivitat, que ens devem al desig d'una Catalunya forta, en la plenitud de sa riquesa, i que així li veuríem si tothora hi pensés tant com en son profit personal, i això podeu realitzar-lo vosaltres, amics del Centre, --- alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes. (...) sigueu uns vers apòstols fent propaganda de nostres Escoles Mercantils Catalanes perquè es-- devinguin insuficients com sempre, i sobre tot que no us deixi mai ---- aquest amor que sentim tots per Catalunya, perquè aquest és el fi que -- ens mou, i aquest és el desig suprem que volem coronar totes les nostres aspiracions." (850)

Aquestes paraules de Bas i Soler, pronunciades amb motiu de la festa de repartiment de premis del curs 1913-1914, celebrada el 1 de juliol de -- 1915 (851), formaven part d'un discurs, força interessant pel que tenia de definidor dels objectius d'aquelles escoles i de l'esperit que hom -- assajava d'infondre'ls-hi. En primer lloc, Bas i Soler, tot continuant la visió que havia caracteritzat als animadors del Centre, des de la seva fundació, situava l'ensenyament mercantil com un mitjà per al depen-- dent de progrés i ascens social, en definitiva de desclassament, i en -- aquest sentit convidava als alumnes a posseir-se d'una actitud ambiciosa i no pas conformista: "Al matricular-vos en nostres Escoles Mercantils Catalanes, jo desitjaria no hi vinguessiu amb l'esperit petit d'aprendre

el francès, la tenebrosia de llibres i la mecanografia, amb l'únic intent de poder aspirar a una plaça d'una retribució limitada, ocupar un lloc en un escriptori i esperar que us vagin augmentant el sou i fer una vida vegetativa; jo us aconsello, amics, que si són aquestes totes les vostres aspiracions, no us prengueu la molèstia d'estudiar, perquè ja ho aprendreu de rutina i no haureu perdut el temps. Jo voldria veure-us a tots vosaltres, alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes, posseïts d'una ambició sens fi, que consideréssiu el vostre caràcter de dependents no com la finalitat de la vostra vida, sinó com el mitjà present que us servís d'escalament a llocs preeminents i, des de la vostra juvenesa, tinguéssiu el prurit d'encaminar vostres energies a satisfer vostres ambicions." Bas i Soler, recomanava el màxim de cura a l'hora de triar les assignatures, es dolia dels "pocs alumnes que cada any es matriculen a la classe de català" (852; crinava l'atenció també sobre la "poca afició que heu demostrat a les assignatures de caràcter científic o sigui les que més serveixen per a la formació del comerciant" (853), perquè "així com l'estudiar un idioma sols serveix per a posar-vos en relació amb països de parla diferent", amb aquelles assignatures, juntament amb les de legislació mercantil "establerta a mig curs passat" i de tècnica dels negocis, "que probablement establirem els curs vinent", "augmenteu els vostres coneixements, els vostres horitzons es van engrandint, es va tenint la idea de les coses grans i es va formant aquells caràcters d'una ferma ambició de la que us parlava suara" (854). Convidava després a prendre en consideració la missió de treballar per Catalunya, com ja hem fet referència abans (855), i recomanava, a més a més, l'atenció a les "coses de l'art".

"Vol dir això, que us acabo de manifestar -afegia Bas i Soler-, que les Escoles Mercantils Catalanes foren creades i continuén essent-ho, amb el principal objectiu de la formació de comerciants? No, estimats amics, emperò de les nostres escoles poden sortir-ne; tota aquesta literatura estimulante moderna tendeix a demostrar que no és de fills de comerciants d'on surten els comerciants futurs, sinó dels humils, dels que voleu ésser; i per a nosaltres, catalanistes de cor, seria un motiu de joia que de nostres escoles sortissin els comerciants de demà, perquè portant ben arrelada l'estimació a nostra terra i essent els directors o posseïdors de la riquesa, no dubtèm que contribuirien a la redempció de nostra pàtria. Per això voldríem que hi vinguéssiu a nostres escoles tots els dependents del comerç i de la indústria de nostra ciutat (...).

(...) aquí el dependent porta a cap una obra generosa, procurant l'apro-

fitament seu i desitjant l'aprofitament dels seus companys; deuria fer --
comprendre a aquelles persones que el comerç i la indústria els hi ha --
proporcionat les riqueses que en són posseïdors, l'obligació moral que --
la vida social els imposa de contribuir a les obres ciutadanes com la --
nostra, perquè si bé és veritat que els dependents en reben un benefici
directe, són ells i la ciutat tota qui en rep un benefici col·lectiu."
(856)

Aquests trets, la voluntat de millora i ampliació de les assignatures, --
l'esperit d'actualització i renovació, la funció "patriòtica" de les es-
coles, tot plegat podríem trobar-ho en d'altres textos del butlletí ---
"Acció" o en els discursos pronunciats a les obertures de curs o a les
festes de repartiment de premis (857) i, sobre tot, en l'actuació concre-
ta dels animadors de la Secció d'Educació com Bas i Soler o Narcís Rucab-
bado. Així, com ha estat dit, i a desgrat de les dificultats que suposa-
ren per a la Secció d'Educació la guerra, primer, i la febre de tifus --
després (858), el novembre de 1914, hom introduïa una nova assignatura:
Legislació mercantil, a cura del professor i pèrit mercantil Tomàs Iduar-
te i a manera d'assaig (859); el curs 1915-1916, hom incloïa l'assignatu-
ra de Tècnica dels Negocis a càrrec de Rosend Serra i Pagés, una de di-
buix, " a precís de gran nombre de socis i com a ensenyança complementà--
ria", amb "caràcter d'assaig", els diumenges al matí de 11 a 1, a càrrec
de Josep Sala i Ricol, i hom substituïa l'Economia Política, a cura de
Guifré Coroleu, per l'Economia Comercial, pronunciada també per Serra i
Pagés (860). El curs següent, el Dibuix prenia un caràcter definitiu al-
hora que era introduïda l'assignatura d'Esperanto, a càrrec de Josep An-
glada (861). Per una altra banda, aquest mateix curs (1916-1917), la --
Secció d'Educació, "atenent a les peticions de gran nombre de socis ins-
crits al Gremi de Viatjants del Centre, que no poden assistir a nostres
classes i senten desitjos de perfeccionar la seva educació", estatuiria
l'ensenyament per correspondència, a títol d'assaig, de les assignatures
de català, francès, teneduria i teixits, palesant d'aquesta manera la vi-
talitat d'aquell Gremi i el dinamisme i l'agilitat de la Secció d'Educa-
ció (862). El curs 1917-1918, enfi, hom introduïa les assignatures de --
Transports, donada per Tomàs Iduarte i Aragonés, i Publicitat Moderna --
per Joan Aubeizón (862 bis).

Aquesta tasca, juntament amb l'administrativa (matricules, etc.), confecció de programes, dels qüestionaris d'exàmens i aquelles altres activitats a les que ens referirem més endavant (853), tingué el seu coronament en la remodelació dels estudis de les Escoles Mercantils Catalanes a partir del curs 1917-1918. Aquesta remodelació venia a completar la sistematització que feia uns anys s'havia proposat Bas i Soler en oferir un pla d'estudis en quatre cursos per al període 1909-1910, reduïts a tres el curs següent (854). Aquesta remodelació, consistí en l'estructuració de tres plans d'estudi, un dels quals havia d'ésser triat obligatòriament per l'alumne, suprimint d'aquesta manera el sistema, pel qual, l'alumne podia matricular-se d'assignatures sense cap pla o ordenació -- (855). Aquests estudis o especialitzacions eren els dedicats a "dependents administratius o comptables" amb quatre anys de duració (856), a "venedors i viatjants" amb quatre anys també de duració (857), i a "dependents corresponsals" amb dos anys d'estudis (858). Per a estudiar qualsevol d'aquests tres plans calia conèixer català, "gramaticalment i ortogràficament"; castellà, geografia i "rudiments d'aritmètica fins a multiplicació i divisió de números enters per la unitat seguida de zeros", i en cas contrari, cursar el curs elemental. Hom deixava dins "l'agrupament d'ensenyances lliures", el dibuix, caligrafia, mecanografia, química, teixits i els idiomes, "perquè no tenen la connexió que tenen les de més de caràcter essencialment comercial" (859). Per un altre costat, a la festa d'inauguració d'aquest curs 1917-1918, Joan Bas plantejaria un projecte d'estudis diurns per a fills dels socis, si bé no es duria a la pràctica fins el 1934, gràcies al suport de la Generalitat (870). Pel que feia a les condicions generals de matrícula aquestes es concretaven, econòmicament, en el pagament d'uns drets de tres pessetes per a tot aquest període, a les que se sumaven o'25 pts., a partir del curs 1916-1917, per al "Butlletí Escolar"; per a l'ensenyament per correspondència o per a cursar assignatures lliures que no figuraven en el pla, hom pagava cinc pessetes, fora del cas en què algú es matriculés d'alguna d'aquestes matèries a més a més de fer-ho d'un curs de qualsevol dels tres plans, que aleshores només pagava les 3'25 pts. citades (871).

Per a facilitar i complementar l'estudi de l'assignatura de Mercologia - hom havia començat a muntar un Museu Comercial des dels inicis del curs 1913-1914, nodrit de manera progressiva amb donatius i adquisicions (872); i un Arxiu de Clitxés i Documents Comercials, annex al Museu Comercial -- (873), a part de l'equipament escaient de les aules (874). Els cursets,-

les visites escolars i les conferències havien de completar els elements educatius que els alumnes de les escoles del CADCI tenien al seu abast. A part de la participació del CADCI al VIII Curs d'Expansió Comercial el 1914 (875), esmentem l'organització per la Secció d'Educació d'unes "converses de comptables", que se celebrarien a partir del dia 9 de març de 1916 per a "debatre temes i qüestions professionals" (876), que donarien lloc, anys a venir, a la creació de l'Associació de Comptables de Catalunya (877); el curs d'Educació Artística l'abril de 1916, dedicat a l'arquitectura, i a l'escultura el curs següent, a càrrec de J. Folch i Torras (878); els cursos, enfi, de tècnica dels transports el febrer i març de 1917, a cura d'Antoni Monfort (879), el d'"Escola de Venedors" per Pere Prat i Caballí el maig i primera setmana de juny de 1917 (880), de legislació duanera el curs 1917-1918 (881), d'història de Catalunya per al curs 1917-1918 (882), d'història de l'Art Català per l'arquitecte Jeroni Martorell el gener i primera setmana de febrer de 1918 (883), d'Educació de la Voluntat l'abril i maig de 1918 (884), i un cicle de conferències de "caràcter comercial", a càrrec de Carreras Candi, S. Estapé, J.M. Rúiz Fanén, Ernest Moliné, Eduard Recasens, Jaume Carner i Francesc Cambó, entre març i juny de 1918 (885). Les visites escolars, organitzades per les agrupacions escolars de les classes, pels alumnes en general o per la Secció d'Educació i Instrucció, eren represes l'abril de 1915, després de les dificultats que provocà l'epidèmia de tifus sobre el desenrotllament del curs, en començar el període de 1914-1915, i que ja hem assenyalat en un altre lloc (886), i que constituïen una de les activitats permanents de cada curs, precedides molts cops per una conferència introductòria (887). Les conferències, vetllades i lliçons complementàries (888), entre les que hauríem de remarcar especialment la de Puig i Cadafalch sobre l'obra cultural de la Mancomunitat de Catalunya, el 2 de març de 1917 (889), acabaven de configurar la vida d'aquella Secció, a l'animació de la qual contribuïen, a més a més dels membres de la seva junta de govern, les agrupacions escolars (890), i que cada final de curs mostrava els resultats dels cursos mitjançant les exposicions de treballs, fetes al CADCI i a l'organitzada per la Diputació a la "Universitat Industrial", a les que ja ens hem referit en parlar de les activitats permanents (891).

Però, sobre tot, al costat de la nova estructuració dels estudis, hauríem d'esmentar aquí la creació del "Butlletí Escolar de les Escoles Mer

cantils Catalanes" que apareixeria per primera vegada el primer de gener de 1916 (892), d'aparició trimestral, fins el 15 de juliol de 1920, i -- que volia servir "d'entrenament als alumnes pels treballs d'investigació de les matèries que aprenen: de laboratori als professors pels estudis -- especials que emprenguin al voltant de les càtedres llurs, i d'òrgan als antics alumnes per què aportin els fruits de l'experiència i ulterior -- educació "d'quirida" (893), d'aquesta manera, segons el mateix editorial, havia de servir de lligam o relació entre uns i altres. El butlletí, --- doncs, volia constituir una sortida per el treball de l'alumne indivi--- dualment o col.lectivament sota la forma de "seminari", un instrument -- per a afavorir "la documentació dels estudiants de ciències comercials", un "insinuant d'estudis que cal fer, dades que cal consultar, investiga- cions que cal practicar, lectures que cal llegir", cosa per a la qual, - hom volia prestar atenció en primer terme, a l'"instrumental de l'educa- ció: llibres, biblioteques, material, museus, col.leccion, revistes, es- tadístiques, documents fotogràfics, dispositives, etc., tendint a engròi- xir el cabdal del Centre, i a posar en valor tota la seva utilitat peda- gògica".* "Però hi ha encara una finalitat més elevada -afegeia l'editorial- a la qual el BUTLLETÍ ESCOLAR es proposa servir. Hi ha tot un plànol - d'ideals, altres que els polítics, altres que els socials, que unes clas- ses no poden aïllades semblar: els ideals educatius econòmics i humans. És tasca de la revista propagar-los, perquè de les E.M.C. surti el jovent amb l'horitzó obert, i amb orientació fixa sobre els fonaments de l'eco- nomia i de la cultura de Catalunya". Ramon Rucabaco, (894), descrivia en el primer número els ideals educatius de les Escoles Mercantils Catala- nes: "Independència econòmica de Catalunya -concloïa l'autor- a casa seva; hegemonia econòmica catalana dins d'Espanya; expansió econòmica catalana per tot el món. Veus aquí les idees orientadores que els alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes haurien també de dur al cap, perquè sigui - el seu treball i el fruit dels ensenyaments útil a la riquesa i plenitud de Catalunya." Abans, el mateix autor havia subratllat: "Una vaga aspira- ció a què surtin de les nostres aules els futurs grans homes de negocis, directors d'empresa, financers, ha acompanyat sempre, no obstant, la his- tòria de nostres ensenyaments. Però d'aquests homes de negoci i d'empre- sa del demà, ja no diem què han de fer ni quins problemes fonamentals -- han de resoldre ni quina orientació han de donar a la vida econòmica de la nostra pàtria." (895). Els números del "Butlletí Escolar", havien de

de constituir certament un bon testimoni de les inquietuds i del valor de la tasca educativa i pedagògica del CADCI, deixant a un costat les perspectives ideològiques de les que partia, i, precisament, també, en aquest sentit del lligam d'aquestes amb les anteriors (896).

A part d'altres actuacions de la Secció (897), prosseguirien la seva tasca les seccions especials de Taquigrafia, que se centraria fonamentalment en els cursos de taquigrafia catalana i castellana (898), i que es reorganitzaria l'agost de 1916 amb el nomenament d'una nova junta, presidida -- per Carles Fobla (899); la de Fotografia que comptaria amb un laboratori fotogràfic (900), i organitzaria concursos (901), excursions (902) i conferències (903); i la d'Esperanto que donaria pocs senyals de vida fins -- que es reorganitzaria també l'estiu de 1918 (904).

Ja hem escrit en un altre lloc com per les mateixes dates que Puig i Esteve, dimitia Joan Bas i Soler que era substituït el 15 desembre de 1917 -- per Joaquim Sans i Quintana, elegit a la junta general del 15 de desembre de 1917 (905). Bas i Soler, president des de juny de 1909 de la Secció -- d'Educació i Instrucció, havia protagonitzat una feina molt brillant, com el mateix butlletí "Acció" destacava: "(...) la seva tasca ha estat meri- -- tíssima, ja que les Escoles Mercantils Catalanes del Centre, degut en -- gran part al desvetllament d'En Bas, han arribat a un grau d'esplendor -- tan immens, que són l'admiració dels visitants i són una poderosa arma de cultura per als nostres consociats, que han arribat, enguany, a fer expedir a la Secció la quantitat màxima de mil dues centes matricules en el mes -- de setembre" (906). La mateixa junta que havia presidit Joan Bas, i que -- ara ho era per Joaquim Sans, completaria la sistematització dels estudis de les escoles del Centre amb la introducció de la figura del director de les Escoles, si bé la realització del projecte no fóra duta a terme fins després de la renovació parcial de la Junta de Govern de la Secció, el -- juny de 1918 (907). "Acció" de setembre de 1918, efectivament, comunicava el nomenament d'un director de les Escoles Mercantils Catalanes en la per- -- sona del professor de les mateixes Ferran Coter (908).

La mateixa evolució i els mateixos trets definidors que trobàvem a les -- etapes anteriors per a definir l'actuació i les motivacions de la Secció

d'Educació i Instrucció, ens servien a l'hora de resumir el que aquesta mateixa secció feia entre 1914 i 1918. De la mateixa manera, passa amb la Secció de Socors Mutus, la història de la qual vé afaigonada per la contínuitat i la progressió de la seva tasca. Lògicament, aquesta secció no és font de conflictes com la de Propaganda Autonomista o Organització i Treball, però la seva labor mutualista ens ajuda a configurar la imatge del CADCI. Tanmateix, com ja hem assenyalat en un altre lloc, la Secció experimentalment directament tant les conseqüències directes de l'esclat de la guerra sobre el comerç en els primers moments, com l'epidèmia de tifus - que es produí la tardor de 1914 a Barcelona. Tot plegat es traduiria en l'augment de pagaments de subsidis per cessantia i malaltia a part d'altres actuacions (919).

La progressió de la Secció de Socors Mutus tindria la seva indicació més externa en l'augment de socis, que passaven de 1170 l'agost de 1914 a -- 3054 el juny de 1918 (910), i pel que feia a les seves actuacions, subratllem, en especial, els acords de la junta general extraordinària del 24 d'abril de 1915 (911), pels quals foren creades dues seccions especials, l'"Agrupació Mútua" de subsidis en cas de defunció (912) i la Secció Especial Federada a la Quinta de Salut "La Alianza", amb la qual cosa es -- complia amb l'acord del 13 de juny de 1914 (913), fent extensiva la federació amb "La Alianza" a tots els socis del Centre, "en lloc d'estar circumscrita als de la Secció" i, essent, del 1 de juliol endavant, voluntària l'adscripció a la Quinta (914); per una altra banda, aquella junta general aprovaria l'adhesió de la Secció al Refugi Mutual, "creat per la -- Unió i Defensa dels Montepius de Barcelona" (915) i l'autorització a la -- junta de govern "per a encarregar a un actuari, la revisió dels valors de Secció", tasca que assumiria M. Bazin, "base tècnica de les rectificacions essencials dels Estatuts, així com també l'orientació d'una estructura genuïnament mutualista i de la més possible eficiència" (916). Aquest treball, efectivament, fóra la base de la reforma dels estatuts de la Secció, iniciada el 19 d'abril de 1917, amb l'"assessorament i consell" de Pere -- Coromines (917). Segons "Acció" d'abril de 1932, els nous estatuts consolidaven "l'actuació i el prestigi passats, i afermaven "les seguretats i garanties que precisen en aquestes institucions per l'esdevenidor" (918). La tasca del Dispensari i el pagament de pòlices pels diferents subsidis, completava aquest quadre (919). Recordem, en aquest sentit, com el 11 de maig de 1915, la Secció de Socors Mutus inaugurava oficialment el nou dis

pensari dins de la setmana de festes de l'aniversari del CADCI que coincidiren, a més a més, amb l'acabament de les obres d'habilitació del nou edifici del Centre (920).

A part d'altres actes i de diverses conferències, organitzades per la Secció de Socors Mutus (921), la junta general del 15 de juny de 1918, completava les actuacions d'aquesta etapa amb el nomenament de dues ponències perquè duguessin a terme els estudis i treballs escaients per a la creació de dues noves seccions especials, de "reassegurança mutual", per a llargues malalties, i de socors mutus per a "dones parents dels socis", la creació definitiva de les quals es duria a terme en el període proper (922); i amb el nomenament, finalment, d'una "Comissió d'estadística" (923).

La Secció Permanent de Socors Mutus, aconseguia de posar-se, segons Moquer i Comet "a la davantera de les nombroses institucions de tal caràcter existents avui a Catalunya". "En efecte -proseguia-, ocupa el quart lloc entre les mutualitats de Catalunya quant al nombre d'associats, que són avui a la ratlla dels 3.000, tenint en l'actualitat en caixa -que es nodreix de les quotes dels seus socis propis i del 15% de la recaptació total del Centre un capital d'arrop de 100.000 pessetes (924). La Secció passa subsidis en els casos de malaltia, cessantia, invalidesa i defunció. Per malaltia, durant setanta cinc dies, a raó de 5 pessetes diàries, si la malaltia és de les que s'anomenen de medicina o cirurgia major; i 3 pessetes, durant cinquanta dies, si és de cirurgia menor. El subsidi -- per cessantia és de 75 pessetes mensuals, durant dos mesos, o de 17'50 pessetes setmanals, durant cinc setmanes, a elecció del beneficiari, el qual deu tenir, quan menys, una antiguetat de dos anys (925) a la Secció. Per al subsidi per invalidesa es necessita haver pertanyut deu anys complets a la Secció, i serà de 75 pessetes mensuals. Aquest subsidi no ha estat encara distribuït a cap associat. Finalment, per als casos de defunció, té creada una mutualitat especial, per a concedir a les famílies dels socis finats quantitats força importants. La Secció està federada a la Quinta de Salud La Alianza, a la qual hi té quatre llits propis, i al nou estatge del Centre hi ha muntat un complet i admirable dispensari -- que està a l'alçària dels millors de Barcelona, tant pel que respecta a material -tot del més modern- com pel que fa referència al servei mèdic. Set metges: sis d'especialitat i un de medicina general, un pedicur i una professora en parts hi presten llurs serveis, que poden ésser utilitzats

tant pels socis de la Secció com per tots els del Centre i llurs famílies, pagant aquests uns petits, ínfims drets: 25 cèntims per cada visita. Així el nombre de serveis prestatos en el poc temps (escassament mig any) de la instal·lació del Dispensari, han estat tan considerables, que, per al bon ordre del seu funcionament, la Secció s'ha vist precisada a limitar la concurrència diària al mateix." (926)

Finalment, remarquem aquí l'activitat de la Secció Permanent d'Esports i Excursions, que canalitzava l'esbargiment dels socis a través de l'esport i mitjançant els diversos comitès que n'organitzaven la pràctica - (927). El ginnàs amb les seves classes i festes gimnàstiques (928), el patinatge (929), el tir (930), l'excursionisme (931), l'atletisme i el pedestrisme (932), el ciclisme (933), el futbol (934), el tenis, nou esport aquest que era introduït a partir de finals de mars de 1917 i que suposeva, com s'havia esdevingut amb el Club de Mar, la popularització d'un esport practicat fins aleshores, només, per la burgesia (935); i el Club de Mar que multiplicaria el seu dinamisme, l'organització de regates de rem i de vela i la participació en concursos i copes de fora -- (936), conformaven les diverses facetes esportives del CACCI. Aquestes es concretaven en els "cicles de concursos" com la "Cursa Nacional Catalana" de gran muntanya el maig de 1915 (937), la instauració dels campionats de Catalunya de rem el 7 de gener de 1915 (938), el primer campionat de Catalunya de pedestrisme l'abril de 1917 al Parc de la Ciutadella (939) o la participació del Club de Mar en els campionats d'Espanya, entre moltes altres manifestacions esportives (940).

És evident que aquí sols fem un esment pel damunt de l'activitat esportiva del Centre i dels seus associats; tanmateix, aquesta per sí sola, hauria fet del Centre una de les principals entitats esportives de la ciutat i de Catalunya, contribuint decisivament, com hem assenyalat, a la popularització i catalanització de l'esport. Les "copes Autonomia" o de Catalunya o l'acte de Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya, el 3 d'abril de 1916, "de posar el nom al Salou", l'embarcació que el 11 de juny del mateix any guanyava el campionat d'Espanya -- constituïen unes mostres d'això darrer (941). Si abans, esmentàvem l'article de Noguer i Comet, publicat a l'"Anuari de Catalunya" de 1917, per acabar, esmentarem aquí un altre article, aquest publicat a "La Veu de -

Catalunya" del 25 d'octubre de 1917 que resum prou bé la importància de la "cultura física" en el CACCI i l'aportació enriquidora que suposà -- per a la vida del dependent:

"Abans, semblava que no es comprenia el dependent de comerç sense anar els diumenges a les tardes a les societats de ball, en llocs tancats, -- amb l'atmosfera viciada, amb un ambient de petites rivalitats i de competències carrinclones que més donaven matèria al sàinet que al drama, qui escriu aquestes ratlles recorda haver tingut anys enrera ocasió de tractar alguns dependents, i recorda, com si fos ara, que les seves converses durant la setmana eren exclusivament sobre el ball del diumenge. Records del diumenge passat i projectes del vinent. Ja podeu pensar quina idealitat animava al jove que passava la setmana a la botiga i el diumenge a la sala de La Amistad Inolvidable. No ja els ideals polítics o socials, o de cultura, sinó ni tan sols millorar el seu esdevenidor -- els preocupava. En aquest sentit és el CACCI qui ha fet una revolució. A l'ensens que ha fomentat la cultura intel·lectual ha impulsat la cultura física, i es pot dir que una i altra han anat paral·lelament. (...) Ja en els primers temps del Centre es començà amb els exercicis més -- usuals, i aviat es veié que el peix picava, és a dir, que l'esquó del -- moviment desensopia i atreia als joves dependents. I s'anaren formant -- seccions i cada secció era un petit nucli d'afezionats que s'anava extenent fins a formar contingents respectables. I avui dia pot mostrar -- el CACCI les seccions de futbol, de tenis i el Club de Mar, amb camps -- propis per a tals jocs, amb edifici propi per a Club referit, i pot dir el desenrotllament que entre els socis han pres l'excursionisme, les -- curses a peu, les curses de muntanya, etc. El CACCI ha arrencat els joves dependents de les migrades i artificioses sales de ball i els ha posat en plena naturalesa. De l'àcid carbònic a l'oxigen, de l'ensopiment a la vida. I no és que es limitin aquests esports a aficionats modestos que operen en petits cercles d'amics, no. Els aficionats sobrepassen -- als professionals i als futbolistes i els tenistes i els corredors del CACCI acaben per poder plantar cara als més renomats i per portar-los avantatge. I això suposa molta pràctica i molta constància: és a dir, -- molt moviment, molta higiene i molta salut. Al casal del Centre hi ha -- un gimnàs, que funciona diàriament, vespre i nit, de 6 a 11, i mai està desert; i hi ha un servei de dutxes per a tots els socis, i que és ben aprofitat. No és cosa estranya veure entre els dependents veritables -- atletes (...). En els esports a peu, ha establert el CACCI els campio-

nats de pedestrisme i de coscountry. Però ço que ha adquirit un gran desenvolupament és l'afecció marítima. Aquí, en el Port, està gronxant-se ufanós el Club de Mar proclamat i dient a tothom el que es fa quan hi ha voluntat i energia. Cap a 26 embarcacions, lleugeres i esbeldes, rodegen l'edifici i confirmen l'esforç. I en són esperades dues més -- d'Itàlia, perquè la gent del Centre no és de la que es deturi a mig camí. I veus aquí com ha arribat el Centre a fundar el campionat de rem de Catalunya i a guanyar-lo. (...) les diverses modalitats de cultura física organitzades i impulsades pel CADCI han agrupat cada una d'elles gran nombre de joves, i cada dia n'atreuen més, i ens diuen també que això és un gran bé per tothom; per als joves, perquè, segons hem dit, els arrenca de les distraccions en llocs tancats i sovint infectes. I per Catalunya, perquè a l'higienitzar el jovent, millora la generació present i la futura, i si al mateix temps que la fa forta intel·lectualment, l'enforteix corporalment, la millora serà completa. Tinguem en compte que si l'acció del Centre és a Barcelona, l'exemple s'escampa, i ja té imitadors fora de Barcelona. No fa gaire temps, l'empresari d'una sala de ball se'n lamentava:--Abans, aquell floregis de dependents que veia, i ara només hi ha quatre infelïços. Aquesta lamentació simptomàtica de l'entristit empresari ha de causar satisfacció a quants es preocupen del bé del pròxim. I el CADCI és un dels que més se'n preocupen." - (342)

"Una visita, qualsevol nit, a l'estatge del Centre, omple el cor de joia i esperança. Aquella joventut que a aquelles hores, que són robades al seu descans, omple totes les grans sales i dependències del Centre, amb rumor de vida entusiasta, que en un lloc beix, recollida seriósament, les explicacions d'un professor, en un altre lloc consulta llibres o llegeix periòdics i revistes, en un altre practica sans exercicis físics, o conversa amistosament, o cura amb interès fervent de la direcció i administració de l'engranatge que cadascú té confiat dintre del gran organisme que constitueix el Centre, aquella joventut dóna una impressió inoblidable de fortitud, de confiança interior, de vigoria moral i física; aquella joventut és la força i la selecció de Catalunya." (943)

Aquesta joventut que havia d'ésser la força de Catalunya, segons Noguer i Comet, havia de viure, si més no, una de les etapes més agitadaes de la vida política i social de Catalunya, i amb els aires de tancament -- del CADCI el 1919, l'etapa de persecucions d'aquest, que començada el 1919, tindrien la seva expressió més genuïna en la persecució de la primera dictadura d'aquest segle, la de Primo de Rivera, i que es renovaria després dels fets del 6 d'octubre de 1934, per a viure, a partir de llavors, immers plenament en els avatars del país.

Noguer i Comet expressava a l'Anuari de Catalunya de 1917, uns comentaris sobre el CADCI, que ens serveixen per a caracteritzar la visió que els mitjans catalanistes i la mateixa generació que havia fet el CADCI tenien d'aquest:

"Constituit fa uns quinze anys, ha arribat a un grau de plenitud i de desplegament, com mai cap altra institució l'hagi tingut a Catalunya: -- numèricament, quant al nombre dels seus associats, és l'entitat avui -- més forta del catalanisme i de les primeres dins del moviment associacionista català. És, podríem dir, un gran Sindicat a base múltiple, que realitza, en la seva més alta expressió i noblesa, aquelles tres activitats que els tècnics del socialisme reclamen de les organitzacions obres: l'acció sindical, l'acció mutualista, l'acció política, una acció política en la més noble accepció del mot; una política d'idealitat, -- allunyada de banderies i partidismes, sols encaminada a la germanor de tots els catalans i a la defensa dels drets imprescriptibles de Cata--

lunya a la seva llibertat (944). (...) És aquesta l'organització interior del Centre Autonomista de Dependents, complicada màquina que funciona, però, sempre normalment, per haver sabut els seus membres trobar una justa i sòlida combinació de l'autonomia funcional dels organismes components amb una ferma i espontània disciplina del conjunt. Fer això, per sí sol, quant al seu funcionament general, ja realitza - el Centre una obra educativa sobre els seus membres, i com a exemple a la ciutat, obra per sí sola lloable en països com el nostre, on impera una disgregació social quasi anàrquica. (...) No hi ha a Barcelona o a Catalunya moviment d'opinió, no hi ha empresa patriòtica, no hi ha actuació social, a la nostra terra, on el Centre no hi tingui intervenció ... quan no és ell qui ho ha indicat. Sense cap mena de dubtes, pot -- afirmar-se que és l'entitat catalana que més intensa vida porta; l'activitat sorprenent i admirable, de les seves Juntes i Seccions, es tradueix en una constant, ininterrompuda celebració de festes, de mitjans, de conferències, d'actes de tota mena, que apleguen generalment nombroses gentades, i a les quals les més importants corporacions de Catalunya, - de tot ordre i finalitat, oficials i privades, des de l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona fins el més modest sindicat, s'hi veuen representades. (...) En una paraula, la grandesa i l'actuació d'aquesta entitat són una bella mostra de la puixança del moviment associacionista de Catalunya i orgull per a aquesta." (945)

Amb aquests termes panegírics, però força ajustats a la realitat, per un altre costat, de Noguer i Comet, perfecte coneixedor de la vida interior del CACCI, hom pot cloure ben bé la vida del CACCI en tota aquesta etapa, de fet, des de la seva fundació fins a 1917-1918. Una etapa que, significativament, quasi es clou amb la dimissió de Puig i Esteve el novembre de 1917 del seu càrrec de president de la Secció de Propaganda - Autonomista. La propera etapa serà ja animada per una altra generació - de dirigents, la de Francesc X. Casals, Manuel Juliàcs, Ràfols i Camí, etc., d'una ideologia política molt més esquerrana, com ho prova l'adscripció futura a l'Esquerra Republicana de Catalunya dels dos primers i a la Unió Socialista de Catalunya del darrer, més radicals socialment, - sense però deixar-se endur per les posicions que esclatarien a la Segona República. La Secció d'Organització i Treball farà la protagonista principal de la nova etapa, marcada per les agitacions socials de la -- crisi dels "feligros vint". Tota una altra sensibilitat traduïrien aleshores les manifestacions del CACCI. El nucli renovador que havia comen-

gat a manifestar-se en aquesta etapa de 1914-1918, es farà molt més present, sobre tot en aquesta secció esmentada. Tanmateix, els Casals i Juliàcs aprofundeixen una evolució de més presència social, amb la fundació de la Federació de Dependents de Catalunya, però no suposen pas una ruptura, com ho prova el fet que Manuel Juliàcs personificarà el grup dels "grans", enfront dels "joves", encapçalats per Jaume Cardús, a les eleccions per la renovació del Consell Directiu, el 1934. A la vista, doncs, dels anys de desenrotllament del CADCI, l'etapa 1914-1918, és la darrera d'un Centre de trets sempre permanents i constants, a la recerca d'un equilibri d'actituds -socialment moderades, nacionalment vigoreses, però constructives respecte de les diverses opcions catalanistes existents-; i la de 1918-1923, ha d'ésser la primera d'un procés de radicalització social i nacionalista. Tanmateix en relació a l'etapa a venir -la dictadura, la segona república, la guerra civil-, el període de 1918-1923, serà, pel que fa a la vida del Centre, més aviat de transició, car els conflictes interns no han d'espetegar, com ho faran a la segona república, fins el punt de posar en perill l'estabilitat del CADCI i la seva vida normal.

5. ENTRE L'AGITACIO NACIONALISTA I L'ESCLAT ANARCCSINDICALISTA
LA CRISI DE LA SOCIETAT CATALANA. (1918-1923)

5. ENTRE L'AGITACIÓ NACIONALISTA I L'ESCLAT ANARCOSINDICALISTA
LA CRISI DE LA SOCIETAT CATALANA (1918-1923)

L'onze de novembre de 1918, se signava l'armistici que posava punt final, des del punt de vista de les operacions militars, a la primera guerra mundial. Abans, el 8 de gener de 1918, s'havien donat a conèixer el quatorze punts de Wilson que reconeixien el dret a l'autodeterminació de les nacionalitats sotmeses als imperis centrals vençuts. Aquest reconeixement i el final de la guerra esperonaren els nuclis nacionalistes catalans i acabaren de configurar una nova conjuntura favorable per a l'assoliment de l'autonomia (1). El fracàs del govern nacional Maura-Cambó, que feu crisi total el 6 de novembre de 1918, -impulsà els dirigents de la Lliga a canalitzar el moviment autonomista com s'havia esdevingut quan la Solidaritat Catalana 1, de manera menys espectacular, a la campanya per la Mancomunitat. El rei mateix, el 14 de novembre, semblava donar seguretats a Cambó pel que feia a l'autonomia catalana (2). "Es la hora de la autonomía de Cataluña -diría Cambó al Parlament-, por la situación del mundo y por la situación de España: porque es la hora de la solución de todos los problemas vivos... Y el problema de Cataluña está en sazón para resolverse..."(3). El moviment autonomista, però, no havia d'ésser per a Cambó un element més de la conjuntura internacional revolucionària, sinó -tot el contrari, un element moderador (4).

Tanmateix, la situació de la societat catalana no havia de permetre pas la realització de les il·lusions de la burgesia autonomista. La conjuntura del moment seguia projectant-se sobre un país on la lluita de classes i el radicalisme nacionalista s'endurien progressivament. Com ja havia passat en la successió dels moviments "Solidaritat Catalana"- "Setmana Tràgica", ara anava a repetir-se el procés de manera -molt més accelerada encara. En el primer moment es produïa una gran il·lusió en nacionalistes i sindicalistes. L'acabament de la guerra -semblava anunciar l'aparició d'un món nou. (5). "A catalunya-escrivi Josep Pla- aquesta onada d'il·lusió fou fondíssima. El país en la seva gran majoria havia estat d'acord amb els aliats. Havia donat deu mil morts (...) a la legió estrangera. El nostre poble, tan sentimental i tan líric, havia posat una fe absoluta en la propaganda de literatu

ra idealista. (...). Triomfaven tots els principis considerats com a revolucionaris: el comunisme econòmic, el principi de les nacionalitats, el democratisme. ¿Què té d'estrany que a Catalunya es -- produís també una saturació de confiança en la nova Europa que hom suposava que naixia? Catalunya, per la seva especial situació, era un camp adobat per a recollir i amplificar les commocions del temps. Aquestes commocions foren de dos ordres diferents i igualment intenses: d'ordre polític i d'ordre social. Les primeres produïren una saturació de patriotisme i cristallitzaren en la petició -- d'autonomia; les segones originaren un fondíssim xarbotament social que cristallitzà en el sindicalisme." (6) Però no eren les commocions exteriors o les il·lusions internes la causa pregonada d'aquest doble moviment, especialment del sindicalista. El sindicalisme, al cap i a la fi, anava a ésser el resultat del descontentament social de la classe obrera i de la maduració de la seva consciència de classe, esperonat per tota la sèrie de convulsions i d'emocions, esmentades per Josep Pla, que desvetllà el final de la gran guerra.

Els nacionalistes catalans, especialment els que anaven molt més enllà de les posicions lligueres, consideraven que l'acabament de la guerra significava "la derrota de l'imperialisme". Calia, per tant, que les nacions aliades deslliuressin la víctima de l'imperialisme de 1714, que tornessin "per justícia i per dret, la llibertat a la Nació Catalana" (7). Que això constituïa una esperança ho proven les manifestacions que saludaren el final de la contesa bèl·lica, els missatges i actes d'homenatge envers els aliats o les nacionalitats sotmeses als estats vençuts, entre els que hauríem de subratllar els organitzats pel CADCI (8). La campanya per l'autonomia fou doncs, en bona part, el resultat immediat de l'estat d'esperit del moment. Al començament, aquesta prengué l'aire ordenat que volia Cambó i la Lliga Regionalista. "Preveient l'explosió que immancablement produiria l'armistici, algunes setmanes abans que la guerra s'acabés fou organitzat el prebiscit entre els Ajuntaments de Catalunya per demanar l'autonomia" (9). Dirigít per l'Escola de Funcionaris d'Administració Local en el curs de la --

Quarta Setmana Municipal, donà lloc a l'adhesió del 98% dels municipis catalans a la demanda d'autonomia per al Principat i per als ajuntaments. El 16 de novembre de 1918, la Comissió Executiva d'aquella quarta setmana municipal lliurava els resultats del plebiscit al President de la Mancomunitat en un acte que ompliria a ves-sar la Plaça de Sant Jaume. El CADCI i els seus dependents tampoc no deixarien de fer-hi presència aquesta vegada (10).

El resultat de l'acte del dia 16, fóra la constitució d'una comissió mixta formada per membres del Consell de la Mancomunitat i dels diversos partits, entre els que no hi mancaven ni els radicals, sumats ara al nou esforç "solidari". Immediatament començava l'elaboració de les bases del projecte d'autonomia que eren lliurades a finals de mes al govern, (11) on trobaria l'oposició dels parlamentaris monàrquics des de Maura fins a Alcalà Zamora i l'hostilitat de bona part de l'opinió pública madrilenya (12), L'obstrucció parlamentària forçaria tots els diputats catalans a retirar-se i radicalitzaria el procés autonomista fins el punt d'escapar-se de les previsions de la Lliga Regionalista (13). El govern Romanones assajaria de reconduir la situació tot creant una Comissió extraparlamentària per a estudiar el projecte estatuari presentat per Catalunya. Tanmateix, l'esquerracatalanista s'oposaria a aquesta nova solució pactista i Cambó es veuria obligat a renunciar-hi. El republicans -Marcel·lí Domingo, Francesc Layret-, portaven el moviment en una direcció antidinàstica i vers una clara actitud de ruptura amb el govern, que comptava amb el suport de les manifestacions populars que cada dia es produïen al carrer (14). L'Assemblea de la Mancomunitat del 21 de desembre de 1918, d'aquesta manera, decidiria, entre altres acords, de no interrompre les seves tasques "fins que fos un fet la implantació de l'autonomia integral a Catalunya", i encarregaria la redacció d'un primer estatut d'autonomia al Consell de la Mancomunitat, completat amb els adjunts parlamentaris, que prenguéss els acords necessaris per assegurar-ne la implantació més ràpida i tingués cura de l'organització dels serveis dels que s'hagués de fer càrrec el govern de Catalunya (15).

Un nou conflicte enfrontaria dretes i esquerres en la campanya autònomista: la facultat de legislació social per part dels òrgans autònomics. Aquesta, a les primitives bases lliurades al govern, era abandonada al poder central, fet que provocà l'oposició del catalanisme republicà i de diversos grups obrers. El CADCI havia d'ésser un dels més importants laboradors per la inclusió d'aquella facultat en el projecte autòmic (16). Tanmateix, superades aquestes tensions, el Consell de la Mancomunitat prosseguia l'elaboració del seu projecte, al marge de la Comissió extraparlamentària esmentada, que havia iniciat els seus treballs el 7 de gener, mentre les Rambles eren escenari permanent d'enfrontaments entre els manifestants catalanistes i la policia, per una banda, i els integristes espanyolistes de la Liga Patriótica Española, per l'altra, conflictes als que se sumava l'actuació provocadora de la cupletista Mary-Focela. (17).

En aquest ambient, el nacionalisme radical havia de sentir-se esperonat i la tradició de la Unió Catalanista i dels seus grups i periòdics havia de trobar el terreny idoni per a la seva continuïtat i reviscolament. Adhuc, un nou profeta, Francesc Macià succeïa a l'apòstol del catalanisme pur, Martí i Julià, mort el 1917, bé que no seguís exactament la línia socialista dels seus darrers temps. Publicacions com "Som" o "L'Intransigent" substituïen els desapareguts "Renaixement" i "La Nació" (18). Diversos grups palesaven l'intent de fondre nacionalisme i dretisme o senzillament d'agrupar el catalanisme independentista que es manifestà obertament en aquest període com la Joventut La Falç, el Grup Joventut L'Avançada, l'Agrupació Nacionalista Obrera Germinal, la Societat Nacionalista Renaixença, el Centre Nacionalista Català de Barcelona, etc. (19). El PSOE mateix donava suport a la campanya autonomista i semblava produir-se una major comprensió del socialisme espanyol envers les posicions nacionalistes (20). Tanmateix, deixant a un costat el Partit Republicà Català, que continuava "la línia del republicanisme català accentuant el republicanisme i el radicalisme social" a fi de "competir amb el Partit Radical amb les seves armes" (21), fóra Macià qui -- aglutinaria molts d'aquells grups nacionalistes, especialment a --

través de la Federació Democràtica Nacionalista, creada el gener de 1919 (22). El CADCI havia d'ésser també una de les bases de reclutament i d'adhesions per al programa de Macià, com hem de veure més endavant (23).

En plena agitació i radicalització nacionalistes, doncs, Romanones ordenava la suspensió de les garanties constitucionals a la província de Barcelona, el 16 de gener de 1919, així com la clausura de sindicats i l'empresonament de diversos sindicalistes canetistes - que eren embarcats al vaixell Pelayo, amb el que el govern assajava de matar dos ocells d'un tret (24). El governador civil, per la seva banda, enfront dels conflictes a la via pública i de les agressions dels membres de la Liga Patriótica Española contra els nacionalistes (25), el 28 de gener de 1914 feia clausurar el CADCI i el local de la Rambla de Canaletas de la Liga esmentada, alhora que prohibia l'exhibició de la bandera catalana (26). La campanya per l'autonomia però, no s'aturava. Entre el 23 i el 25 de gener de 1919, el projecte estatuari era enllestit i aprovat pel Consell de la Mancomunitat i Comissió de Parlamentaris adjunts, i per l'Assemblea Permanent de la Mancomunitat. El 26 l'Assemblea dels ajuntaments de Catalunya ho feia també per unanimitat; sols 30 ajuntaments de més d'un miler existents a Catalunya refusaven el text autonòmic (27). El 27 de gener es reprenia el debat sobre el tema al Parlament on les posicions catalanes trobarien novament una aferrissada oposició (28). Els parlamentaris catalans, aleshores, proposarien la celebració d'un referèndum consultiu a Catalunya sobre l'estatut. Cas de negar-s'hi el Parlament, hom havia preparat la resposta: "la dimissió en massa de tota la diputació catalana a Corts, de les quatre Diputacions catalanes, de tots els Ajuntaments de Catalunya i l'organització d'una campanya de desobediència civil, que hauria paralitzat la vida pública d'aquest país i hauria interessat directament el cobrament dels impostos" (29). Tanmateix, el 27 de febrer, el mateix dia que havia de votar-se la proposició del referèndum, Romanones suspèn les sessions parlamentàries, amb el pretext de l'agreujament de la situació social a Barcelona. Efectivament, la vaga de "La Canadiense", iniciada el 5 de febrer de 1919, havia esdevingut el 21 del mateix mes una vaga general de les companyies d'electricitat -

que paralitzava el 70% de les fàbriques de les comarques barcelonines (30). "La campanya per l'autonomia -escriu també Josep Pla- havia pogut resistir l'ofensiva espanyolista; havia pogut resistir - l'ofensiva esquerrana que sabotejà la Comissió extraparlamentària; el que no pogué resistir fou l'enorme xarbotada sindicalista" (31).

Amb la vaga de "La Canadiense", efectivament, el catalanisme desapareixia del primer pla i prenia el seu relleu el sindicalisme. Noms nous -Seguí, Pestaña, Peiró, Quemades, Boal, etc. - substituïen als dels polítics -Cambó, Lerroux, Domingo, etc.- . El catalanisme radical i el republicanisme nacionalista anaven a veure obstruïda la seva via. L'hegemonia del sindicalisme apolític -o millor antipolític- frustrava tot assaig de confluència entre catalanisme i obrerisme, entre la petita burgesia i la classe obrera. La Lliga Regionalista, malgrat el fracàs del moviment autonomista, seguiria mantenint la seva hegemonia política a Catalunya, mentre el Partit Republicà Català de Layret i la Federació Democràtica Nacionalista de Macià veien impossibilitada la voluntat de dreçar-se en una alternativa efectiva a la Lliga, malgrat haver aconseguit, en part, de radicalitzar el recent moviment autonomista i haver forçat Cambó i el seu partit a refusar la solució de compromís de la Comissió extraparlamentària. Isidre Molas, ha sintetitzat prou bé aquest moment tot referint-se, en concret, al grup de Macià: "La Federació Democràtica Nacionalista es constituïa, així, en un clima d'exaltació nacionalista i de radicalització de posicions, de desbordament de la Lliga, alhora que de perspectives d'èxit immediat per al seu programa. Però la creació de la Unió Monàrquica Nacional, la resistència del poder central a qualsevol classe d'autonomia, i, sobretot, la crisi esdevinguda a partir de la vaga de la Canadencia i - que cobreix els mesos de febrer, març i abril de 1919, frenaren la violència de la rebel·lió regionalista i, en transformar el marc polític i posar com a dominants uns altres temes, ofegaren en flor les possibilitats d'expansió del partit fundat per Francesc Macià" (32).

La vaga de "La Canadiense" fou la manifestació de força dels sindicats de la CNT a Catalunya, reorganitzats al Congrés de Sants i -

que, entre juliol de 1918 i gener de 1919 s'havien anat expansio---nant per tot Catalunya (33). Al marge del problema laboral que l'originà (34) tanmateix la qüestió de fons que s'hi debatia era, com subratlla Albert Balcells, " el ple reconeixement dels sindicats - per part de les empreses i la concessió per part del Govern d'una - autèntica llibertat de moviments, el primer senyal de la qual havia de ser l'alliberament dels dirigents sindicalistes empresonats el dia 16 de gener. Sense el decidit propòsit que les classes dirigents reconeguessin el poder i la influència de la CNT, etapa per la qual aquesta havia de passar forçosament en el seu desenvolupament, no pot explicar-se com un conflicte laboral, semblant a molts altres, va - poder adouirir unes proporcions que fins aleshores no havia tingut cap altre moviment obrer reivindicatiu. " (35) La vaga que duraria 44 dies i que se saldaria amb l'assoliment de les millores reivindicatives pels treballadors i la jornada màxima de vuit hores, es prosseguiria , després d'uns dies de treva, amb una vaga general a partir del 24 de març fins a mitjans d'abril a causa que alguns presos no havien estat posats en llibertat. El segon temps de la vaga era el resultat de la radicalització de les posicions al si dels sindicats i l'inici d'un procés d'intensa lluita de classes. L'estat de guerra, l'organització del Somatent per part de la burgesia i les detencions foren la resposta de la patronal i del govern, mentre - l'exèrcit a través del capità general Milans del Bosch feia novament acte de presència i forçava la dimissió del governador civil Montañés i del cap de policia Doval, "amb el suport i a instàncies de les Juntas Militars i de la Federació Patronal" (36). Si els dirigents com Seguí, Piera o Quemades no aconseguien de frenar prou els impulsos dels anarquistes "enragés", els patrons més durs s'imposaven al si de la Federació Patronal que a finals de 1919 declarava el "lock-out", després d'un curt assaig de conciliació, la tardor d'aquest mateix any, amb la creació de la Comissió Mixta del Treball (37). "El miedo al fantasma comunista -escriu Balcells- y - la crisis económica de postguerra impulsaron a la Federación Patronal a finales de 1919 a responder a la huelga con lock-out, con el fin de deshacer los sindicatos" (38). De fet, entre començaments de 1919 i febrer de 1922, la província de Barcelona romangué amb les

garanties constitucionals suspeses i sota l'estat d'excepció, mentre el govern fluctuava entre la repressió, el més sovint, sota la pressió de la burgesia catalana, i breus períodes de moderació i negociació.

Tres repressions sofrí fonamentalment el moviment obrer a Catalunya aquests anys. La primera, la primavera i bona part de l'estiu de 1919 que fou superada "sense massa dificultats" per la Confederació Regional del Treball de Catalunya. La segona, sota el governador civil Comte de Salvatierra, de gener a maig de 1920, i la tercera, la més dura, sota el governador Martínez Anido, entre el 20 de novembre de 1920 i el maig de 1922, les quals, especialment la tercera, deixaren "esgotada i desorganitzada la CRT de Catalunya" (39). "I és que la relativa facilitat -afegeix Albert Barcells- amb què el sindicalisme suportà les dues primeres repressions fou deguda, en part, no sols al fet de ser les primeres i al grau d'organització i de disciplina que s'havia aconseguit, sinó també que fins a la segona meitat del 1920 els preus i el ritme de producció es mantingueren en alça i que per tant els obrers tingueren treball, pogueren pagar les quotes i la vaga era encara eficaç per a aconseguir augmentos de jornal. En canvi, després de l'any 1920 i coincidint amb la repressió del governador Martínez Anido, va presentar-se a Catalunya la crisi financera i industrial amb la inevitable seqüela de la disminució de la producció i l'aturament obrer, cosa que féu - completament ineficaces les vagues i esgotà els ingressos de la perseguida CRT". (40)

Els atemptats contra patrons i obrers esquirols per part de grups armats amb connexions amb alguns sindicats de la CNT, per un costat, i contra sindicalistes, a cura de bandes de pistolers entre les que es destacaren la de l'excomisari de policia Bravo Portillo i del misteriós Baró de Koenig, que treballaven per compte d'elements patronals, juntament amb l'aplicació de l'anomenada llei de fugues i l'acció igualment violenta dels Sindicats lliures, sostinguts per la Patronal, feren d'aquest període un dels més sagnants de la història social barcelonina (41). Fóra el temps en què molts sindicalistes ignoraven si podrien retornar el vespre a

casa, els pistolers del Sindicat Lliure actuaven impunement de dia, mentre que els pistolers anarquistes ho feien per la nit (42). La repressió sindicalista, amb l'actuació protegida del Sindicat Lliure, l'aplicació de la Llei de fugues i els empresonaments i deportacions de sindicalistes, resultaren particularment dures en l'etapa de govern de Martínez Anido, com hem assenyalat (43). Amb els sindicats clausurats, l'organització cenetista desfeta, els seus dirigents detinguts, deportats a la Mola o a d'altres indrets de Catalunya i quan no assassinats pels pistolers dels lliures o per l'aplicació de la llei de fugues, es feia molt difícil d'evitar que la clandestinitat no afavorís els elements partidaris de la violència i de l'anarquisme més intransigent o d'impedir manobres de grups - com el pro comunista de Maurín, Arlandis, Ibàñez, Nin. Així aquest darrer nucli, després d'ocupar diversos llocs directius al si del Comité Regional de la CRT de Catalunya i del Comité de la CNT, de la que Nin esdevenia secretari general, feia aprovar al Ple de Barcelona -que diversos autors anomenen Ple de Lleida- d'abril de 1921 l'adhesió a la Tercera Internacional Comunista i l'acceptació de la invitació de la Internacional de Moscou a assistir al seu primer congrés (44).

La política quedava, doncs, desplaçada pel sindicalisme i el contra sindicalisme patronal. La Lliga Regionalista, boca de Cambó, assajava encara, en els primers moments de trobar un camí negociador (45). Però la Lliga, un home de la qual, Bertran i Musitu, era dirigent - del Sometent, poc podia ésser element de mediació (46). Cada cop més, el partit regionalista es plegava als interessos de classe de la burgesia que la sostenia i quan es produïa el desastre d'Annual, el juliol de 1921, un nou govern Maura-Cambó, s'enfrontava amb la solució a la crisi, sense cap altra contrapartida nacionalista, a canvi de la col.laboració camboniana, que l'aprovació d'un aranzel ultraproteccionista (1922) per a donar suport a la indústria catalana, afeblida financerament pel crac del Banc de Barcelona, a finals de l'any 1920 (47), sense que fes res per aturar la repressió de Martínez Anido. La Mancomunitat de Catalunya, igualment, es trobaria impotent per a introduir algun element de pacificació en aquest

procés (48). Francesc Layret, per la seva banda, assajava desesperadament de trobar un canal polític que no fes estèril l'heroisme sindical. Així hem d'explicar-nos el seu esforç d'atansament als sindicalistes, mitjançant la seva actuació com a advocat dels treballadors i l'aprofundiment societari de l'ideari i del programa del Partit Republicà Català, fins el punt d'adherir-se aquest a la III Internacional, alhora que mantenia contactes amb diversos dirigents - cenetistes com Salvador Seguí per incorporar-los a l'actuació política i dreçar una vertadera alternativa davant de la Lliga (49). El seu assassinat, tanmateix, frustrà els seus esforços, a part de les dificultats de l'empresa de separar els treballadors catalans del seu tradicional apoliticisme. Els nacionalistes purs per la seva banda es trobaven desconcertats i impotents davant d'una lluita de classes que havia deixat en segon lloc les exaltacions nacionalistes de finals de 1918 i començaments de 1919 (50). Tanmateix, les entitats nacionalistes no havien pas desaparegut de l'escena pública, com la mateixa Federació Democràtica Nacionalista que el 8 de febrer de 1920 es presentava a les eleccions municipals sense èxit, a causa de l'abstencionisme de la classe treballadora i de la mateixa petita burgesia (51), abstencionisme que feia igualment impossible la via de Layret. L'agitació catalanista, per un altre costat, tampoc no deixava de fer-se present. Refredada en aquest camp la Lliga, el CADCI, com ja havia passat després de la Setmana Tràgica, insistia en la seva activitat (52) i hem de trobar-lo a primera línia amb motiu de la campanya pel dret català l'abril de 1920, celebrant una vetllada per l'alcalde de Cork, el novembre de 1920, homenatjant el Doctor Martí i Julià, el maig de 1921, o fent campanya contra la Llei de Jurisdiccions el 1922. No obstant, el CADCI és un fidel reflex de la conjuntura i haurà de sofrir vivament la tempesta social en la que maldrà per mantenir-se en una via negociadora com ho prova la seva participació a la Comissió Mixta del treball en el comerç, alhora que contribuirà decisivament a la sindicalització mercantil amb la creació de la Federació de Dependents de Catalunya el maig de 1920.

El 1922-23 s'anava a obrir, amb tot una nova conjuntura. La destitu

ció de Martínez Anido i la sortida de la clandestinitat de la CNT, donava impuls a l'ala més purament sindicalista (Seguí, Pestaña, Piñón, etc.) alhora que era refusada l'adhesió comunista a la III Internacional i era aprovada a Saragossa, el 1922 l'anomenada "moció política", amb el que semblava obrir-se un camí d'abandó o matisació de l'apoliticisme cenetista, en una estratègia menada per Salvador Seguí, que cercava d'obtenir un suport polític protector per als sindicats, mentre aquests es reorganitzaven i iniciaven una tasca de capacitació i preparació de la classe treballadora, tot deixant per a més endavant els objectius llibertaris, sense renunciar-hi (53). A l'ensem es dreçaven nous esforços per a constituir una esquerra catalana (54), mentre que Macià amb la fundació d'Estat - Català, el 1922, completava una llarga evolució que l'havia portat de la Lliga a l'independentisme i finalment a fer costat a una opció estil irlandés (55). Com a signe de la nova conjuntura, el juny de 1922 es produïa una escissió nacionalista al si de la Lliga Regionalista, amb la creació d'Acció Catalana, mostra del profund desacord dels elements més catalanistes de la Lliga enfront del col·laboracionisme de Cambó amb el règim sense contrapartides de caire - autonomista (56). L'agitació nacionalista tornà al carrer amb força a les dues celebracions de l'onze de setembre de 1922 i de 1923; el CADCI novament esdevenia protagonista principal d'aquest procés amb l'organització d'una campanya, a partir del març de 1922, perquè tots els municipis catalans signessin una declaració a favor de l'autogovern de Catalunya, a la que ja ens referirem més endavant. En un altre camp, el del socialisme, la constitució de la Unió Socialista de Catalunya, el juliol de 1923, consumava un procés d'esforços per constituir una esquerra catalana, ideològicament socialista, fidel als objectius nacionals de Catalunya i independent del PSOE que no aconseguia de trobar una actitud integradora e constructiva davant de les reivindicacions nacionalitàries (57).

Tanmateix, la pau social no havia arribat encara a Barcelona. Si bé s'havia aturat la repressió sindicalista amb la destitució de Martínez Anido, en contra del parer de la burgesia catalana, els pisto-- lers dels sindicats lliures prosseguien la seva caça de sindicalis-

tes pel que el terrorisme no cessava; així el març de 1923 era assassinat Salvador Seguí (58) frustrant-se la via sindicalista que anys a venir recollirien els trentistes, a favor de l'opció dels grups que en plena dictadura crearien la FAI. Els atracaments ara substituïen els atemptats i la lluita, "Sindicats únics" "sindicats lliures" perjudicaria la CNT, prou castigada per les repressions anteriors. La vaga del transport de maig-juny de 1923 fóra una darrera mostra de força de la central anarcosindicalista, mentre que la creació dels Comités Sindicalistes Revolucionaris per Joaquín Maurín, dins de la CNT, aprofundia les divisions interiors entre sindicalistes, anarquistes enragés i comunistes. El règim de la Restauració per la seva banda, com a conseqüència de la guerra del Marroc, el desastre d'Annual, i l'obertura de la corresponent informació de responsabilitats -l'expedient Picazo- s'havia precipitat en una crisi sense sortida. La mateixa burgesia catalana que seguia enyorant els "bons temps" de Martínez Anido, obsessionada a destruir el sindicalisme, fos radical o moderat, i perjudicada pels tractats de comerç de 1923, i a la que la Lliga Regionalista, afeblida a més per l'escissió d'Acció Catalana, no oferia una opció política prou satisfactòria -ja una part de l'alta burgesia catalana havia abonat la Unió Monàrquica Nacional, creada el febrer de 1918-, posà les seves esperances en Primo de Rivera, el cop d'estat del qual acollí amb entusiasme. "Confiaja -escriu Balcells- en que la Dictadura acabaria con la agitación social, e incluso una parte de la Lliga Regionalista concibió la ilusión de que quizá el dictador concedería a Cataluña el estatuto de autonomía que le habían negado repetidas veces - los gobiernos constitucionales. Nadie salió a luchar en defensa de un parlamentarismo desvirtuado, que había tenido que seguir sosteniéndose en el caciquismo rural y había gobernado suspendiendo intermitentemente las garantías constitucionales, sin dar tampoco una solución a la desastrosa guerra que había entablado en Marruecos".

El CADCI ara sofriria vivament les conseqüències de la Dictadura i en fóra una de les seves principals víctimes. La dictadura voldria tallar de manera simplista el moviment nacionalista i el sindicalisme, sense obtenir altra cosa que radicalitzar l'un i l'altre, en esperonar els ànims dels independentistes d'Estat Català, per un cos-

tat, i dels elements faistes, per l'altre. Caiguda la Dictadura, el règim monàrquic fóra arrossegat amb ella, i la mateixa Lliga no podria competir davant del nacionalisme d'esquerra que ara havia agrupat la tradició del republicanisme de Layret-Companys i la de l'independentisme de Macià i que trobava el suport de la mateixa classe treballadora. La clandestinitat havia ajudat, sens dubte, aquesta confluència. Servei, certament, prestat per la Dictadura, malgrat ella mateixa. Però la Dictadura, al capdavant, en aplaçar la solució de fons dels problemes, sols ajudà a què durant la Segona República fossin més greus, i que els elements més radicals s'acrexessin al si de la CNT i del nacionalisme català. En el cas del CADCI la Dictadura obstaculitzà el traspàs de la segona generació de dirigents -la de Casals, Guinart, Ricart i Sala i Ràfols- als elements més joves, frisosos per fer del CADCI una entitat de classe en la que la Secció d'Organització i Treball tingués el principal relleu, i nacionalista radical. El procés fóra després molt més dramàtic.

Entre 1918 i 1923, doncs, sota la gran crisi de la postguerra, l'època dels "feliços vint", el CADCI, consuma tot un llarg procés evolutiu, al final del qual, resulta impossible de destriar-lo de la història catalana. Sense el dramatisme dels fets d'octubre de 1934 encara, el CADCI experimentà les exaltacions i les tensions dels moments que viu el poble català en una etapa de la seva història que si avui no jutgem en tota la seva exacta significació, és segurament perquè la guerra civil de 1936-39 obscurí les crisis anteriors. No obstant, la guerra civil estava ja present en les lluites d'aquest darrer període.

El CADCI entre 1918 i 1923

Aquesta etapa de la història del CADCI, si l'haguéssim de judicar - per l'augment de socis, per la creació de noves seccions i serveis, per la renovació generacional dels seus quadres, per la capacitat d'adaptació als nous moments, probablement fóra la més remarcable. Sens dubte, la mostra d'una maduresa i la manifestació d'una capacitat evolutiva efectiva. Però, a l'ensem, pel dramatisme que experimentava la societat catalana en aquest període i pel lligam, cada cop més pregon, entre els dependents del CADCI i la realitat nacional i social, el Centre anava a rebre de ple els embats de la tempesta social i a sofrir per dos cops els efectes de la repressió contra el nacionalisme català.

Pel que fa al creixement de socis, aquest era espectacular. Entre 1918 i 1923, quasi en doblava el nombre, tot passant de més de --- 5.000 afiliats actius el 1918, a prop de 10.000 a finals de 1923.

<u>Anys</u>	<u>Nombre de socis actius</u>	<u>Protectors</u>
1918	5.833	
1919	6.519	
1920	6.790	396
1921	8.097	498
1922	8.467	588
1923	9.734	661 (59)

El Consell general extraordinari del 18 d'octubre de 1919, per una altra banda, prenia l'acord d'obrir els rengles de l'entitat a les dependents, les quals, a finals de desembre de 1920, arribaven a 200 (60).

Els pressupostos igualment augmentaven de manera accelerada, en un percentatge superior al 100%, tot passant de 90.400 pessetes, el -

1918-1919, a 195.830 per la 1923-1924.

<u>Cursos</u>	<u>Quantitat en pessetes</u>
1918-1919	90.400
1919-1920	111.300
1920-1921	134.811
1921-1922	152.860
1922-1923	175.087
1923-1924	195.830 (61)

Les xifres de les matricules, tanmateix, no superaven la màxima del curs 1916-1917, ja fos a causa del progressiu rigor exigít als alumnes novells que volien ingressar a les escoles, al nivell demanat per a determinades matèries, a l'augment de cost de les matricules, o, senzillament, perquè les Escoles Mercantils ja no eren ara el principal esperó per afiliar-se al CADCI, com ho havien estat en altres èpoques (62).

<u>Cursos</u>	<u>Matricules</u>	<u>Assignatures</u>
1918-1919	1.222	36
1919-1920	1.340	37
1920-1921	1.423	40
1921-1922	1.289	40
1922-1923	1.392	38
1923-1924		36 (63)

En un altre ordre, no deixaren de produir-se millores en els diversos espais o en l'equipament del Centre en general, en especial a les Escoles, al Dispensari de la Secció Permanent de Socors Mutus i al Gimnàs de la d'Esports i Excursions (64).

L'empenta i l'activisme, la preocupació perfeccionista havia de continuar aquests anys. La Secció d'Educació i Instrucció, per exemple, si bé mostrava el sostre a l'expansió de les matricules dels anys anteriors, prosseguia amb el mateix deler d'exigència i renovació.

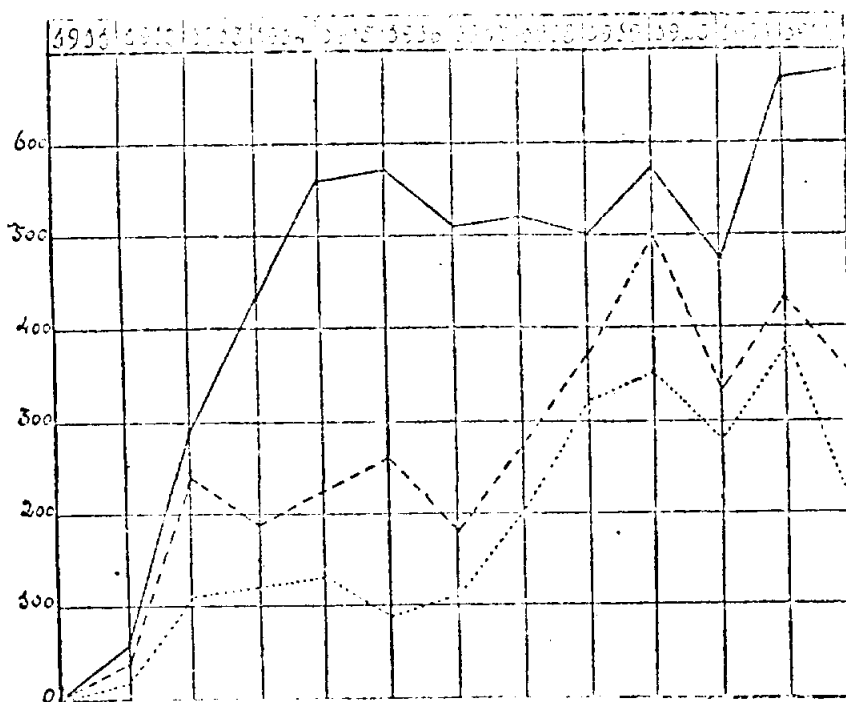
Abans apuntàvem, precisament, com aquesta exigència havia pogut --- frenar alguns estudiants a matricular-se a les classes, el que ex--- plicaria, en part, l'estancament d'aquelles xifres. Efectivament, els exàmens d'ingrés eren un bon filtre que forçava molts estudiants a haver de cursar la classe elemental (65); d'aquí que hom subdividís el curs elemental en dos (Aritmètica, i Geografia i Gramàtica, respectivament) el 1919-1920, i en tres el 1.920-1921 (la Geografia i Gramàtica passaven a desenrotllar-se separatament) (66). El nomena_ument d'un director de les Escoles, el 1918, l'otorgament per part de l'Escola d'Alts Estudis Mercantils de validesa al certificat - que expedia el CADCI, a fi que els alumnes que l'obtinguessin pogues_s sin ingressar en aquella Escola, el 1920, l'edició de llibres de - text en català el 1923, i l'establiment d'unes escoles primàries - per a nois de 8 a 14 anys, que havien d'obrir-se a partir del curs 1923-1924, al costat de les modificacions dels plans d'estudis, de la introducció o reforma de noves assignatures, dels cursets i acti_uvitats complementàries constituïen, com en els períodes anteriors, tants altres aspectes d'aquesta faceta tan important de la història del CADCI, i a la que ens referirem més extensament en un altre apar_tat (67). A finals de 1920, finalment, començava a organitzar-se una novella secció especial al si de la Permanent d'Educació i Instrucció, l'Agrupació de Comptables, "com a conseqüència d'un curset d'Ampliació de Comptabilitat" que el curs 1918-1919 havia donat Ferran Boter (68).

La Secció Permanent de Socors Mutus, establia a començaments de 1920 la "Reassegurança mutual" (69); l'abril de 1921 creava la Secció Mú_tua Feminal, "reservada a les mullers, filles, mares o germanes - dels Socis" (70); durant l'anys 1922 hom procedia a l'ampliació i reforma del Dispensari que esdevenia "mèdic-quirúrgic" i l'abril de 1923, finalment, aprovava la creació de la Secció Mú_tua Infantil, que completava el quadre de serveis i beneficis que ofería el CADCI als seus socis i familiars (71).

La Secció de Propaganda Autonomista, fóra com sempre una protagonis_ta fonamental de l'actuació del Centre, especialment durant les eta_pes d'abrandament nacionalista (1918-1919 i 1922-1923), i lloc de

continuitat en aquest camp durant el període de depressió en els -- anys intermitjos. Durant aquesta etapa havia de tenir cura de l'administració del butlletí del Centre "Acció" (72), del Cos de Dele-- gats (73), que s'integrava dins d'una Oficina de Relacions Exteriors encarregada de "fomentar les relacions entre els catalans expatriats i nosaltres, a fi d'estimular-nos mútuament en l'acció nacionalis-- ta" (74). La Secció s'organitzava, a més a més, mitjançant una Comis-- sió d'Esbarjo (sardanes, teatre, concerts, etc.) i una Comissió d'Ac-- ció Nacionalista (vetllades, festes i commemoracions patriòtiques, conferències, etc) (75). A part de les activitats permanents que -- muntava o en les que participava, ja assenyalades en capítols ante-- riors, en aquest període passava a dirigir i organitzar l'Aplec de la Sardana i creava una nova festa anual, la de Reis, dedicada als in-- fants.(76).

Tanmateix, la primera protagonista de l'actuació del CADCI en --- aquests anys, fóra la Secció Permanent d'Organització i Treball. Dei-- xant a un costat la seva activitat a la que ja ens referirem més en-- davant, la Borsa de Treball continuava oferint un servei als socis sense feina o que volien canviar de treball. La gràfica de les se-- ves operacions ens il.lustra sobre llur volum i enregistra l'evolu-- ció de la conjuntura des de la perspectiva dels dependents: (77)

4/4/22

La Borsa de Treball estava, doncs, en íntima connexió amb el problema de l'atur. En agreujar-se aquest, la Secció d'Organització i Treball decidia de crear, el 1921, una Caixa contra l'atur forçós amb l'objectiu de "pagar subsidis als socis que involuntàriament queden sense treball" (78). Tots els socis havien de contribuir amb una quota suplementària al seu sosteniment que experimentaria dificultats per a fer front a les demandes acrescudes de subsidis, com a conseqüència de la crisi de la postguerra. Iniciats els pagaments el primer d'abril de 1922, abans d'acabar aquest any, la Caixa havia lliurat més de 20.000 pessetes en subsidis que corresponien, cada un, al 70% del sou darrer que cobrava el treballador mercantil (79). Vegi's a continuació l'evolució de les xifres lliurades:

<u>Curs</u>	<u>Pessetes lliurades</u>
1922-1923	31.797
1923-1924	25.243
1924-1925	35.281
1925-1926	45.115 (80)

L'organització de la secció en gremis i el Consultori Jurídic, --- completaven l'estructura d'aquesta secció. D'ambdós aspectes varem parlar-ne ja en planes anteriors. Durant aquest anys, els gremis especialment havien de seguir un línia evolutiva de baixa i de represa d'acord amb la trajectòria de la Secció. El 1923, nous gremis s'havien sumat als existents, especialment al de Viatjants i Corredors, que continuava la seva marxa sense interrupcions. Detall i alimentació, Escriptori i Major, Confeters, Sombrerers, Sastreria, es reorganitzaven o es creaven de bell nou, alhora que alguns --- d'ells s'estructuraven en subseccions, anomenades agrupacions com les de Banca i Borsa, Transports i Duanes, i Assegurances i Publicitat (81)

Les manifestacions esportives seguien un ritme brillant i espectacular, assolint dimensions internacionals, sobre tot amb la celebració, el setembre de 1922, dels Campionats d'Europa de rem (82). Al costat d'una munió d'actuacions a les que farem esment en un altre apartat, assenyalam aquí la reorganització del Gimnàs i el plante-

jament d'un projecte ambiciós, la construcció d'un Casal de Mar (83)

Un procés de reforma, reorganització i sistematització es duia a terme també a la Biblioteca el 1918 (84). L'amplitud de temes que paleaven els seus llibres, era notable i la inquietud per sintonitzar amb el moment present tampoc hi mancava. Així, "Acció" el setembre de 1919, anunciava que els "llibres cabdals sobre socialisme, els dels fundadors, els més representatius de cada escola, des de Babeuf des de Marx, i Fournier, fins als nostres contemporanis, Jaurés, Sorel, Kautsky, Vandervelde, etc., són una emocionant adquisició per a la nostra Biblioteca" (85). La biblioteca havia d'enriquir-se amb el llegat d'Antoni Caballé i Aviñó, soci del Centre, el 1923, que en morir deixaria els 800 volums de la seva biblioteca particular, i arribava a prop de 5.000 exemplars en finir aquesta etapa. (86).

La Caixa d'Estalvis, creada el 1917, i a la que ja ens referirem al capítol anterior, seguia igualment una marxa ascendent com es mostra en el quadre adjunt:

IMPOSICIONS

	1918		1919		1920		1921		1922	
Gener.			30,276	—	41,273	94	54,053	20	33,683	72
Febrer.			13,033	—	36,483	69	56,456	42	52,459	87
Març	26,497	—	16,769	69	33,859	84	59,691	52	60,666	51
Abril	20,236	—	4,469	50	32,061	13	33,465	79	61,448	55
Maig	10,748	—	17,551	70	39,467	27	48,191	58	45,384	70
Juny	13,763	—	12,293	69	25,861	98	41,591	11	68,732	73
Juliol	18,577	38	26,680	25	46,917	25	45,428	77	68,014	46
Agost	92,54	91	12,058	68	35,492	86	49,599	74	52,113	58
Setembre.	24,597	78	29,221	30	35,457	—	48,596	31	71,619	64
Octubre	28,591	21	23,334	17	36,621	85	36,384	49	75,569	18
Novembre	18,343	81	22,297	24	17,302	86	35,681	64	58,288	36
Desembre.	25,392	32	28,376	—	43,119	52	41,311	64	61,036	11
	195,961	41	234,309	83	487,632	10	542,262	21	717,367	41

(continua)

REINTEGRAMENTS

	1918		1919		1920		1921		1922	
Gener.			24,839	05	24,994	99	34,397	06	26,912	76
Febrer.			19,964	77	24,657	33	40,877	93	31,710	45
Març	1,317	—	13,157	46	34,510	11	55,129	13	31,323	23
Abril	4,935	—	13,357	51	29,349	14	34,147	36	49,387	54
Maig	6,204	—	8,683	22	36,891	55	31,369	99	47,594	83
Juny	7,953	50	21,161	19	22,750	55	42,499	65	36,703	77
Juliol	12,294	03	21,126	62	43,892	03	47,697	65	61,932	33
Agost.	12,406	28	15,688	—	29,746	80	36,059	97	62,193	85
Setembre.	7,358	68	22,134	45	26,671	47	40,782	16	41,313	84
Octubre	17,907	41	24,295	45	32,695	29	29,091	97	76,572	43
Novembre	29,062	25	25,970	63	20,794	48	48,947	94	59,306	90
Desembre	24,156	22	19,338	63	34,697	24	39,139	03	46,994	84
	114,575	06	217,159	79	373,881	29	476,531	49	521,941	77

La Comissió de Cafè, encara, ultra encarregar-se de l'administració d'aquesta dependència, organitzava també concursos d'escacs (88). Tanmateix, al costat de les seccions tradicionals i de les noves -- creades, cal esmentar aquí dues iniciatives importants, la segona de les quals havia de donar lloc a la creació de la sisena secció permanent del CADCI.

En primer lloc el 1921, hom posava en marxa una Cooperativa d'estatge, ja en el període anterior el Centre havia assajat sense resultats d'establir un Casal del Dependent o residència per a treballadors mercantils foranis. Ara, però, hom anava més enllà. El 1920 -- s'havia constituït ja una Comissió perquè treballés en aquest sentit, i que havia presentat al Consell general ordinari del 27 de juny de 1920, una memòria sobre la "construcció de cases barates" -- (89). L'aprovació a les Corts, el 1921, de la Llei sobre cases barates, esperonà el projecte (90), el 2 de setembre de 1921 hom n'aprova el projecte d'estatuts, redactat per la comissió esmentada, i el 26 d'octubre se celebrava el Consell general extraordinari del CADCI, que havia de perllongar-se durant el 3 de novembre (91). Els estatuts foren aprovats, no sense alguns conflictes interns (92) i hom inicià la inscripció de socis que arribaven a 81 el 20 de desembre de 1921, i a 125 el febrer de 1922. (93). El primer de desem--

bre es feia la seva constitució definitiva i hom elegia una junta de govern, formada pels socis Rafael Pons i Ferreras, com a President, i Antoni Vallejo, Joan Munné, Lluís Vendrell, Francesc Casademont, Joan Revoltós, Enric Rafel, Manuel Noriega i Jaume Ferrer (94). Les tasques de la cooperativa havien de dur finalment a la construcció de dos grups de cases a la barriada de Pedralbes, avui dia encara existents (95).

La segona iniciativa donà lloc a la creació de la Secció Permanent de Cooperativisme que havia de tenir cura d'una cooperativa de consum. La nova secció es formà paral·lelament a la Cooperativa d'Estatge i sota l'impuls de la d'Organització i Treball. D'aquesta manera, el 2 de maig de 1921, Francesc X. Casals, president de la secció darrerament esmentada, presentava "el projecte d'Estatuts per a la creació de la Cooperativa del Centre", que foren llegits el dia 6 del mateix mes als socis en un acte de les festes del XVIII aniversari (36). El butlletí "Acció" de juny de 1921, en comentar "l'actuació cooperativista que el Centre va a emprendre", assenyala que el "control de les organitzacions obreres exerceixen sobre els salaris ha d'entendre's també sobre els preus de tots els articles de consum (tant queviures com gèneres de vestir i d'ús domèstic) sinò es vol que els augments d'aquestos anul·lin i sobrepassin les millores obtingudes en els jornals, reduint així en lloc d'augmentar el nostre nivell de vida. Mentre en l'organització cooperativa els beneficis d'empresaris se difonen en una gran massa, contribuint d'aquest modo a la nivellació de les riqueses, en el sistema actual se concentren en unes quantes mans. (...) (97) Sobre el cooperativisme en general, prescindint de circumstàncies de lloc i de temps, s'han dit i s'han escrit tantes coses que no creiem que se'n pugin dir gaires més de noves. Però nosaltres convidem als nostres socis a què meditin sobre els camins a seguir - per a que l'actual estat de coses regnant a Barcelona, que tots la menten, s'acabi, sorgint institucions que anunciïn i accelerin el moment del desplaçament de la funció d'empresa, la directora de l'economia, de l'individu a la societat". (98)

Reelaborat el projecte de Casals per una ponència, formada pel --

mateix Casals, A. Dulcet, J. Sala i A. Vallejo, el Consell Directiu l'aprova el 12 d'agost de 1921 i el traslladava a la junta general de socis que es reunia, de manera extraordinària, el 11 d'octubre de 1921 en una sessió que es completava dies després amb una segona, i en la que eren debatuts i aprovats els estatuts de la secció novella (99). El 21 de desembre, els socis inscrits, celebraven una assemblea per tal de procedir a la seva constitució formal i al nomenament d'una comissió organitzadora de la Cooperativa de Consum (100). Tanmateix, la constitució definitiva de la Secció de Cooperativisme no es faria fins el 10 de juny de 1922, data en la qual una junta general extraordinària en nomenava la junta de govern (101). El muntatge de la Cooperativa de Consum havia de constituir la tasca principal, tant d'aquella comissió organitzadora com de la junta de govern, que es consumava el primer d'octubre de 1922 amb la seva inauguració oficial al carrer Viladomat, 86 (102). A la fi del seu primer exercici, les vendes efectuades sumaven la quantitat de -- 77.919 pessetes (103).

Aquesta és, però, la història institucional del CADCI; una crònica brillant i espectacular sens dubte, però que també reflexa inquietuds i problemes, car, al cap i a la fi, bona part dels nous serveis oferts ho eren en funció dels problemes dels treballadors mercantils del deteriorament de llur nivell de vida, de la seva proletarització i d'una manca de legislació social per part de l'Estat, fet - que esperonava els delers autonomistes de la dependència com haurem de veure. L'altra història fóra molt més dramàtica i intensa.

D'entrada, com ja havia passat al període anterior, el present s'obria amb un nou pòrtic epidèmic, amb una passa de grip que sofriren diverses contrades peninsulars i que la ciutat de Barcelona experimentà, la tardor de 1918, especialment a finals de setembre i bona part d'octubre (104). L'epidèmia havia d'afectar diverses seccions del CADCI, en especial, com és lògic, la de Socors Mutus (105). Les classes de les Escoles Mercantils havien de tancar-se el 10 d'octubre i la festa d'obertura del curs ajornar-se (106), alhora que la malaltia incidia d'una manera o altra sobre les seccions de Propaganda, Organització i Treball i Esports i Excursions (107). Quaranta defuncions es produïen durant el mes d'octubre i 14 durant el -

novembre (108). En cedir la passa, hom reprenia les classes, el 11 de novembre de 1918 (109). No fóra aquesta l'única manifestació sanitària anormal durant aquesta etapa, el febrer de 1919, el desembre del mateix any i el gener de 1920, es produïen noves passes, sense virulència, malgrat tot, de la de 1910 (110).

El 11 de novembre de 1918, tanmateix, amb la signatura de l'armistici que posava fi a la gran guerra, l'atenció de l'opinió pública es traslladava envers uns altres camps, i, sobre tot, vers unes altres il·lusions. Si la guerra havia apassionat els ànims, la pau portava l'esperança de l'alliberament de les nacionalitats oprimides. L'ambient del moment, al que ens hem referit a l'apartat anterior, es projectava plenament al si del CADCI. Ja el mateix butlletí del Centre, "Acció", del mes de desembre de 1918, sota l'epígraf 11 de novembre 1918, comentava: "Data memorable per ésser la de l'establiment de la primera fita que senyala el retorn a la pau i la instauració de les noves doctrines de la llibertat dels pobles" (111). Felicitacions i comunicats a diversos governs i personalitats dels països aliats (112), un banquet d'homenatge a Sèrbia i Bèlgica, - una festa en honor d'Itàlia, foren manifestacions, entre altres, que palesaren l'adhesió dels dependents al camp vencedor i al que la victòria representava per a ells (113).

De fet, era novament la febre nacionalista. El mateix mes de novembre de 1918 s'havia iniciat la campanya autonomista i el CADCI en fóra un protagonista principal.

Els socis del CADCI acudirien a les manifestacions al carrer, a la plaça Sant Jaume i a les Rambles; l'entitat participaria activament a la campanya per introduir la legislació social al projecte d'estatut i, finalment, sotriria les escomeses de la repressió. Els dependents eren el nucli principal de les manifestacions populars i dels enfrontaments amb la policia i amb la Liga Patriótica (114). El soci del CADCI, Carreres i Palet, tants cops citat, explica la seva participació "en els aldarulls promoguts per galifardeus uniformats que insultaven Catalunya defensant aquella bagassa d'Alfons tretze que es digué Mari-Focela, una cupletista de quarta categoria que - havia estat felicitada pel Rei en un cabaret andalús perquè cantava

cuplets contra Catalunya. Hi prenc part, formant en la colla del centre a garrotada seca, i com un de tants vaig a l'enterrament dels companys Benet i Miralpeix vilment assassinats pels cafres amb uniforme. (...) i després el míting del Teatre del Bosc a Gràcia, amb la frase ben aviat famosa d'en Cambó: ¿República? ¿Monarquía? Catalunya!... que va tenir com a colofó una gran collita de garrotes a les esquenes dels que hi vàrem assistir." (115). Alexandre Galí subratlla també les amenaces dels espanyolistes contra el CADCI: "durant aquestes tongades d'agitació el Centre era amenaçat per les turbes posades en moviment, aleshores les juventudes patriòtiques i molt sovint calia fer vetlla a les portes del casal amb les armes a punt" (116).

En aquest ambient d'agitació al carrer, i al que ja ens hem referit al capítol anterior, eren suspeses les garanties constitucionals i el 28 de gener de 1919, clausurat el local del CADCI per ordre governativa (117). El governador clausurava també el local de la Lliga Patriòtica si bé aquest carrer, segons "El Diluvio" el 29 de gener de 1919, "continuaba abierto y en el balcón seguía la bandera, a pesar de lo que dispone el bando gubernativo" (118). La clausura donaria lloc a protestes de l'entitat (119) i a un gran nombre de mostres de solidaritat (120). El diputat Rahola en una interpel·lació parlamentària manifestaria que no s'havien produït lluites a Barcelona "hasta que se constituyó la Liga Patriótica amparada por la policía", denunciaria com hem assenyalat en un altre lloc, que mentre el CADCI romania tancat, els socis d'aquella Lliga seguien reunint-se al seu. I es referiria al CADCI i a les seves institucions (el dispensari, les escoles, la caixa, d'estalvi) que no "pueden funcionar con la clausura y pregunta al gobierno si está dispuesto a consentir la reapertura con las garantías que estime precisas y en caso afirmativo cuando ha de abrirse". El Ministre de la governació prometria que "con las garantías indispensables podrá el CADCI proseguir su obra de socorro y enseñanza, pero dependerá de las circunstancias el que se levante la clausura". Rahola contaria tot preguntant "si es que el gobierno se considera impotente para que al mismo tiempo que con sus medios evite que en cualquier centro se realicen propagandas de agitación, puedan llevarse a cabo

las obras de auxilio y beneficencia. Yo quiero garantías para que la reapertura del Centro, en los aspectos a que me he referido, no pueda ser aplazada sine die", al que el ministro respondería con --
 aquests mots: "Borre S.S. el latín y queda contestado" (121). El 17 de febrer, després de moltes gestions, fóra autoritzada pel governador Civil la represa parcial de les activitats del Centre, però --
 "poc després venia la inacabable sèrie de canvis de política i estat de Barcelona i va ésser precis tornar a estroncar aqueixa part de vida, fins que darrerament i degut a laborioses gestions ens fou concedit obrir parcialment el Centre des del dia 14 de juliol" (122). La Secció d'Educació i Instrucció, per a rescabalar-se del temps --
 perdut, organitzava un cursset d'estiu que s'iniciava el mateix dia 14 de juliol, fins el 15 de setembre (123). El butlletí "Acció" que havia deixat de sortir des del mes de febrer, apar eixia novament el setembre de 1919. Finalment el 22 de setembre de 1919 es produïa l'obertura total i definitiva de la seu del Centre (124)

Mentre, l'agitació social havia desembocat en el decret de Romanones que implantava la jornada laboral de vuit hores a partir del primer d'octubre de 1919. Els dependents del CADCI, com els de les altres entitats de dependents havien de maldar d'immediat perquè la jornada mercantil no hi fos exclosa com pretenien els patrons i les entitats que els representaven. Llevat dels dependents del ram de l'alimentació, l'objectiu fóra assolit i la major part dels treballadors mercantils no restaven jurídicament discriminats (125). La inquietud del moment es projectava plenament sobre el Centre. Ja durant la --
 passada vaga general, el 3 d'abril de 1919, Joan Torrens, president de la Secció Permanent d'Organització i Treball, havia estat detingut (126). Al mateix míting famós de Les Arenes del 19 de març de --
 1919, alguns socis del CADCI hi havien estat presents, entre ells Josep Tarradellas, segons el seu propi testimoni. "Jo no vaig viure molt intensament manifesta- cap de les vagues que s'havien produït els darrers anys. Tota la meua acció girava entorn del moviment catalanista. Ens sentíem solidaris amb els obrers, però difícilment es trobaven el seu moviment i el nostre. La vaga de la Canadenca --
 fou, però, una excepció. Per a aquells activistes que érem al CADCI fou en certa manera una gran escola de formació obrera (...). Quina

lliçó tan gran foren per a mi aquella vaga i aquell miting!"(127).

Entorn de Salvador Seguí s'havia de produir, precisament, una iniciativa en la que participaria el mateix Tarradellas. A primers d'octubre de 1919, en mig del "període de treva de la tardor de 1919" (128), es desenrotllaven les famoses conferències de Salvador Seguí i Angel Pestaña a Madrid (129). Arran de les mateixes, hom assajaria de fer parlar el "Noi del Sucre" al CADCI. "En entrevistes i mitings que va fer a Madrid (Salvador Seguí) va criticar molt el catalanisme -indica Tarradellas-. Era normal que així ho fes ja que ell identificava el catalanisme amb l'actitud conservadora i patronal de la Lliga Regionalista. Però aquesta precisió se la va descuidar no ho va dir a Madrid, i nosaltres, els del CADCI, que l'admiràvem tant, estàvem dolguts. En una reunió es va decidir que jo seria l'encarregat d'entrevistar-me amb ell i dir-li que no estàvem d'acord i que per això volíem que vingues al CADCI a donar una conferència on discutirem el tema. Em va costar molt localitzar-lo perquè naturalment els líders sindicalistes eren molt perseguits i vivien en la semiclandestinitat. Però un obrer tèxtil amic meu m'ajudà a localitzar-lo. Recordo que jo estava impressionat quan l'anava a veure. Per a mi era un personatge mític. La impressió encara es va accentuar més quan em vaig trobar davant un home que era tan alt, i més corpulent que jo, cosa que m'ha succeït molt pocs vegades a la vida. Era un home que imposava i em va rebre amb una certa indulgència, a mi que tenia vint anys. Li vaig dir el que pensàvem de la seva conferència i entrevistes de Madrid. M'escoltà molt, ell parlava molt i jo li anava fent preguntes. Quin moc!: al cap de mitja hora jo ja no sabia com parlar-li. M'havia convençut totalment i em vaig sentir aplatat i ridícul. Jo ja no tenia arguments. Em va dir que per l'interès que ell veia en el meu desig d'arribar a una postura que estiguéssim d'acord acceptava venir a donar la conferència al CADCI. Després ell demanà l'autorització a la CNT i els dirigents li digueren que sí amb la condició que la gran majoria d'assistents fossin anarco-sindicalistes. Ens va parlar a nivell de dirigents de CNT amb dirigents del CADCI. Fou inútil. Aquells anarquistes no volien que passés res ni perdre el miting com si fos un partit de futbol. Cada cop se'n posaven més condicions inacceptables i es trenca-

ren les negociacions. El míting del Noi del Sucre no es realitzà" - (130) ka conferència, àdhuc, fóra anunciada públicament per al dia 19 d'octubre de 1919, bé que reservada l'assistència als socis del CADCI, sota el títol, "Consideracions d'un sindicalista davant el problema català" i organitzada per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista (131).

La treva, però, duraria poc. Els patrons que cedien davant la pressió obrera, refusaven les sol·licituds dels dependents que usaven mètodes del tot diferents. El mateix Carbó se'n queixaria com abans hem escrit (132). Les "pressions morals" del CADCI sobre els patrons resultaven endebades, malgrat la creació d'una Comissió Mixta de Conciliació. "En mig d'aquest ambient de desorientació i gairebé de desesperació, un Consell general extraordinari del Centre, celebrat el dia 18 d'octubre de 1919, pren l'acord de recomanar als seus socis que es sindicuin individualment, tota vegada que ni la Secció ni el Centre poden, corporativament, ingressar al Sindicat. La Secció d'Organització i Treball no ha de desaparèixer per això... D'ara endavant portarà a cap una tasca de cultura social complementària per l'actuació de la Borsa del Treball, Consultori Jurídic, etc etc" (133). Es aquest un moment greu en la vida sindical del Centre. Més endavant ens referirem més llargament a l'acord del Consell general esmentat. Aquest, de fet, significava la renúncia a favor del Sindicat Mercantil de la CNT de la tasca sindical i la paralització dels gremis. Les actituds crítiques que ja s'havien manifestat amb anterioritat a l'interior del Centre, ara ben segur s'envigorien -- (134). "El CADCI no podia fer altra cosa que seguir -escriu Carreteres i Palet-... i ací teniu una entitat amb 16 o 18 mil afiliats -xifra ben exagerada com és fàcil de veure- servint de remolc a un grupet (l'amic Pere Foix, Secretari general del Sindicat és l'únic que podria dir-nos quants eren; nosaltres únicament sabem l'efecte que feien)" (135).

El lock-out, la repressió sobre els sindicats, continuava tanmateix deixant els dependents sense un instrument eficaç de defensa. El butlletí "Acció", per un altre costat, es ressentia de la conjuntura crítica i deixava de publicar-se durant els mesos de desembre de

1919, i gener i febrer de 1920 (136).

La crisi social estimulava la depressió en el camp nacionalista. No gensmenys, el CADCI no cedia en aquest terreny i ja fos organitzant manifestacions culturals o participant en actuacions catalanistes, com la campanya pel dret català o en un homenatge a Martí Julià, reaccionava contra l'estat d'ànim regnant (137). En aquest sentit Eugeni d'Ors, i Amadeu Hurtado foren convidats a parlar al Centre, en dues conferències pronunciades el 23 de març i el 13 d'abril de 1920 sobre "L'actual depressió de l'esperit patriòtic i civil de Catalunya" (138). A l'ensem, davant la situació social amb la que topaven els treballadors mercantils la Secció d'Organització i Treball promouria la creació d'un organisme a base de consells paritaris i una comissió mixta, que permetés superar el cul de sac en què es trobaven els dependents i permetés de canalitzar llur negociació amb els patrons. Acceptada la idea per les entitats de dependents i per les econòmiques, delegats dels nuclis mercantils i patronals anaven a Madrid -entre ells el President de la Secció d'Organització i Treball- on aconseguien que el ministre de la governació dictés el R. D. del 24 d'abril de 1920 que instituïa la Comissió Mixta del Treball en el Comerç de Barcelona (139). Les tasques de la Comissió Mixta anaven a formar part essencial, a partir d'aquell moment del moviment obrer mercantil, malgrat les dificultats que experimentaria i la resistència de diverses entitats patronals com la Unió Gremial.

El maig de 1920 se celebrava una nova assemblea de dependents, a Sabadell, organitzada pel Centre corresponent d'aquesta ciutat, amb la participació del CADCI, i de la que havia de partir una iniciativa igualment de gran transcendència: la creació d'una Federació de Dependents (140). Però, l'octubre de 1920, es produïa un viratge decisiu al CADCI. Un acord de la Comissió Mixta sobre el salari mínim provocava diverses protestes dels dependents, entre elles del mateix Centre. Marià Vendrell, president en aquells moments de la Secció d'Organització i els companys de la seva junta de govern presentaven la dimissió. El resultat més important d'aquesta crisi que matisarem més exactament en un altre apartat, era l'elecció, el 13

de novembre de 1920, de Francesc X. Casals, com a president de la Secció d'Organització i Treball (141). El canvi era d'una gran importància, car F. X. Casals era un dels capdavanters de la tendència de socis que volia renovar el Centre i envigorir la seva actuació sindical, juntament amb Casas Briz, que ja era membre de la junta anterior i que ara hi romania, Manuel Juliachs, Jaume Cardús i altres (142).

Com ja s'havia esdevingut el novembre de 1917, es produïa un reviscolament general de la Secció d'Organització i Treball, que es traduïa en una accentuació de l'actuació dels delegats del CADCI al si de la Comissió Mixta, a favor dels dependents -en iniciatives com la campanya contra l'impost d'utilitats, i en preses de posició davant la crisi econòmica (143) o davant del terrorisme (144). La creació de la Federació de Dependents, els estatuts de la qual eren aprovats en una nova assemblea de dependents, el 16 de gener de 1921 representava un pas decisiu en la sindicalització dels obrers mercantils i en la conjunció d'esforços dels centres de dependents de Catalunya. Francesc X. Casals esdevenia el seu primer president (145). El 24 i 25 de setembre de 1921, la Federació celebrava la seva primera assemblea a Reus la qual aprovava per unanimitat una declaració en la que els dependents declaraven la seva "condició clara i concreta d'obrers" (146).

La represa dels gremis, era un altre tret del moment, el mateix llenguatge del butlletí "Acció", l'extensió de les informacions de la Secció d'Organització i Treball, tot plegat confirmava una evolució profunda dels socis del Centre. Noguer i Comet, que el maig de 1921, tornava a dirigir les oficines del CADCI (147) ha deixat escrites les seves impressions sobre l'entitat en retornar-hi: "a primers de maig d'aquell any (1921) reprenia la meua tasca en aquella inoblidable entitat, la qual vaig trobar espiritualment, ben canviada. En efecte: ja no era el lema Pàtria o Catalunya el que més interessava i més feia posar en emoció i activitat a aquell estol nombrosíssim de joventut catalana que aplegava el Centre, ja no eren els assumptes d'ideologia política o de sentiment catalanista els que més feien bategar llurs cors, sinó que eren els in-

teressos materials, o d'estament, de lluita de classe, d'obtenció de reformes o millores en llur treball o situació, el que més els interessava. Signes del temps... No és que aquell jovent hagués afeblit el seu sentit patriòtic, el seu sentiment catalanista, però els assumptes del treball s'havien avantposat a tot altre; àdhuc la terminologia de la Casa havia canviat. Ja no es parlava dins -- ella, de dependents i principals, sinó d'amos o patrons --aviat també de burgesos- i d'assalariats. Per aquest fet la secció a la qual estaven confiats els afers del treball havia pres una enorme importància dins l'organització interior del Centre i era la que predominava sobre les altres i on les lluites i l'activitat eren major". (148).

Prosseguia així una llarga evolució, accentuada ja en l'etapa anterior, quan la reforma estatutària de 1915 convertí la Secció de Relació i Treball en d'Organització i Treball, reforma en la que, de manera significativa, els socis protectors del Centre passaven a -- ésser-ho de les Escoles per a subratllar el caràcter assalariat -- dels afiliats al CADCI. Ja el butlletí d'octubre de 1920 del CADCI recomanava als socis que, en signar propostes, estiguessin atentats a dues qualitats dels futurs afiliats: "que el sentiment de la Pàtria nostra estigui ben arrelat en el cor del proposat" i que "senti l'esperit de classe, que sigui dependent com nosaltres, que a l'iniciar-se una campanya de caràcter societari senti la necessitat del seu triomf, que estigui identificat amb la justícia de la causa". (149).

En l'ordre nacionalista hem de veure el Centre promovent la catalanització dels rètols i dels anuncis l'estiu de 1920, celebrant una vetllada en honor de l'alcalde de Cork el primer de Novembre de 1920, participant en una nova manifestació en honor de Martí i Julià el maig de 1921 o a la commemoració de l'onze de setembre (150) definit-se sobre el problema del Marroc (151), o promovent un manifest dels centres de dependents de Catalunya, adreçat als parlamentaris catalans, per tal que demanessin la derogació immediata de la Llei de Jurisdiccions (152).

El 1922 reprenia a Catalunya, com hem vist a l'apartat anterior, el moviment nacionalista, fenomen que el butlletí "Acció" enregistrava puntualment: "Ha rebrotat una vegada més l'abrandament nacionalista" (153). Entre les iniciatives o activitats que anava a desplegar el Centre, i a les que ens referirem en un futur apartat, cal remarcar especialment l'organització d'un acte d'afirmació nacionalista que es duria a terme el 22 d'octubre de 1922, i que la secció començà a muntar des del mes de març i que es traduí en una declaració que ha vien de signar els municipis catalans, en la qual hom afirmava la realitat nacional catalana, el dret a l'autogovern i la voluntat del poble català "d'ajudar a la immediata institució d'aquest Govern" (154). Fou l'actuació més ressonant i de més conseqüències d'aquells dos anys primers de la presidència del Sr. Casals "-president del Centre des de l'estiu de 1921- (155). El CADCI assolí la direcció del moviment nacionalista i contribuïa decisivament a aquell mateix "rebrotament" nacionalista del que parlava l'"Acció" esmentada del mes d'abril de 1922. Les declaracions del Centre i el manifest que publicava el seu Consell Directiu al butlletí "Acció" d'agost de 1922, per un altre costat, mostraven clarament una voluntat de radicalisme nacionalista, més enllà de les posicions polítiques claudicants, i de superació del desànim que havia atuit la política catalana els darrers temps. "Per a organitzar i mobilitzar l'Exèrcit de la Pàtria, algú ha de donar el mot d'ordre -manifestava el Consell Directiu-... No el poden donar els nostres massa nombrosos grups polítics, perquè llur veu tindria un so fragmentari i parcial que seria inglat als demés. Per això nosaltres que constituïm l'organització social més forta i més pura que ha creat el Catalanisme, sentim la responsabilitat d'aquest acte i anem a complir-lo. Així la nostra veu humil, no oferirà dubtes a cap nacionalista sobre la noblesa i el desinterès de la intenció..." (156)

Les iniciatives havien de continuar. Però l'acte d'afirmació nacionalista amb el plebiscit dels ajuntaments a favor de l'autogovern, -constituïria, sens dubte, l'acció més brillant i de major protagonisme polític en la història del CADCI.

En un altre camp, és interessant de subratllar el manifest del Centre

en solidaritat amb la "Rússia que es mor", signat el 17 de febrer de 1922, preludi a una campanya feta per Catalunya en socorriment de la població afamada d'aquell estat com a conseqüència de la guerra civil, la intervenció estrangera i el bloqueig dels països capitalistes. La campanya donaria lloc a articles, subscripcions públiques, festivals i conferències i fóra dirigida per un "Comité de Catalunya d'Auxili als Russos", presidit oficialment per l'alcalde de Barcelona, format per representants de diverses entitats, entre les quals el CADCI, i animat fonamentalment per l'Ateneu Enciclopèdic Popular que havia convocat les primeres reunions, i el local del qual feia de seu social d'aquell Comité (157). El CADCI al seu manifest, adreçat a tots els catalans, subratllava com "les estadístiques ens revelen que en els països bel·ligerants bloquejats en la gran guerra, el nombre de morts civils a conseqüència de les privacions ocasionades pel setge, iguala o supera la xifra ja prou afrosa dels morts traumàtics en els camps de batalla. Mentre cents de milers d'homes morien en les trinxeres, cents de milers de vells, dones i criatures morien en l'interior del país, víctimes de malalties que no podien resistir els seus organismes minats per la misèria i els sofriments morals. Doncs, bé; tres anys després de feta la pau i obertes les fronteres; contra un país aquesta guerra continua. Al llevant d'Europa, milions d'homes, dones i infants són menaçats de morir de fam pel bloqueig dels Estats Europeus dominants per les oligarquies burgeses... És una lluita implacable d'interessos creats, contra les noves ideologies que els atempten. No és hora d'exalçar o repudiar les encarnacions, sanes o monstruoses, d'aquestes ideologies; és hora de que cessin els efectes inicis del cercle de ferro posat al seu voltant pel capitalisme internacional" (158). "La misèria -assenyalava més endavant- no es pot intentar aminorar amb subscripcions que, per elevades que siguin, seran sempre ridícules en relació a l'extensió immensa del mal. Els mateixos que hauran provocat la desgràcia, no tindran inconvenient en allistar-s'hi per a més gran --afront del poble de Rússia i en la secreta convicció de la ineficàcia del remei. La misèria russa sols la solidaritat internacional pot evitar-la; fent que les relacions econòmiques, comercials i de tota mena, de tots els pobles, sien represes amb aquell país"(159).

En aquest sentit, l'escrit indicava que era hora ja que "l'opinió pública es mostri decididament favorable a la represa de relacions comercials amb Rússia" (160).

La Secció d'Organització i Treball, per la seva banda, prosseguia la seva tasca societària, canalitzada, fonamentalment, a través dels Gremis i mitjançant la participació de llurs representants als Comités Paritaris i a la Comissió Mixta del Treball en el Comerç, tot maldant a favor de l'ampliació de les seves facultats executives, així com en contra de qualsevol assaig en sentit contrari, com provava de fer-ho el Ministeri de Treball a començaments de gener de 1922; ara laborant per la participació dels dependents en els beneficis, ararebutjant una maniobra patronal contra la jornada de vuit hores, ara lluitant per a assolir un règim obligatori de vacances, la secció continuaria la seva tasca, (161), amb una progressiva evolució envers posicions socialistes. "Ha arribat el moment de definir d'una manera clara la personalitat nostrada -manifestava la Secció d'Organització i Treball al butlletí del CADCI del mes de maig de 1922-; és hora ja de fer-ho. No podem passar més temps en confusions lamentables. Ha d'acabar-se el migrat concepte generalitzat entre els dependents que llur entitat no és de classe. El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria ho és". (162). "Companys-manifestava més endavant- us heveu d'imposar el convenciment que a l'ésser soci del Centre formeu a les rengleres de l'exèrcit proletari amb característiques i modalitats nostres i, així, i solament així, obtindrem el reconeixement de la nostra personalitat, ben definida i amb prou prestigi i força per a conquerir l'autoritat i la valor social que ens pertany i, que mantes vegades ens han sigut discutides".

La revigorització del terrorisme, amb l'assassinat de Salvador Seguí el 10 de març de 1923, portava el CADCI a prendre posició sobre els atemptats i a condemnar la mort d'aquest dirigent. D'aquesta manera el Centre, en una declaració titulada L'atemptat contra en Salvador Seguí, i publicada a "Acció", després de fer-se ressò de les "lluïtes fraticides" de les que continuava essent teatre la ciutat de Barcelona, i de remarcar "la inhibició per part dels poders públics",

manifestava que "l'assassinat d'en Salvador Seguí ha conmogut tot - Barcelona; perquè amb la seva mort desapareix un dels líders més - significats del sindicalisme català, un dels líders que, amb tot i les seves equivocacions, havia donat a aqueix moviment la forma més moderada, contenint, en ocasions, l'esclat de la violència amb l'autoritat que havia assolit en el nostre proletariat, autoritat que li havien conquerit la seva fortalesa d'ànim, les seves disposi---cions polítiques i la seva gens vulgar cultura" (163). El Centre, "igualmente afectat per aquesta mort que priva a l'obreriisme català del seu més característic representant", donava a la premsa un escrit en el que assenyalava com la realitat dels fets havia demostrat "que aquell estat de pacificació social que oficialment es proconitza no era fonamentat en una solució profunda dels problemes obrers" El Centre denunciava l'actuació del poder públic (164) que havia obrat "per omissió o per excés sense voler o sense saber situar-se en el lloc que per la seva missió li correspon. Per això avui, que els esperits ciutadans devenen conmoguts per la repetició dels fets cruents que es produeixen a Barcelona, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria aixeca la seva veu per a demanar a tots els homes moguts per un sentiment de justícia, que en aqueixos moments tinguin la serenitat necessària per a fer imperar el seny en llur esforç, salvant així les valors espirituals de Catalunya constantment amenaçades pels autors de tots els atemptats". (165).

L'abril i el maig de 1923, havia de descabdellar-se, precisament, en aquest sentit, una campanya cívica contra el terrorisme, promogut per l'Ateneu Enciclopèdic Popular, i en la que hi participarien nombroses entitats barcelonines, entre les quals, el CADCI i la mateixa CNT, com hem assenyalat a l'apartat anterior (166). Iniciada a mitjans d'abril, mitjançant l'organització d'un Comitè d'Actuació Civil, la campanya es manifestaria a través de la premsa (167) i del míting, com el del Teatre Nou, el 22 d'abril de 1923, en el qual hi prendria part Rafael Campalans (Federació Socialista Catalana del PSCE), Joan Peiró (Confederació Regional del Treball de la CNT) Jaume Agudé (Ateneu Enciclopèdic Popular), Angel Pestaña ("Solidaritat Obrera"), Joaquim Maurín ("La Batalla"), Francesc X. Casals (CADCI, Pere Gorga (Lliga dels drets de l'home), Francesc Muntanya

(Esquerra Catalana), i Acrata Llull (Federació Local de la CNT) - (168); el del Teatre del Bosc (169) o el del Cinema muntanya de Sant Martí (170) a començaments de maig, que havien de concloure's amb un miting a la Plaça Catalunya i l'aprovació d'unes conclusions de la campanya per a lliurar-les a l'alcalde, i que fóra suspés pel governador (171). No deixaria de produir-se alguna polèmica i aprehensió envers aquesta campanya (172) i àdhuc amenaces envers determinats components del Comitè d'Actuació Civil (173). La CNT, a començaments de juny s'hi retiraria (174) i el mateix mes el Comitè es dissolia (175).

Francesc X. Casals, exposaria les posicions del CADCI sobre el terrorisme i ampliaria algunes de les consideracions exposades a les declaracions fetes arran de l'atemptat de Salvador Seguí (176). Casals defensava la participació del CADCI al si del Comitè d'Actuació Civil, en el que hi figurava també la CNT (177), perquè es tractava de "salvar la ciutat trasbalsada constantment per fets sagnants" (178). I declarava explícitament sobre el terrorisme roig i el blanc: "S'ha parlat del terrorisme roig, ja ho sé. Primer n'he parlat jo mateix en el miting del teatre del Bosc i davant d'un públic en la seva major part d'obrers manuals, pertanyents als Sindicats Únics. En aquell acte vaig dir que la sang vessada aleshores, malgrat sentir els mateixos anhels i tenir les mateixes necessitats, havien fet impossible que ens donéssim les mans, car una riuada de sang humana ens separava. Que nosaltres, els dependents de comerç, que formem en la nostra Entitat, no podíem ni sabríem avenir-nos amb aitals procediments, que rebutjàvem; que no oblidàvem, però, que a aquell terrorisme roig el seguí un altre terrorisme molt pitjor, del qual en plena repressió va protestar públicament el nostre Centre; terrorisme que no pretenia portar una relativa pau social a Catalunya, - sinó que més bé anava totalment dirigit contra les organitzacions obreres, no més perquè són d'obrers. En aquest moment les organitzacions obreres han manifestat els seus desigs de resoldre en formes legalment reconegudes i mundialment acceptades les qüestions socials" (179).

El 1923, el CADCI, en un altre ordre de coses, se solidaritzava amb

la festa del primer de maig i promovia la seva celebració per part de tot el comerç barceloní (180). Deixant, tanmateix, a un costat, la tasca sindical i nacionalista del Centre, que més endavant completarem i detallarem, aquesta etapa es cloïa amb una iniciativa prou significativa. Un nucli de socis format per Miquel Guinart, Alfons Galí i Ramon Sebrià, entre d'altres, promouria el canvi de nom del CADCI pel de Centre Nacionalista de Dependents del Comerç i de la Indústria, mitjançant una proposició que fóra presentada al Consell General ordinari del 24 de juny de 1923, que es perllongaria el dia 27 (181). Després d'un bon debat, la proposta fóra votada i refusada per 50 o 60 vots de diferència (182). Francesc Xavier Casals i el Consell Directiu s'hi oposarien. En una nota publicada al butlletí "Acció" d'agost de 1923, aquest darrer justificava la seva postura a l'assemblea de socis:

"L'actitud del Consell Directiu, concernent a la proposició que fou presentada en la darrera Junta General demanant el canvi de denominació del Centre, ha donat curs a diversos comentaris entre alguns consocis. Per tal de que aquesta actitud sigui coneguda pels qui no assistiren a l'esmentada Junta i per a evitar malèvoles interpretacions, transcrivim a continuació un fragment de l'acta corresponent en la qual són definides les manifestacions del nostre President, - company Casals: Fa us de la paraula el President, el qual recomana la major cura en la decisió de l'assemblea perquè a l'acord que es prengui podrien derivar-se'n entorpiments o perjudicis per al Centre en ço que afecta a les seves relacions amb les dependències de l'Estat Espanyol. Cal tenir en compte -diu- que el canvi de nom no tindrà cap nova virtualitat en la futura actuació del Centre, car les mateixes proposicions presentades a la Junta fan justícia a l'acció eminentment nacionalista que el Centre ha vingut desenrotllant. No voldríem nosaltres -afegeix el President- que la nova denominació pogués desvirtuar la valor de contínuat del nostre nacionalisme en l'esdevenidor. No exposem la nostra concepció política a consideracions que en l'ordre exterior podrien fer-se d'un nacionalisme re- clós, tal com ara es fan respecte del chauvinisme francès, del capitalisme anglés i del morbós germe nacionalista d'Alemanya... Per a tenir eficàcia, el nostre problema deu internacionalitzar-se, i són

les classes netament liberals del món les que poden simpatitzar amb el nostre plet de llibertat. D'elles devem cercar i merèixer llurs simpaties." (183)

Hom proposaria després al si de la Secció de Propaganda Autonomista, també el seu canvi de nom per el de Propaganda Nacionalista, proposició que si fóra acceptada, però que, en venir tot seguit, la Dictadura no donaria temps a enregistrar-la (184).

Podríem resseguir la presència del CADCI en nombroses activitats, vetllades, conferències, etc., celebrades al CADCI, i que esmentarem en un altre apartat, en manifestacions organitzades per altri - (185), en preses de posició o declaracions (186), al marge dels cops que el local del CADCI era cedit o llogat per a actes nacionalistes, sindicals o d'altre caire, organitzats per agrupacions polítiques o socials diverses (187).

Pel que fa als seus socis, als seus quadres dirigents i als corrents que l'animaven, aquesta fóra una etapa de renovació i canvi. El curs 1918-1919, Ratael Pons, seguiria dirigint l'entitat, amb un Consell Directiu on hi figuraven persones conservadores com el mateix Pons i Josep M. Magrià i Forcades (vocal directiu per la Secció d'Educació) i d'altres com Miquel Guinart, nacionalista d'esquerra i president de la Secció de Propaganda Autonomista, o Joan Ors i Màrius Calvet del mateix tremp (188). El Consell Directiu presidit per Rafael Pons hauria de travessar l'etapa de la campanya autonomista en la que tan apassionadament hi participaria el Centre, Segons Josep Tarradellas, membre de la Junta de govern de la Secció de Propaganda Autonomista en aquest període (189), el centre "estava dominat pels catalanistes d'esquerra que venien de la Unió Catalanista de Martí i Julià, i sempre van seguir Macià". Bon nombre de dependents del CADCI participaven en la formació de la Joventut Nacionalista La Falç, el 1918, com el mateix Tarradellas (190), i la mateixa clausura de l'entitat el 28 de gener de 1919, provava a bastament com el nacionalisme radical s'havia ensenyorejat definitivament de l'entitat. En les tasques nacionalistes, de fet, com assenyala el mateix Joan Carreres i Palet, "els vells i els joves, els aburgats i els lluitadors abrandats, formaven un sol bloc" (191). Obert

el local novament, els dirigents del Centre es trobarien davant una nova conjuntura marcada per la inquietud social. El Consell general ordinari del 18 d'octubre prenia aquell acord esmentat de recomanar els socis que se sindicuessin i abandonava el projecte de constituir el Centre una "Organització Social de Dependents" (192). El 9 de novembre se celebrava un altre Consell general de socis, aquest ordinari, retardat a causa de la clausura soverta, que eligia Joan Torrens i Dagès, president fins aleshores de la Secció Permanent d'Organització i Treball, que havia estat detingut durant la passada vaga general (193) i que hauria de conduir el Centre entre finals de 1919 i l'estiu de 1921. Marià Vendrell, encapçalaria la presidència d'Organització i Treball, Miquel Guinart la de Propaganda Autonomista, Joan Ors la d'Educació i Instrucció, Antoni Vallejo la de Socors Mutus i Josep Noguera la d'Esports i Excursions. Aquests dirigents regirien el CADCI, fonamentalment, fins a mitjans de 1921 (194). La Secció de Propaganda Autonomista era animada pel nacionalisme radical i esquerrà, per molts que havien seguit Martí i Julià i ara seguien Macià com hem assenyalat abans, d'acord amb la cita de Josep Tarradellas, el mateix Miquel Guinart, Tarradellas, Ramon Sebríà, Ramon Sarsanedas, Ramón Carreras, etc. (195). Mentre; els problemes laborals dels dependents, la seva situació social, parella de la dels obrers manuals, la força dels sindicats únics anarcosindicalistes, els corrents ideològics del moment, es projectaven sobre el CADCI. Diversos socis exigien un major engatjament sindical del Centre. Entre aquests destacaven Casals, Cases-Briz, Cardús, Josep Clotet i Manual Juliachs, que, en aquells moments, era el més radical (196), amb una major o menor coherència entre ells. Vàrem veure mostres d'oposició a la direcció ja en l'època anterior, per part d'alguns d'aquests membres com Cardús (197). En l'etapa present, aquestes s'havien ja traslluit a les mateixes pàgines del butlletí "Acció" (198). Pel 1920 el nucli oposicionista marcava la seva línia molt més clarament i era anomenat "El Soviet" (199). L'estiu de 1920, un d'aquests socis, Xavier Casas Briz, entrava a formar part de la Junta de Govern de la Secció d'Organització i Treball. El novembre de 1920, en plena etapa d'agreujament social, es produïa la dimissió de la Junta de Govern d'Organització i Treball (200) i l'elecció -

d'una nova amb Frances X. Casals com a president, Casas Briz, que passava a vocal directiu amb el que entrava dins del Consell Directiu del CADCI i Ricart i Sala de la mateixa tendència renovadora (201). Aquest nucli era format pel sector procedent de la Unió Catalanista que havia seguit darrera de les posicions socialistes de Martí i Julià, abans que acabés el seu mandat aquesta junta, s'incorporava un altre element renovador, Ràfols i Camí, seguidor de Campalans i membre de la Unió Socialista de Catalunya quan aquesta es fundés (202).

La diferència de posicions entre socis antics i nous era un corol·lari lògic, tant a causa de l'augment de socis de l'entitat i el seu corresponent rejueniment, com per la progressiva proletarització d'aquest sector, a la que manta vegades hem fet referència. L'anarcosindicalisme, la duresa dels seus mètodes, les derivacions violentes i sagnants de les lluites socials més aviat frenarien aquells esperits oberts disposats al renovellament o que amb anterioritat havien participat en iniciatives socials importants del mateix CADCI. Per un altre costat, la clausura dels sindicats era un espantall que planava sobre ells. Ja havien vist els perjudicis causats als diversos serveis del Centre que havia produït la clausura del local el 1919, si radicalitzaven les posicions del Centre i el feien seguir per una via sindical a fons, corrien el perrill de veure trontollar el Casal de la Rambla amb tot el seu patrimoni i institucions. Aquesta temença explicaria la resolució esmentada d'octubre de 1919 i la resistència a les innovacions (203). Però també hi havia un altre factor de resistència. Els antics socis eren dependents, però molts d'ells havien esdevingut apoderats, tècnics, gerents o empleats de categoria intermitja. Si bé hem vist la voluntat dels dirigents i dels socis del CADCI per netejar les llistes d'aquells afiliats que havien esdevingut propietaris (204), els socis actius que pertanyien a categories elevades (205), no tenien cap neguit per a córrer darrera aventures, a la inversa de la dependència dels grans magatzems o de baixa categoria que "era treballada per la idea de la lluita de classes" (206)

El conflicte entre les dues tendències, que havia donat lloc a algunes "reunions tempestuoses", es resoliria mitjançant l'elecció de Francesc X. Casals com a president del CADCI, el 26 de juny de 1921 amb l'acord dels dos nuclis (207). Josep Glotet, un dels protagonistes de les posicions radicals dins del CADCI durant la segona república, assenyalaria tot parlant d'aquesta època: "Les nostres primeres temptatives per a aconseguir la direcció del Centre falliren. Hi hagué una treva i fou quan proposàrem, per a la presidència el company Casals, que aleshores era considerat com a representant d'una tendència renovadora" (208). Francesc X. Casals segons Alexandre Galí, era un home enèrgic de temperament, més radical que els presidents anteriors, però ben representatiu encara de les més nobles tradicions que havien fet la glòria del Centre. F. X. Casals va ésser el president que va fer front a les escameses de la Dictadura i que va fer surar un altra vegada la nau del Centre en els primers anys de la República." (209)

Francesc X. Casals, segons Noguera i Comet, "s'havia fet conèixer brillantment" com a president de la Secció Permanent d'Organització i Treball, en la qual s'havia distingit "remarcablement per les seves condicions d'organitzador i de dirigent" (210). Aquestes condicions el farien l'home acceptat per tots i li permetrien de conduir el Centre, prosseguint la tasca que havia iniciat ja a Organització i Treball, d'intensificar el seu intervencionisme sindical i, a l'ensens, respondre a les necessitats del moment social i polític, com ho provava la seva intervenció a la campanya contra el terrorisme o l'organització del "plebiscit" de 1922, tot esforçant-se per que les posicions divergents especialment en el camp de la lluita de classes, no possessin en perill la coincidència fonamental entre les diverses generacions de socis.

La presidència de Francesc X. Casals, "havia d'ésser -explica Noguera i Comet- de les més llargues, difícils i accidentades i reeixides de la vida del Centre. En efecte, es pot dir, que el Sr. Casals fou el President legal del Centre des d'aquella data fins el mes de novembre del 32; en què l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya, D. Francesc Macià, el cridà per a confiar-li el càrrec de

Conseller del Treball en el primer Govern de Catalunya que fou constituït després de la implantació de l'Estatut d'Autonomia. I he subratllat la paraula legal perquè hi va haver un període, març o abril - del 26 al febrer del 31, en què el Sr. Casals sols legalment podia considerar-se president del veritable CADCI ja que de la presidència efectiva n'havien estat trets per un dels actes més arbitraris comesos per la dictadura de Primo de Rivera (...). (211)

En fer-se càrrec de la presidència, F. X. Casals, també segons Noguer i Comet, "vorejava els 40 anys. Baix d'estatura, però separat, obès, resultava un home físicament fort, però desgraciadament no era així, puig tot sovint sofria malalties de caràcter pseudo-digestiu que -- l'atuien llarg temps. Però era un home d'una fermesa d'esperit, d'una activitat i d'una personalitat realment formidables; en aquest sentit digne continuador de la tasca del Sr. Puig i Esteve dins de l'Entitat, si bé posseïa una cultura superior a aquest darrer i tenia més nom. En la seva juvenesa havia marxat a la República Argentina, en la qual permaneixí alguns anys i on conegué i es feu amic de confiança de l'honorable D. Francesc Macià durant l'estança d'aquest en aquelles terres, prou coneguda de tothom. De retorn de l'Argentina, seguí les activitats de la Unió Catalanista, en la qual havia militat ja abans de partir, i intervingué com a tal en les campanyes de dit benemèrit organisme, al costat de l'incògnit president del mateix, Dr. Martí i Julià, del qual era també un amic íntim i al qual professava una admiració i un afecte ben merecuts. També intervingué en la política local de la seva ciutat nativa, Badalona, essent un dels dirigents de l'Entitat Cent Nova constituïda per vells catalanistes d'aquella població i un dels redactors més constant i llegit, del portant-veu de la mateixa que duia el mateix títol que l'Entitat. Dependent de comerç veritable -sin trampa ni carta-, durant molts anys portà la comptabilitat d'un important establiment dedicat a la producció i venda d'articles de metall, que tenia magatzem i botiga a la Rambla de Catalunya, cantonada al carrer Consell de Cent. Treballant en aquella casa el coneguérem i en ella seguí sempre, amb els breus parèntesis obligats pels càrrecs públics que exercí."

El mateix Noguera i Comet, subratlla el "fervor del seu idealisme" i el seu tarannà "ponderat i franc, sense arrièreres pensées ni subterfugis (212). Francesc X. Casals, com hem escrit abans, havia de prendre "part activíssima" en el Comité d'Actuació Civil, en contra del terrorisme, "una campanya molt perillosa principalment per als seus realitzadors", que la feren "amb exposició de llurs pròpies vides". Casals, "si bé com a president del Centre, més aviat amb caràcter personal", fóra "dels qui més ardor i constància hi posà" (213). Tan mateix, segons el mateix Noguera i Comet, la manifestació de més resolt i de més conseqüències d'aquesta etapa de la presidència de Casals, fóra l'organització d'aquell acte esmentat d'afirmació nacionalista, la iniciativa del qual "fou deguda exclusivament al Sr, Casals i Vidal", i "que tant donà a parlar en aquell temps i en anys posteriors". Efectivament, l'acte fóra "una de les excuses que trobà la Dictadura Militar en instaurar-se per a perseguir a milers de ciutadans catalans i a agrupacions nombroses, públiques i privades de la nostra terra" (214).

Acompanyaven Francesc X. Casals al Consell Directiu, Manuel Alcàntara i Gusart, president de la Secció d'Educació i Instrucció i Domènec Carrové i Viola, president de la Secció de Propaganda Autonomista i organitzador del plebiscit nacionalista esmentat de 1922, procedents tots dos, com Casals, de la Unió Catalanista, i col·laboradors de les seves publicacions com "Renaixement" i "La Nació" (215); Josep Ricart i Sala, president d'Organització i Treball i que fóra secretari de la Comissió Mixta del Treball en el Comerç de Barcelona (216); Antoni Vallejo i Capdevila que prosseguia dirigint Socors Mutus, amb la seva acostumada eficàcia, ideològicament conservador, - com Josep M. Artigas, vocal directiu per Educació i que era probablement el més dretà de la Junta; Enric Losantos i Vilaseca, president d'Esports i Excursions Francesc Flor, Secretari general. Afegim-hi, Enric Nadal i Blanc i F. X. Casals Briz, vocals respectivament de la Secció de Propaganda Autonomista i Organització i Treball, procedents també de la Unió Catalanista; Ramon Sarsanedas de la Junta d'Educació i Instrucció, de la tendència renovadora; Ramon Carreras de la Junta de Propaganda Autonomista, nacionalista d'esquerres;

Ramon Ràfols i Camí de la direcció d'Organització i Treball i que es devindria vocal directiu del Consell Directiu el curs 1922-1923 i President d'Organització i Treball el 13 de juny de 1923, d'idees - socialistes i que militaria a la Unió Socialista de Catalunya com - hem indicat més amunt (217); Jaume Martínez i Piñol, president de la Secció Permanent de Cooperativisme. Ementem, enfi, per a tot - aquest període (1918-1923), Josep Sala i Ricol, el caixer de sempre; Ramon Sebríà de la Junta de Propaganda Autonomista el curs 1920-1921 nacionalista d'esquerra, procedent també de la Unió Catalanista; Narcís Rucabado, que duia la tasca principal del "Butlletí Escolar", Miquel Aguiló, animador de la Secció de Fotografia, Joan Mata, J. Balué, Joaquim Codina, Antoni Nadal i Vicens, dirigents del Gremi de Viatjants i Corredors, etc. (218).

El 25 de juny de 1922, el CADCI celebrava la seva Junta general ordinària, en la qual F. X. Casals era reelegit. El Centre havia dut a terme un any que se sumava "a l'acció evolutiva", d'aquesta entitat, i que equivalia "a una multiplicitat d'esforços esmerçats en un mateix propòsit de progressió, d'acció renovadora d'adaptació de la nostra vida col·lectiva als corrents que imperen en el món social modern", com assenyalava un comentari del butlletí "Acció" del mes de juny de 1922 (219). Francesc Flor, Secretari general a l'assemblea de socis, feia també balanç de la tasca duta a terme i remarçava els nous aires introduïts pel nou equip encapçalat per Francesc Xavier Casals:

"(...) jo voldria fer-vos remarcar l'esforç -manifestava- d'incorporació realitzat pel Centre en el finit exercici amb el propòsit d'adaptar la seva acció col·lectiva als corrents insinuats en el món social modern. Jo sospito que els companys als qui varen confiar el guiatge del Centre, en l'any transcorregut, han assistit -potser sense altres mèrits que el saber enmotllar-se a les circumstàncies- a un cert canvi d'orientació saludable que ens fa obirar, per a la nostra entitat, més suggestius horitzons en l'ordre utilitari i en el de la consideració social". (220)

El Consell Directiu que eixia de les juntes generals de l'estiu de 1922, quasi el mateix que el del curs anterior, manifestava el seu

propòsit que el CADCI esdevingués no tan solament un organisme d'equilibrada i harmònica funció sinó també d'una intensitat de vida - que esperoni a aquells qui continuen aferrats a empíriques formes - d'intervenció social (...). La nostra classe viu en perpètua adolescència esperant, tal volta, que el transcurs del temps la capaciti per a entrar de ple en el concert social, i quan l'acció dels organismes obrers ha començat d'obtenir millores que antany semblaven utòpiques i fins constituïen un programa polític, la dependència - mercantil ni tan solament ha pogut cobrar consciència de la seva personalitat. Veus aquí, doncs, un dels nostres primordials objectius: suscitar aquell interès, desvetllar aquella inquietud que revelen - una vitalitat a la qual la nostra classe no ha arribat encara, és a dir, interessar als nostres companys en l'aspecte laboralista, inculcantos aquell sentit de cohesió que dóna ànima a una acció col·lectiva. És precís que desapareixi d'una vegada aqueixa desorientació, filla de l'equívoc concepte que molts dels nostres s'han format de llur significació en l'esfera del treball. Cal tenir en compte que la generació de la post-guerra ha concedit al factor treball una situació preeminent entre les valors que regulen la política internacional. És deure nostre, com el de totes aquelles entitats animades d'una idealitat política, el conciliar l'acció conduent a les reivindicacions de classe amb el manteniment dels principis substancials de la nostra concepció idealista." (221)

Amb aquest molts darrers, se sintetitzava perfectament l'abast del projecte renovellador del grup format per un nucli de socis nacionalistes d'esquerra, seguidors de la tendència socialista de Martí i Julià que evolucionarien els uns cap a l'Esquerra Republicana de Catalunya i els altres cap a la Unió Socialista de Catalunya o envers posicions semblants.

El 24 de juny de 1923, passat un nou curs, Francesc Flor, declararia a la Memòria del Consell Directiu que aquells propòsits s'havien - aconseguit. "El Centre, malgrat el seu nombrós contingent d'associats, no tenia veritable valor de qualitat; mancava accentuar entre els nostres consocis l'interès per l'aspecte laborista i donar a la nostra col·lectivitat un sentit de volum i cohesió". (222). El traspàs

de la generació de Puig i Esteve, Rafael Pons i Joan Bas per la de Francesc X. Casals, Carrové i Ràfols, estava acomplert, sense traumes excessius ni trencaments entre uns i altres. La Dictadura, tanmateix, obstruiria la continuïtat en l'evolució i perjudicaria l'altre traspàs, amb els més joves, els qui havien de formar rera la Minoria d'Oposició Mercantil en el futur.

Les activitats permanents entre 1918 i 1923

Les activitats permanents del CADCI prenen un nou valor en aquesta etapa, en subratllar la continuïtat de l'actuació del Centre tant en els moments d'entusiasme catalanista com en els de minva d'aquest sentiment. Les sessions d'obertura de curs de les Escoles Mercantils Catalanes, obrien la sèrie de manifestacions tradicionals del Centre. En aquests actes, comen els anys anteriors, hi assistien representacions de l'Ajuntament, de la Mancomunitat i d'altres entitats culturals o polítiques; hom hi feia el repartiment de premis, s'hi exposava els objectius per al curs que s'encetava, es pronunciaven els tradicionals discursos de lloança al CADCI i de valoració del sentit cultural i nacional de la seva tasca i, durant aquesta etapa, hom hi desenrotllava una lliçó inaugural. La del curs 1918-1919, se celebraria el 7 de desembre de 1918, com a conseqüència de l'ajornament que imposà la passa de grip de la tardor de 1918, i a la mateixa Miquel Vidal i Guardiola hi parlaria sobre els "Deures socials de la nova generació autonomista" (223). La clausura del Centre el 1919, també faria retardar la mateixa festa, el curs següent, que se celebraria el 20 de desembre de 1919, si bé les classes havien començat a mitjans d'octubre. En aquest acte, en el qual pronunciaria la lliçó inaugural Fere Coromines, Joan Ors, president de la Secció d'Educació i Instrucció, en subratllaria la significació; explicaria "las vicisitudes por las que ha pasado el Centre, la suspensión y cierre del mismo, y el encarcelamiento de su digno presidente", i assenyalaria "la futura labor de la entidad, afirmando que donde han fracasado los políticos, la Escuela ha sido el baluarte donde se ha estacionado el germen de todas las futuras reivindicaciones" (224). La del curs 1920-1921, se celebraria el mateix mes, el 23 de desembre de 1920, i Josep M. Tallada hi donaria la corresponent conferència habitual (225). El 1921 es tornava al tradicional mes d'octubre i se celebrava el primer dia d'aquest mes, amb la presència de Manuel Carrasco i Joan Casanovas, i Ferran Boter que faria la

lliçó inaugural sobre l'"Ensenyament Comercial complementari a Catalunya. L'actuació de les Escoles Mercantils Catalanes" (226). La del curs 1922-1923, se celebraria el 7 d'octubre de 1922, amb Pere Gual i Villalbí com a dissertant, sobre "El problema de la desocupació de la dependència mercantil" (227), i fóra la darrera que se celebraria, car el cap d'estat de Primo de Rivera estroncava el desenvolupament normal del Centre i impediria la celebració de la projectada per al sis d'octubre de 1923 (228).

El CADCI, que havia organitzat la primera celebració de la Diada de la Llengua Catalana (229), no deixava tampoc, durant aquest període de prestar el seu suport, la seva col.laboració o la seva presència a aquest acte nacionalista, esdevingut també tradicional la primera setmana de gener de cada any i que prenia relevància especial en els períodes d'agitació o d'abrandament nacionalista (230). El 6 de gener de 1919, per una altra banda, el CADCI iniciava una nova festa, de caire intern, per als infants dels socis i de llurs famílies la "Festa de Reis" (231). El dissabte de glòria, se celebrava la festa de les caramelles, esdevinguda també ja tradicional, en la qual diversos cors les interpretaven a l'escenari de la sala d'actes -arranjat en forma de casa de pagès i que gaudia d'una gran audiència entre els socis que omplien de gom a gom aquella sala (232).

En aquesta etapa, una festa tradicional a Catalunya prenia una nova rellevada, especialment l'any 1922, la festa de Sant Jordi. "Aquest any, més que cap altre -subratllava el butlletí "Acció" del maig de 1922-, s'ha aprofitat aquesta avinentesa per a exterioritzar els sentiments -un xic submergits en la penombra, creada pel moment de -tot el nostre poble". "L'atenció i l'entusiasme -assenyalava el mateix butlletí- gira entorn a l'ofrena que els catalans d'Amèrica -fan a la Mancomunitat de Catalunya d'una bandera de la nostra pàtria. Per tal d'homenatjar a la bandera i als ofrenadors, s'ha creat --darrerament una comissió integrada per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Associació Catalana d'Estudiants, Unió Catalanista, el nostre Centre, i d'altres". A més a més del lliurament de la bandera; hom oferiria un "lunx" a la Comissió Catalana d'Amèrica, al Local del CADCI, organitzat per l'Associació Protectora de

l'Ensenyança Catalana. El 25 d'abril, enfi, hom faria al Teatre Romea una vetllada d'homenatge als catalans d'Amèrica, completant-se així els actes fets amb motiu de la presència d'aquesta comissió (233).

Tanmateix, per a la vida interior del CADCI, les festes de cada primavera per excel·lència, eren, com en els anys anteriors, les commemoracions de l'aniversari. Les de l'any 1919, es veurien afectades per la clausura de l'entitat i no se celebrarien.

Aquest fet donaria una especial significació a les de 1920, les quals, sens dubte, foren les més brillants d'aquesta etapa. El seu programa es desenrotllà al llarg de tota una setmana, entre el 4 i el 11 d'abril. Recent encara la darrer repressió soferta pel CADCI, el primer acte consistí en el gest d'hissar dues banderes catalanes a la façana del Casal de la Rambla de Santa Mònica, "acte d'afirmació patriòtica fet al cor de Barcelona per a demostrar als nostres enemics que l'obra nostra no decaurà malgrat les persecucions i les mesures coercitives de que hem estat objecte; i als amics per a dir-los-hi que és inestroncable la deu abundosa del nostre amor a la Pàtria - que és la força inspiradora de tots els actes de la nostra vida" (234). A les festes es desenvoluparien manifestacions esportives - (atletisme, futbol, tenis, regates), teatre, un dinar de germanor, cant coral a cura de l'Orfeó Gracienc, una "vetllada íntima", en la que representants de les diverses seccions del Centre presentarien les seves programacions respectives, i, com a cloenda, un concert a càrrec de l'Orquestra Simfònica de Barcelona, dirigida per Lamotte de Grignon (235). Les de 1921, se celebrarien del 5 al 8 de maig amb actes semblants (dinar de germanor, manifestacions artístiques i esportives), i la presentació del projecte "d'establiment d'una cooperativa en el Centre", a cura de Francesc X. Casals (236). El 29 i 30 d'abril de 1922, es farien les corresponents al XIX aniversari, amb una audició de sardanes, esports, dinar de germanor i la representació de l'obra d'Àngel Guimerà, Judit de Welp, a cura dels alumnes de l'Escola d'Art Dramàtic, dirigida per Adrià Gual (237). Les de 1923, finalment, es feien el 8 d'abril, amb el tradicional dinar de germanor, audició de sardanes i la representació de

La dansa enamorada de J. Puig i Ferrer (238). Aquestes celebracions periòdiques anaven a sofrir la mateixa sort que tantes manifestacions del CADCI dins de pocs mesos. Com una valoració del que havien estat aquestes festes i, concretament, la de l'àpat de germanor, el butlletí "Acció", el maig de 1923, assenyalava com "gairebé tots els esdeveniments han tingut el llur origen en un acte íntim semblant, on la confiança i l'amistat són pròdigament otorgades. El Centre, a manera de confirmació dels seus ideals, ha vingut celebrant anyalment aqueixa festa, però també cada any, insensiblement potser la vida, l'època i el temps han posat quelcom seu en la nostra ruta. El Centre, fent camí, no ha perdut pas la fe en les reivindicacions nacionals de Catalunya però, també en l'horitzó infinit ha percebut la llusor de l'estel guaiador dels pobles que amb el cor joïós i la mirada clara esguarden més enllà encara: vers les esferes on hi batgega, alhora, un esperit de llibertat i de redempció humana." (239).

Unes altres festes periòdiques, interrompudes per la clausura del CADCI el 1919 foren les d'Infants i Flors (240), que es tonarien a celebrar el 20 de juny de 1920 al Parc Güell, tot reprenent el to popular, festiu i nacionalista que ha havia caracteritzat les anteriors diades, amb la presència igualment de representacions de l'Ajuntament i de la Mancomunitat i de gran nombre de grups catalanistes amb les seves banderes, amb el que els actes ultrapassaven la simple dimensió d'una manifestació per a infants o de caire folclòric (241). El CADCI, com ja vam veure al seu moment, l'organitzava amb la Cooperativa Mutual Catalana, a benefici de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Ara, el CADCI ho feia a través d'una comissió organitzadora o executiva, que tenia el seu estatge al Centre mateix, formada per diversos delegats d'entitats catalanistes (242).

El Centre feia també acte de presència a les commemoracions del "Corpues de sang" el 1922 i 1923 (243), i, sobre tot, passava a tenir un protagonisme important en l'organització de l'Aplec de la Sardana. Efectivament, el 1918, n'era ofert el patronatge al Centre i se celebrava el 29 de setembre (244). Durant aquesta etapa es desenvolupava a l'estiu, si bé l'estat de guerra forçava, el 1919, a

traslladar-la al 5 d'octubre (245). Els anys següents passaria a fer-se durant la primera quinzena de juny (246), i com passava amb la d'Infants i Flors i de l'Onze de Setembre, el seu muntatge anava a càrrec d'una comissió en la que el CADCI hi desenvolupava un paper principal (247). En aquest cas també, la jornada, considerada com la "festa major" de la sardana, donava ocasió a refermar el sentiment nacionalista en els dies d'abatiment i enregistrava clarament els d'envigoriment (248).

Caramelles, diada de Sant Jordi, Festa d'Infants i Flors, Aplec de la Sardana, commemoracions del "Copus de Sang", eren dies tradicionals per a molts socis del Centre i, especialment, per als animadors de la Secció de Propaganda Autonomista. En arribar l'estiu, -- concretament el mes de juny, es produïen les renovacions del Consell Directiu del CADCI i de les juntes de govern de les seccions permanents i especials (249). També en aquest sentit la clausura del CADCI, feu ajornar la renovació periòdica dels quadres del CADCI fins a la tardor de 1919. Així el consell general ordinari de 1919, es reuniria el 9 de novembre i en el transcurs de la seva sessió elegiria Joan Torrens i Dagés com a president del Centre i autoritzaria el Consell Directiu a concertar un nou préstec hipotecari (250). Els següents tornarien ja al seu temps normal. El del 27 de juny de 1920 aprovaria la memòria presentada per la Comissió de Construcció de Cases Barates (251); el del 26 de juny de 1921, elegiria Francesc Xavier Casals i Vidal com a nou president del Centre (252); el del 25 de juny de 1922, donaria lloc a un balanç per part del nou equip i a la ratificació de la línia de renovació seguida (253). El del 24 de juny de 1923 fóra especialment animat i àdhuc conflictiu, en ésser presentada la famosa proposició del canvi de nom que volia assumir plenament la terminologia nacionalista a l'hora de denominar el Centre. El consell hauria de perllongar-se amb una sessió mes, - el dia 27, que acabaria ratificant, després de la corresponent votació, el nom tradicional de Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, enlloc de Centre Nacionalista com hom proposava (254). Les reunions extraordinàries de socis del Centre o de les diverses seccions, completaven aquesta activitat interna, sovint

amb acords de major espectacularitat externa que els que es prenen en els consells ordinaris, el que no vol dir pas que fossin de major o menor intensitat en els debats. Així el del 18 d'octubre de 1919 que aprovà l'ingrés de les dependents al Centre i alhora que abandonava el projecte de constituir el CADCI un sindicat de dependents (255); el 23 d'octubre de 1920, es faria l'assemblea extraordinària de socis en la que debatrien els acords de la Comissió Mixta del Treball en el Comerç i en la que els representants del Centre als Comitès Paritaris i a la Comissió Mixta donarien compte de la seva gestió, i que es perllongaria també en una segona sessió, feta el 13 de novembre, després que el govern civil prohibís de celebrar-la el dia 25 d'octubre. Desenrotllades aquestes sessions entorn dels polèmics acords d'aquella comissió sobre el salari mínim dels dependents, les reunions foren especialment apassionades, i donarien lloc a la renovació de la Secció Permanent d'Organització i Treball amb l'elecció de F. X. Casals que suposà l'arribada a la direcció d'aquest organisme d'una nova generació, que, després, havia de guanyar la mateixa direcció del CADCI (256). També fóra conflictiva la reunió general extraordinària de socis del 26 d'octubre de 1921, que hom prosseguiria igualment el 3 de novembre per a l'aprovació del projecte d'estatuts de la Cooperativa d'estatge (257). D'altres foren menys conflictives, si més no de portes enfora, com la del 2 i 12 d'abril de 1921 que aprova els estatuts de la nova Secció Mútua Feminal (258), o la del 27 d'abril del mateix any que acordaria de tirar endavant el projecte de bastir un Casal de mar (259). El 11 d'octubre de 1921, una nova assemblea extraordinària aprovaria els estatuts de la Secció Permanent de Cooperativisme (260), i una altra, el 19 de juliol de 1922 adaptaria els estatuts del Centre a la nova secció i a d'altres que hom pogués crear en el futur, com ja vàrem assenyalar en un altre lloc (261). El ressò major que trobem a la premsa o al butlletí "Acció" dels debats interns al si de les juntes ordinàries o extraordinàries (262), palesava prou bé el creixement de socis de l'entitat, l'encreuament generacional, el major pluralisme intern i el reflex cada cop més intens del context exterior sobre l'interior de l'entitat; en definitiva 10.000 socis ha-

vien de reflectir, per força molt més la realitat ambiental que no pas els centenars d'afiliats dels primers anys.

Una festa deixa d'aparèixer, en aquesta etapa, a les informacions - del CADCI, la de germanor que dedicaven els alumnes als seus professors en acabar el curs (263); si bé, en canvi, en un altre ordre, - les Escoles Mercantils Catalanes, concorrien cada estiu com en anys anteriors, a l'Exposició Escolar organitzada pel Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya (264),

La presència a les commemoracions de l'onze de setembre completava aquest conjunt d'activitats permanents dels socis del Centre. Aquest prosseguia animant la comissió organitzadora de la diana nacional - per excel·lència. D'aquesta manera a desgrat del tancament del Centre el 1919, i malgrat que aquest no s'obrí definitivament fins el 22 de setembre pel que fa als efectes sobre aquesta secció, la mateixa intervindria, "com cada anys, a l'organització del darrer onze de setembre (de 1919), convocant i presidint les reunions de la Comissió Executiva", formada aquell any per la Lliga Regionalista, el Partit Republicà Català, la Unió Catalanista i el CADCI (265). El Centre com sempre sumava la seva corona a les que s'apilaven entorn de l'estàtua (266). El 1920, la "comissió executiva" s'adreçava a tots els alcaldes catalans, "vist el considerable augment d'entusiasme patriòtic que ha vingut palesant-se de cada any més, i que culminà en el passat", tot convidant-los a participar a la diada "tenint hissada, de sol a sol, el dia onze de setembre, la bandera catalana en aqueixa casa comunal", i trametent a la Comissió "un ram, corona o branca, portant una cinta catalana, si és possible amb inscripció de dedicatòria, o sense ella si hi ha dificultat per a fer-la" per tal de col·locar-la al monument (267). El periòdic "L'Intransigent" per la seva banda, aprofitava la commemoració per a suuratllar en forma gràfica com Rafael Casanova havia estat el cabdill dels catalans el 1714, i el 1920 ho era Francesc Macià (268). Una gran sentada es faria present al llarg del vespre del dia 10 i del dia 11 al peu de l'estàtua amb l'anada al monument de comissions de diverses entitats, d'ajuntaments catalans i dels diputats de la Mancomunitat i amb el cant repetit de "Els Segadors" i de diverses cançons per -

part dels cantaires dels orfeons que hi acudien (269).

El 1921, les entitats que composaven la comissió organitzadora, i en tre elles el CADCI, prossequien els esforços per donar el màxim de ressò a la commemoració i de participació, tant de les entitats nacionalistes com de les corporacions públiques, a l'igual que ho havien fet l'any anterior, i més ateses les circumstàncies dels moments tan diferents de l'agitació de l'etapa de 1918-1919 (270). La nova col.laboració ministerial de Cambó, donava a més a més una nova sig nificació a la diada (271). L'indret de l'estàtua havia d'omplir-se de gom a gom el dia 11 que era diumenge, així com els carrers que hi abocaven, amb la presència de l'Orfeó Infantil Mossèn Cinto de la Cobla Barcino, amb el cant de "Els Segadors", força cops repetits així com algunes vegades "La Marsellesa" (272). Durant el parlament que pronunciaria l'alcalde accidental Maynés, regionalista davant del monument, que presidia la representació de l'Ajuntament que, com cada any, es feia present aquell dia, havien de produir-se inci dents, en dridar grups de joves en contra de Cambó (273), crits que es repetirien un altre cop a la nit, a la vetllada patriòtica, feta al Teatre Victòria (274). Val a dir que el CADCI també participaria d'aquest ambient crític enfront de la col.laboració ministerial lli guera i del catalanisme regionalista. Els comentaris del butlletí "Acció" són ben significatius i, per primer cop, haurem de veure'l bel.ligerant respecte de les opcions tradicionals del catalanisme polític.

Així l "Acció" d'octubre de 1921, en la seva primera plana, subratllava: " Es diria que quan més allunyat esta el pobla d'una acció política militant, quan ha depositat temporalment una actitud de lluita, quan els conflictes de diversos ordres s'interposen en el camí de l'ideal nacionalista, aqueixes manifestacions simbòliques que -- representen la voluntat popular reviuem amb més entusiasme que mai, com si la més petita alenada agités les cendres que conserven el foc nacionalista i amb majestuosa flama volgués significar als esperits la perdurabilitat de l'ideal, la voluntat eterna, el fervent anhel d'atènyer la sobirania nacional. Així, doncs, l'onze de setembre d'enguany. Esplendorosa festa, espectacle magnífic en el que -

l'exaltació popular s'enguadrava en un marc de llum i d'aire diàfan; la frisança de la multitud, el ritme melangiós de les sarranes, els cants virils i l'esclat rialler de les ovacionades donzelles, tot - va adquirir en aquell matí de festa una significació apoteòsica... I la bandera catalana culminava al cim invicta, com si mans joves l'haguessin recollit de mans del Conseller per a enarbolar-la amb la vigoria que inton la fe en l'Ideal."

I pel que fa al discurs de Maynés, pronunciat davant de l'estàtua i durant el qual es pronunciarien els crits anticambonians (275), la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, al mateix butlletí, en criticaria alguns dels seus conceptes, especialment l'assaig de devaluar la significació històrico-nacional de la data de l'onze de setembre, enfront d'altres dates o personatges que posseïen una major dimensió afirmativa o que representaven un passat de major glòria i expansió catalanes (276): "Nosaltres no podem admetre el sentit - d'aquestes manifestacions, que tot i essent molt patriòtiques no res - ponen a les necessitats del moment actual. Qui ens fa pensar en els temps gloriosos d'en Jaume I si encara no som lliures de les nostres accions? Com podem pensar raonablement en l'expandiment i grandesa del nostre territori si no hem assolit encara ço més primordial i indispensable com són les llibertats? El senyor Maynés ha de tenir present que el poble de Catalunya va aprovar aratres anys un Estatut d'Autonomia, i que els representants de tots els ajuntaments catalans, tots els diputats a Corts i de la Mancomunitat i tots els senadors van jurar d'una fairsó solemníssima el defensar aquell Estatut amb la més gran energia i amb absoluta preferència a tota altra aspiració. Aquell Estatut d'Autonomia no ignora ningú que no s'ha posat en vigor. Per lo tant, d'aquell jurament solemne del Palau de la Musica Catalana no hi ha cap representant d'ajuntament, no hi ha cap diputat a Corts, no hi ha cap senador ni cap diputat de la Mancomunitat que pugui rellevar-se'n ni deixar-lo de banda. I potser s'ha oblidat ja massa aquell jurament! I doncs, si no s'ha posat en vigor aquell Estatut, amb el qual hi van coincidir tots els partits polítics per què s'ha de pensar ja en una altra aspiració que no té cap lligam ni coherència amb l'Estatut en tant que aquest resti -

sense solucionar-se i fins i tot encara que arribés a implantar-se el règim migrat que en ell s'hi estableix? No és pas el camí assenyalat pel senyor Maynés el que han de seguir les nostres aspiracions. El poble no ha de tenir per ara altra preocupació que la d'anar treballant per la llibertat. I afortunadament la grandiositat de l'onze de setembre d'enquany ens demostra que així és tal com pensa el poble. Observeu sinó com gira l'esguard vers la figura d'en Rafael de Casanova, com si volgués prendre exemple del sacrifici i heroisme del màrtir conseller". (277)

La Comissió organitzadora de la diada, formada el 1922 per la Lliga Regionalista, la Unió Catalanista i el CADCI, com en els anys anteriors, s'adreçava als ajuntaments catalans, a l'Ajuntament de Barcelona, a les quatre diputacions catalanes i a la Mancomunitat, convidant-los a participar-hi, així com a tots els parlamentaris catalans, al rector i claustre de la Universitat, Institut, Escola Normal, Universitat Industrial i altres acadèmies i entitats, alhora que hom feia campanya perquè els comerços tanquessin de 12 a 1 del migdia que era l'hora fixada per a la recepció de les "autoritats populars" (278). El CADCI, participava activament, com sempre, en la preparació de la diada i convidava tots els socis a acompanyar la corona que a les 8 del matí hom havia de dur a l'estàtua (279). La diada tenia aquest any, "malgrat el dia ingràt i la pluja inoportuna", una "esplendor per cap any superada. Les ofrenes i les adhesions molt més nombroses. L'entusiasme, ja no cal dir-ho (...) Com a individus integrants de la Comissió organitzadora (...) tenim de dir que estem plenament satisfets de la grandiositat assolida. "I assenyalava el mateix butlletí "Acció", en un altre apartat: "Al voltant -- d'aquesta diada s'ha creat en pocs anys un entusiasme tan intens que malgrat la mateixa continuïtat, hom no veu pas un estroncament, una pausa o bé una fatiga. La commemoració d'aquesta data luctuosa adquireix cada any que passa un grau més alt d'esplendor. Sembla talment que la massa condormida, es revifi tot d'un plegat i cerqui amb afany, sota els plecs d'aquesta manifestació, un expandiment de -- llur idealitat, que durant tot l'any, molta part d'aquella l'ha viscut amb una somnolència massa intensa." (280)

Lògicament, el 1922, la diada havia reflectit el nou reviscolament del moviment nacionalista, la continuïtat del qual precisament aquesta celebració havia representat i mantingut durant els anys anteriors. La de 1923 es preparava amb el mateix relleu. El Centre que duia la tasca de la secretaria de la comissió organitzadora, aquest any havia de tenir cura, a més a més, de l'organització de la recepció de les ofrenes. La Secció Permanent de Propaganda Autònoma que canalitzava la tasca nacionalista del Centre, muntava també una vetllada patriòtica per a la vigília de l'onze de setembre i es dirigia als representants del Centre a la Comissió Mixta perquè es donés a tota la dependència una hora de festa, el dia onze per a poder assistir a l'homenatge (281). Alhora la diada es preparava per tot Catalunya amb l'esperó de la comissió que es multiplicava per tal de donar-li aquell any el màxim ressò popular possible (282). Les vigílies de la diada, la Comissió, finalment, s'adreçava a tots els catalans mitjançant un manifest en el qual remarcava com "enguany la commemoració patriòtica de l'onze de setembre tindrà una solemnitat desusada. Ja no sols serà Barcelona la que retrà als seus immortals defensors l'homenatge degut a la seva gloriosa memòria, sinó que en totes les demés poblacions de la nostra terra i fins l'estranger els bons catalans dedicaran a aquells homes simbòlics i a la llur gesta històrica una serena recordança que serà alhora afirmació de la pròpia consciència nacional." (283)

El dia 10 de setembre, a les 10 de la nit, celebrava el CADCI la seva anunciada "vetllada patriòtica", que fou un míting nacionalista, presidida per Francesc X. Casals, president del Centre, Romà Sol, Conseller de la Mancomunitat, Francesc Macià, Rovira i Virgili, i Josep M. de Segarra, a part d'altres personalitats i delegacions presents a l'escenari com l'antic president del Centre Bordas de la Cuesta, aleshores alcalde de Castelló d'Empúries, i Frederic Zumosa, representant de les Irmandades de Fala de Galícia. Domènec Carrové, Albert de Quintana, Josep M. de Segarra i Francesc Macià que es manifestaria separatista i partidari d'anar a "constituir immediatament l'Estat Català", hi pronunciarien parlaments. (284) Tant l'entrada del representant gallec esmentat com la dels bascos fou acollida -

amb grans ovacions així com els seus parlaments al final de l'acte, pronunciats en les seves respectives llengües (285).

L'endemà, la diada tenia una particular intensitat i dramatisme. Per una banda les ofrenes sumaven més d'un miler, entre les quals hi figuraven la del Grup Bancari, format per treballadors de banca (286) la dels treballadors de la "Red Catalana M. Z. A." i de la Companyia del Nord, del Club de Futbol Barcelona (287), la d'un "Grup d'obriers separatistes de la Casa de Caritat", a part de les d'ajuntaments i entitats catalanes (288). La diada, però, havia de tenir una segona part molt més dramàtica. A la una del migdia, quan la generació s'anava engroixint i se succeïen els "visques" i els cants, de cop i volta se sentia el toc d'atenció i la policia duia a terme una càrrega brutal així com un bon nombre de detencions que es reproduïrien a les 9 de la tarda, i que donarien lloc a la indignació i la protesta en els ambients ciutadans, especialment entre els periodístics i polítics (289). Els incidents, tanmateix, no eren més que el preludi d'un acte de molta més gran trascendència. El 13 de setembre es produïa el cop d'estat, iniciat pel capità general de Catalunya Primo de Rivera, que posava fi al parlamentarisme de la Restauració i encetava una dictadura que havia de sotmetre a especial persecució el CADCI i els seus dirigents.

Amb l'onze de setembre, els dependents del Centre com tans nacionalistes, completaven o encetaven -segons la periodització convencional que adoptem- un seguit de manifestacions que servaven la inquietud nacional viva quan aquesta decaïa, o n'esplaiaven el sentiment als moments d'engrescament o d'eufòria. Els nacionalistes del CADCI seguint la tradició de la Unió Catalanista o les prèdiques d'en Macià, els anys de depressió nacional, en feien responsables a les formacions catalanistes convencionals. La continuïtat de les jornades tradicionals nacionalistes provava, per a ells, que el foc o, si més no les brases, continuava ben viu, els que fallaven, en tot cas, eren els dirigents, el catalanisme lliguer o l'esquerra esmicolada procedent de la UFNR. Els textos esmentats ho trasllueixen prou clarament. Per això aquestes activitats permanents tenen importància, especialment les de caràcter més públic. Per aquesta raó, el CADCI

recomanava d'assistir-hi. Així, el butlletí "Acció" de maig de 1923, remarcava el relleu de les celebracions nacionalistes, en un comentari titulat Diades que s'apropen:

"En el nostre calendari nacionalista hi veiem marcades dues dates - properes que tenen una extraordinària importància. Dues dates de celebració anual que els nacionalistes esperem sempre amb veritable - desig perquè amb elles trobem la manera de donar sortida als nostres afectes per la Pàtria en els caires de l'ensenyança i de la dansa. Són dues dates esdevingudes tradicionals per la persistència i el - patriotisme de les entitats encarregades de solemnitzar-les i que - el poble acull amb franca simpatia ben captivat de l'alta missió - que amb elles es porta a terme. La més propera d'aquestes dates és la del 10 del mes que som (maig). Correspon aquest dia a la celebració de la Festa dels Infants i de les Flors, i el benefici que s'obté va a parar a la benemèrita Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana per a desenrotllar els seus magnífics i profitosos plans - culturals arreu de Catalunya. La tasca de la Protectora, cada dia - més intensa, necessita el benefici d'aquesta Festa per a complir la patriòtica finalitat en què esmerça les seves energies. Ultra això té la Festa dels Infants i de les Flors en l'aspecte d'inclinar els nostres infants vers els esbarjos de segell catalanesc, avesant-los així a l'amor per les nostres coses i fent-ne per tant els patriotes de l'avenir. Educats els nostres infants en un ambient català, sentint els orfeons i les nostres cobles, iniciats en dansar la sardana, com no han d'entregar el seu cor a la Pàtria amb la promesa -- d'ofrenar-li llur branç el dia de demà? L'altra data assenyalada al nostre calendari és la del 10 de juny. La celebració del tradicional Aplec de la Sardana, de XVII anys d'existència, s'escau enguany en aquest dia. Els milers de ciutadans que hi concorren demostra - com la sardana és compresa i viscuda pel nostre poble, el qual com més va, més evoluciona vers les coses de sentit natural i de tradició catalana deixant de banda les importacions exòtiques que no tenen altra finalitat que la lascívia i la corrupció de les costums. L'aplec de la Sardana, creat i sostingut per benemèrits patricis - d'ample visió i patrocinat per la Mancomunitat de Catalunya i l'A--

juntament de Barcelona, és la Festa Major de la Dansa Nacional i amb ell alhora que retem homenatge a la Sardana fem una afirmació eloqüent, una afirmació eixida del cor. Aquestes dues celebracions que s'apropen mereixen la màxima atenció i cooperació dels nostres concòcicis. Són dues celebracions que formen part de la sèrie que el desvetllament nacionalista ha creat. Aquestes dues, com la Diada de l'Onze de Setembre, el Corpus de la Sang, la Diada de la Llengua Catalana, etc. constitueixen les festivitats més assenyalades de Catalunya, i per tant els nacionalistes hi hem de posar tot el nostre esforç perquè aquestes festes assolixin l'èxit més grandióis. Guardem-nos com d'escaldar-nos de celebrar el sant, els anys o el primer vestit de llarg de gent que no ens interessa, però aboquem tot el nostre entusiasme i tota la nostra te quan es tracti de celebracions nostres com les vinents. Perquè son celebracions que ens parlen de les nostres habituds. Perquè són celebracions que ens marquen un camí de llibertat i de grandesa; camí que podrem seguir si el nostre amor a Catalunya és prou gran per a manifestar-nos l'entusiasme de commemorar sempre aquestes diades." (290)

El CADCI davant l'abrandament i la depressió nacionalistes.

Des de la campanya de la Solidaritat Catalana, Catalunya no havia viscut una agitació nacionalista semblant a la que experimentà durant el període 1918-1919. L'entusiasme aliadòfil durant els anys de la Gran Guerra Mundial, l'Assemblea de Parlamentaris n'havien estat els preludis. Ara en uns pocs mesos, durant la tardor de 1918 i l'hivern de 1918-1919, la febre nacionalista i l'activisme polític es desplegaven en un cicle d'abrandament que semblava havia de descabdellar-se necessàriament en l'assoliment de l'autonomia catalana. El CADCI havia de figurar al primer rengle en aquest moviment.

Ja l'acte d'homenatge a Prat de la Riba i Martí i Julià, celebrat el 10 de setembre de 1918 pel CADCI, havia estat brillant i ocasió d'enfervoriment patriòtic (291). La celebració de l'Onze de Setembre de 1918 havia esperonat els mateixos sentiments. A la sortida de la vetllada patriòtica feta al Teatre Espanyol, s'organitzava una manifestació que es dirigia a les Rambles amb crits de "Visca Catalunya lliure", "Visca la llibertat de Catalunya" i entonant Els Segadors, que fóra dissolta per la policia (292). La signatura de l'armistici, enfi, el 11 de novembre de 1918, com hem vist en un altre apartat havia d'ésser l'ocasió perquè l'entusiasme aliadòfil i nacionalista es desfermessin (293).

Ja al capítol anterior ens referirem a l'actitud també aliadòfila del CADCI (294) Igualment el seu òrgan "Acció" de desembre de 1919, saludava, com abans hem vist, a la primera plana, la signatura de l'armistici, del 11 de novembre (294 bis), com l'anunci de l'albada de l'alliberament dels pobles. Aquesta significació explica clarament les raons de l'actitud dels dependents del Centre, així com la dels nacionalistes en general. D'aquesta manera, la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, amb motiu del final del conflicte, adreçava "missatges de salutació" als presidents del Consell de Ministres d'Itàlia i de França, al president Wilson, al rei de Bèlgica i al mariscal Joffre "encareixent-li llur vinguda a Barcelona" (295).

Alhora, aquesta secció nacionalista del Centre contribuïa a l'homenatge a Sèrbia, tot recollint 600 signatures "que han sigut ajuntades a les moltes mils que sotscriuen un missatge de fonda simpatia a aquella sublim nació i que ha sigut entregat al Cònsul" (296), i organitzant un banquet d'homenatge a Bèlgica i Sèrbia, "les més damnades pel flagell de la guerra i per lo tant dignes del tribut dels nacionalistes catalans" i que se celebraria el 30 de novembre de 1918 (297). A l'àpat hi assistien 202 comensals, a part d'un gran nombre de públic que es distribuïa per les tribunes de la gran sala d'actes. Un quartet executaria diverses composicions, els himnes aliats i Els Segadors, i, en acabar, pronunciarien parlaments el President del CADCI, Rafael Pons, Sans i Quintana i Faust Casals, que llegirien diversos poemes, Alexandre de Lacour, cònsul de Sèrbia, al que acompanyava l'agregat militar de l'ambaixada, Roig i Pruna, Folguera i Duran, Rovira i Virgili, a part de Vives Borrell que llegí unes poesias, i Màrius Calvet, que llegí una lletra d'adhesió del cònsul belga. En acabar, la cantatriu Concepció Callao, acompanyada al piano per Bosch i Humet interpretaria diverses cançons catalanes, i els assistents clourien l'homenatge amb els cants de la Marsellesa i Els Segadors (298).

El 15 de desembre de 1918, la Secció de Propaganda Autonomista del Centre organitzava un "festival a profit del Nadal del voluntari català" (299). El 11 de gener de 1919, el Centre organitzava també una festa en honor d'Itàlia com a complement d'una conferència d'un cicle sobre problemes nacionalistes europeus (300). En aquest clima d'abrament nacionalista, en plena campanya per l'Estatut d'autonomia, hom celebrava també un homenatge a Rizal que el Centre havia començat ja a preparar el desembre de 1915 (301). El 29 de desembre de 1918, duia a terme l'acte commemoratiu de l'afusellament de Josep Rizal amb nombroses adhesions, la presència d'elements de la colònia filipina, i les intervencions de Miquel Guinart, president de la Secció de Propaganda Autonomista, que llegiria la poesia escrita per Rizal abans de morir, del periodista Joaquim Pellicena que llegí un treball biogràfic sobre l'homenatjat (302).

Un cicle de conferències sobre "Els problemes nacionalistes europeus" completava aquesta panoràmica. Francesc Carreras Candí sobre el Roselló, Ferran Boter sobre les nacionalitats d'Hongria, Pere Bordoy - sobre Sèrbia, Bulgària i Grècia; Benadetto Calarossi sobre "Triest i les altres terres itàliques redemptes" i Pere Bordoy novament, sobre Polònia, intervindrien en aquest cicle desenrotllat el desembre de 1918, i el gener de 1919 (303). El 25 de gener Jaume Brossa, havia de pronunciar-ne una sobre Irlanda, però la seva detenció el 17 de gener, juntament amb els sindicalistes, arran de la suspensió de les garanties constitucionals, impediria la seva realització (304).

Lògicament, aquesta activitat estava estretament interrelacionada amb la campanya per l'autonomia, tot formant part de la intensa agitació nacionalista que l'acompanyava esperonada precisament pel triomf dels aliats i per l'alliberament de les nacionalitats de l'antic imperi austro-hongarés. Val a dir que en aquesta campanya la dimensió nacionalista i societària del Centre anaven a aparèixer estretament lligades. D'entrada, un "grup bastant nombrós de socis", encapçalats per una representació del Consell Directiu del Centre i de la Junta de Govern de Propaganda Autonomista, assistien amb la bandera a la Plaça de Sant Jaume, el 16 de novembre, amb ocasió del plebiscit dels ajuntaments catalans sobre l'autonomia, alhora que la Secció de Propaganda esmentada, "per donar més relleu a la festa", "havia recomanat, per mitjà de la premsa, el tancament dels comerços de 12 a 1" (305). Els dependents del Centre anaven a actuar a primer rengle de les manifestacions populars per les Rambles, mentre el CADCI mostrava la seva solidaritat envers els nacionalistes empresonats (306), participava a la reunió de joventuts nacionalistes per a prendre decisions contra "els atropells de la policia" (307) o en altres actes d'afirmació catalanista com el míting de la Joventut Nacionalista Obrera de Barcelona (308).

Però, sobretot, el Centre anava a distingir-se a la campanya perquè l'estatut autonòmic comprengués la legislació social, exclosa en el primer projecte (309). Aquesta positura en el camp social anava acompanyada d'un plantejament polític radical en el tema autonòmic: "En aquest ubèrrim desvetllament de tots els estaments clamant per

l'autonomia de la Nacionalitat Catalana, el Centre s'ha captivat de fer sentir la seva veu, com era son deure, ja que la tasca constant de la nostra Entitat s'encarna amb l'aspiració unànim que se sent - arreu de Catalunya per a la seva alliberació", assenyalava el butlletí "Acció" de gener de 1919. "Així, -proseguia- durant aquests últims dies, va dirigir un telegrama a En J. Salvatella, ministre d'Instrucció Pública, recordant-li els deures dels nacionalistes i especialment dels capdavanters i significant-li la nostra fitesa -- d'ulls prop d'aquests ideals i l'ajustació a la seva actuació de ministre. A més va adreçar un ofici als diputats catalans encoratjant-los per a complir son més lleial obligació a l'entorn del paltejament de la petició d'Autnomia. " Finalment, aquest butlletí esmentava la comunicació del Consell Directiu del CADCI al President de la Mancomunitat de Catalunya de suport a la reivindicació autnomista i d'oposició a "solucions equívocues", així com al bandejament de la legislació social de les facultats del futur parlament català, a la que tot seguir ens referirem (310).

"El fet il·lògic de residenciar fora de la nostra terra la legislació obrera -assenyalava també el mateix butlletí del mes de febrer-, com era el primitiu propòsit de la Mancomunitat de Catalunya (...) mogué a diverses entitats democràtico-culturals de Barcelona a actuar intensament per a desfer allò que conceptuàvem un error. No podia deixar de prendre-hi naturalment la seva bona part el Centre, essencialment obrer i nacionalista alhora i, per tant, primer interessat en intervenir-hi i fer que no es produís un divorci -en aquests instants d'unió sagrada, més lamentable que mai- entre la massa obrera i el suprem organisme director de Catalunya." (311)

D'aquesta manera, el 21 de desembre de 1919, data de reunió de l'Assemblea de la Mancomunitat (312), el CADCI s'adreçava al president de la Mancomunitat de Catalunya en aquest darrer sentit i refusant la solució oferta pel Govern de la Comissió Extraparlamentària (313).

Tanmateix, l'acte més important, era l'organització pel CADCI d'un "Miting d'Afirmació Nacionalista-Obrera", que se celebrava el vespre del 31 de gener de 1919 (314). Al miting hi prendrien la paraula Joan Torrens, president de la Secció d'Organització i Treball, el

qual explicaria " a l'auditori genuïnament ob'er que omplenava per complet el local, la finalitat que perseguien amb la celebració de dit miting" (315); Antoni Fabra i Ribas que subratllaria com l'autonomia de Catalunya no fóra completa si no comptava amb la facultat de legislar en les qüestions obreres, si bé no deixaria de traduir els seus prejudicis en afirmar que "habria preferido que el mitin que se celebraba fuese llamado autonomista o internacionalista" perquè el "concepto nacionalista" era "limitado para la actuación de los obreros " (316). Andreu Nin, per la seva banda, afirmaria que "los socialistas siempre han estado al lado de toda causa justa y que por este motivo trabajan por la obtención de la autonomía de Catalunya. El día que Cataluña recobre su libertad la clase obrera catalana podrá dedicarse de lleno a la consecución de las mejoras por que lucha. Cuando la autonomía de Cataluña sea un hecho, hemos de laborar porque las diferencias entre obreros y burgueses sean resueltas cara a cara en el Parlamento catalán. La autonomía no debe ser burguesa, porque Cataluña no la han hecho los burgueses con su riqueza, sino los obreros con su trabajo". Andreu Nin acabaria "excitantdo a los obreros a luchar por la obtención de la autonomía ahora y por la conservación cuando Cataluña haya triunfado". Serra i Moret manifestaria que els socialistes "quieren la plena soberanía de Cataluña. Dentro de esta soberanía queremos la socialización de la riqueza y de los instrumentos de producción". Serra i Moret, animaria, enfi, els obrers a "que se interesaran por la cuestión de Cataluña". Francesc Layret fóra el darrer orador i afirmaria que "este momento es el momento de la autonomía" i que, per tant, "Cataluña debe obtener su autonomía inmediatamente. Yo preferiria (...) que el Gobierno se negase a acceder a las peticiones de Cataluña, a que nos concediese una autonomía con regateos, empequeñecida, porque estoy seguro de que en el primer caso los catalanes conseguiremos nuestra autonomía fuese como fuese. Cataluña debe tener la facultad de legislar el trabajo. Cataluña no puede desprenderse de ninguno de los derechos de su soberanía. Los centralistas se oponen a esta legitima aspiración nuestra, con el argumento de que en Cataluña se estableciría una autocracia peor que la que hoy existe. La actitud de -

los socialistas en la cuestión de la autonomía demuestra claramente que esto no puede ocurrir. La revolución rusa, a pesar de sus defectos significa el fin de la burguesía. En todos los pueblos cundirá el ejemplo de Rusia, y es necesario que nosotros nos coloquemos ahora en condición de resistirlo. La autonomía de Cataluña resolverá la cuestión societaria. Son las clases trabajadoras de Cataluña las que pueden resolver el pleito de la autonomía, porque son las únicas que saben valer sus derechos y conquistar sus reivindicaciones" Layret subratllaria els problemes obrers i manifestaria que "los tribunales de justicia no pueden resolverlos, porque se inspiran en el antiguo derecho romano", i acabaria "excitando a los obreros a luchar por la libertad de Cataluña" (317)

Com a conclusió del míting, els assistents aprovarien "en mig del més gran entusiasme" una declaració a adreçar al president de la Mancomunitat de Catalunya, la qual expressava la "profunda recança" del CADCI, "com també ja tingué en una altra ocasió l'honor d'exposar-ho a V.E." en haver tingut esment -en fer-se públiques les Bases de petició d'Autonomia- del propòsit d'aquest prestigiós organisme, que amb tanta dignitat presidiu, de deixar a mercè del Poder central la facultat d'establir i regular la legislació obrera de la nostra terra. En aquests moments que el mot sobirania brolla dels llavis de tots, els catalans, sintetitzant amb ell la voluntat d'un poble enter a regir-se per si mateix, entenem nosaltres que no significa altra cosa sinó una deixació de poder el valer despendre's d'un instrument de sobirania popular, com ho és per excel·lència el problema social, la solució del qual es pretén posar-la en mans d'un poder que ha demostrat sempre desconèixer-lo i és possible que en endavant continui en la mateixa ignorància o indiferència. Aquest convenciment nostre -que ja havia estat compartit per altres elements en una reunió que diferents entitats apolítiques havien celebrat ens mogué a exposar-lo públicament i amb lleialtat en el nostre Casal la nit de fi d'any darrer, aprovà d'una manera unànim i solemne el nostre criteri i ens honorà amb la seva plena confiança, perquè ens féssim ressò prop de V.E. de la seva aspiració justa i legítima, de conformitat absoluta amb el jut sustenat per nosaltres

ço que respectuosament i en compliment d'aquella ordre venim a efectuar ara. No dubtant que la petició dels dependents del comerç -devinguda com a conseqüència de l'esmentat acte de demanda general de tots els obrers barcelonins- mereixerà una frnaca acollida per part de V.E. i que, fent-se càrrec de la transcendència de la mateixa, hi donarà la satisfacció deguda, el saludem respectuosament, ho i desitjant-li llarga vida en bé de Catalunya". (318) El diputat Joan Molas traslladaria també l'acord del miting al president de la Mancomunitat (319), alhora que el CADCI juntament amb la Societat d'Industrials Mecànics i la Joventut d'Acció Social Popular, tornava a visitar Puig i Cadafalch per a insistir en el mateix tema. (320). Finalment, com ja hem assenyalat més amunt, la redacció definitiva del projecte estatuari, deixava, segons l'article 9, "l'execució de les disposicions dimanants de la legislació social dins el territori de Catalunya" en mans del govern regional (321), amb el que el CADCI i els nuclis que havien participat en aquesta campanya obtenien solament de manera parcial els seus objectius (322).

Ja indicàrem al seu lloc el procés d'aquesta campanya autonomista, l'agitació creixent al carrer, els enfrontaments amb la policia i amb la Liga Patriótica Española, que durien a la clausura del CADCI el 28 de gener de 1919 (323). La clausura era prou significativa de la imatge pública que el CADCI havia adquirit dins el moviment nacionalista i un signe prou clar del paper protagonista que exercia en les mobilitzacions populars. Certament, amb la clausura hom apuntava envers la Secció de Propaganda Autonomista, i aquesta no podria tornar a rutllar amb plenitud fins el 22 de setembre data en la qual el Centre era autoritzat a funcionar de manera plena i completa, com ja hem vist també més amunt. Tanmateix, la Secció de Propaganda no deixava d'actuar en aquest període, a través dels seus animadors, tot acudint a la tomba de Jacint Verdaguer, l'aniversari de la seva mort, a dispositar-hi flors; tot assumint "la cura i propagació del Cos de Delegats del Centre" (324), tot adreçant un escrit a l'empresari del Romea, signat per "uns centenars de consocis" per tal que aquest teatre "cessés el boicot que en la darrera temporada, (...) tenia declarat als tres més grans autors dramàtics nacionals,

Guimerà, Iglesias i Rusiñol " (325); adreçant un escrit, signat per "més de dos cents socis" a Amadeu Hurtado i Romà Jori per tal que - "La Publicidad" "no publicués ressenyes de les curses de braus, en atenció a la contrarietat que elles feien experimentar a l'absoluta majoria dels seus llegidors, els mateixos que havien elogiat merescudament les campanyes ben orientades i obertes en un pla ben catalanesc que, relatives a la gran guerra europea, havia publicat (326). La Secció, igualment, participava en una petició a l'Ajuntament per què crees una cobla municipal la qual "propagués la nostra dansa nacional per tota la ciutat" (327); a part de les visites abans esmentades als cònsuls de Iugoslàvia i Txecoslovàquia (328), als presos catalanistes (329) i de la participació activa a l'organització de l'aniversari de l'Onze de Setembre de 1919, a la que ja ens hem referit igualment a l'apartat anterior (330).

El butlletí d'"Acció" d'abril de 1932, en rememorar aquestes dates, assenyalaria l'estat d'ànim existent al si de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, en obrir-se del tot el local del CADCI: "La nostra actuació, comença essent, naturalment, cautelosa. Cerquem voluntats per l'obra de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i de l'Associació Catalana de Beneficència, assistim als presos catalanistes i ens limitem a organitzar sardanes, audicions de ballets, festes per a infants..." (331). Amb tot, no hem d'oblidar que la iniciativa de fer venir Salvador Seguí a parlar al Centre, l'octubre de 1919, sorgí d'aquesta Secció.

El CADCI, anava ara a reprendre les sessions de teatre tot contribuint novament a la promoció de l'escena catalana, com ja ho havia fet en el període anterior. Per una banda, aconseguia avantatges del Teatre Romea per a les funcions dels dimarts i del dissabte que no s'escaiguessin en dies festius (332), organitzava representacions com la de Terra Baixa de Guimerà i El pintor de miracles de Rusiñol el dia de Nadal de 1918 (333), i sobretot duia a terme novament com hem dit, unes temporades o cicles de teatre català "que tan éxit obtenen sempre en el Centre", a partir del 30 de novembre de 1919 -- (334). Entre aquesta data i el 30 de maig de 1920, hom escenificaria obres de Guimerà, Iglesias, Pous i Pagès, Pitarra, Goethe, ---

Maeterlink i Daudet, entre d'altres (335). Durant el curs 1920-1921 hom representaria obres de Santiago Rusiñol, Ventura i Gassol, Guimerà, Iglesias, Apel·les Mestres, Avel·lí Artís, Puig i Ferrater, etc (336). L'octubre de 1921, s'iniciava la temporada de 1921-1922, en el transcurs de la qual s'escenificarien peces de Rusiñol, Guimerà, Pous i Pagès, Miquel de Palol, Burgas, Avel·lí Artís, Adrià Gual, Pitarra i Molière, entre d'altres (337), temporada, per una altra banda, que no es veia acompanyada prou de l'assistència dels socis, segons reconeixia "Acció" del mes de juny de 1922 (338). Aquesta inhibició dels socis, en repetir-se i accentuar-se a la representació d'obertura de la nova temporada, el 24 de setembre de 1922 (339), decidia els dirigents de la Secció a suspendre les sessions teatrals (340), tot justificant aquesta decisió a través del butlletí "Acció", el desembre de 1922 "per què els teatres de català tinguin les màximes garanties de salvació. El nostre Centre s'ha distingit sempre pel seu esperit patriòtic i en aquests moments creiem que ha de donar-ne una nova prova. Els teatres que conreen el teatre català han de veure's afavorits pels elements nacionalistes, ja que hem de considerar que el fet teatre català constitueix una tasca nacionalista. Hem passat molts anys privats de teatre català i sospirant per la implantació llur en el cap i casal de Catalunya. Avui en funcionen varis. Per lo tant hem de fer per manera que puguin sostenir-se per molt temps i serveixin d'estímul per a noves empreses. No ens posem a esbrinar si s'adapten prou bé als nostres desitjos i als nostres gustos particulars; indubtablement hi trobaríem quelcom que no ens acaba de satisfer. Però no per aixó hi ha motiu de fer-hi el buit i menys de fer-hi la contra. Quan tinguem la sort de veure'n funcionar molts, llavors podrem triar a tot pler i combatre'n els que sembli que no convenen. Mentrestant hem d'esforçar-nos per aconseguir que els actuals puguin sostenir-se i perdurar". (341)

El CADCI, doncs, en reprendre les seves activitats, després de la clausura del local, ho feia en un context extern del tot diferent. L'agitació nacionalista havia minvat a favor de la sindical i la "depressió de l'esperit patriòtic" s'imposava com una realitat pesant. D'aquí l'interès d'iniciatives com la conferència frustrada -

de Salvador Seguí, de les vetllades teatrals i de les activitats permanents a les que ens hem referit a l'apartat anterior, a part de les manifestacions internes, habituals com les sardanes, concerts, o festes de caire divers. Precisament, davant d'aquesta minva en l'activisme polític nacional, la Secció Permanent de Propaganda Autonomista convidava Eugeni d'Ors i Amadeu Hurtado a pronunciar dues conferències al CADCI sobre aquest tema, el març i abril de 1920.

"Els esdeveniments d'ordre patriòtic, d'ordre civil i d'ordre social que en aquests dos anys darrers s'han succeït a Catalunya, evidenciant -pel sol fet de consumir-se- la feblesa de l'esperit de ciutadania nostra, han fet que aquesta Secció intentés aixecar veus de protesta contra aquesta observada depressió moral i a aquest fi i pretenent que per l'eficiència del nostre propòsit, aquestes veus fossin de màxima autoritat i solvència, acudírem a l'il.lustre ex-director d'instrucció pública de la Mancomunitat N'Eugeni d'Ors que acollí amb simpatia el venir a ocupar la tribuna del Centre i tractar el tema que li fixàrem: L'actual depressió de l'esperit patriòtic i civil de Catalunya" (342) el 23 de març de 1920. Noguera i Commet, a les seves memòries inèdites, subratlla el moment de la vida d'Eugeni d'Ors en què aquest pronuncià la seva xerrada i el to especial de la mateixa: "Xènius es trobava sense col·locació -després de la seva sortida de la Mancomunitat i de la "Veu de Catalunya"- (...) i en una gran vacil·lació espiritual. No sabia cap a quin cantó decantar-se, això és, quin arbre feia més bona ombra i com que li va semblar de moment que els republicans tenien més possibilitats, va donar una conferència al CADCI en la qual va predicar el retorn a Pi i Margall, és a dir a les doctrines federalistes que va presentar i interpretar de manera que als fidels seguidors d'aquelles va semblar herètica i als demés estrambòtica". "Probablement, indicava, per la seva banda, el butlletí del Centre, l'auditori -convingué amb nosaltres, en què el senyor Ors no aprofundí el tema en el grau que nosaltres hauríem volgut, però les ovacions perllongades que se li tributaren i les mostres d'assentiment en què molts paràrrafs eren rebuts, indiquen la complascència amb què fou escoltat. Veritablement els conceptes emittits per l'il.lustre conferenciant, -sobre tot de forma -és un parer nostre- constitueixen una impecable

peça oratòria. (...) Solament farem constar que estem satisfets d'ha ver organitzat un acte que ha promogut una fonda espectació en el món de la intel·lectualitat barcelonina, com ho proven els nombrosos polítics, escriptors, pedidiestes, pedagogs, etc. que es reuniren en el Centre, la nit d'aquesta conferència." (343)

El 13 d'abril de 1920, ho feia Amadeu Hurtado, igualment sobre el mateix tema, davant d'una sala plena de gom a gom, i amb la presència de personalitats polítiques i intel·lectuals. Miquel Guinart, a la presentació, subratllaria que "en el CADCI no existe depressión de espíritu i sí mucho fervor y mucho entusiasmo". Amadeu Hurtado es referiria a la guerra i als valors que aquesta havia esbotzat, als intel·lectuals germànics i Alemanya, a la significació de França al nacionalisme català del que subratllaria la seva feblesa: "En realitat Catalunya s'ha preocupat d'una manera exclusiva de veure respectada la seva personalitat, com una mena de patrimoni material susceptible de perdre's si no se la defensa. Això, que és una debilitat, una llastimosa falta de fe en la força del sentiment nacional, ha donat a Catalunya un encongiment, un esperit casolà i recelós, que les generacions actuals no han lograt desvanèixer. La nostra vida política és una llarga queixa, un continu demanar la protecció d'un afalac. I sense haver formulat mai la pregunta de si la nostra personalitat reconeguda té un objecte com a factor de la vida universal, hem fluctuat entre sotmissions i rebeldies des l'origen de la nostra nacionalitat fins avui, fent exclamar a Voltaire que, seguint Catalunya el poble més celós de la seva llibertat, sempre ha sigut sotmés per un altre." "A Catalunya li toca decidir -assenyalaria més endavant- si el nacionalisme deu orientar-se cap a una nova defensa de la seva personalitat, buscant nous emparts que la protegeixin, o si ha arribat el moment de que aquesta personalitat vulgui enrobustir-se i ennoblir-se ofrenant-se com una força per a la formació de la nova Espanya europea". Es referiria també al socialisme i al bolxevisme que posaria en connexió amb la depressió de l'esperit cívic. "Anem inevitablement -manifestaria més endavant- a una limitació i a un acondicionament de l'antic dret de propietat; a la desaparició del patronatge de dret diví i a la solidaritat de

tots els elements de producció, amb iguals drets de sobirania, restituint a l'Estat la seva funció d'orgue suprem del dret en un grau superior de desenrotllament de la societat democràtica. Si no prenem partit amb tota serenitat a favor d'aquesta corrent, la depressió actual del nostre esperit civil s'accentuarà per una reacció ferotge que restablirà els odis de les antigues guerres religioses". Amadeu Hurtado, finalment, acabaria expressant els seus sentiments sobre Catalunya: "Jo diria de la meua pàtria que vol ésser governada amb himnes i banderes, exigint dels seus homes una certa aptitud - per a la tramaia, que és difícil adquirir. Jo no sento com problemes exclusius cap particularisme nacional ni de classe. Crec, pel contrari, que la vida que no s'ofereix generosa per a contribuir a un ideal superior humà, s'ofega com la flama més viva que s'apaga tancada en una campana. Per això no sento a la meua Pàtria catalana dirigir-se al món amb la mà estesa com un captaire, no, sinó ofrenant el seu braç com una força i el crit de Visca Catalunya! no pot sortir dels meus llavis com un crit de guerra contra una Espanya pobre i abatuda, sinó com expressió de joia per haver trobat la meua terra un ideal propi, que per les terres d'Espanya arriba a les terres - d'Europa, com anunci gloriós d'una nova vida." (344)

Tanmateix, unes sentències del Tribunal Suprem en matèria de successió intestada d'impúbbers que vulneraven els drets forals, i, en concret, el català, donava lloc a una forta reacció, encapçalada per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, i en la que havia de participar el CADCI (345). Aquest darrer assistia a la reunió d'entitats científiques, culturals i econòmiques, convocada per l'acadèmia esmentada de Jurisprudència, el 10 d'abril de 1920 (346), que decidia d'informar l'opinió pública de les greus conseqüències de la doctrina d'aquelles sentències del Tribunal Suprem sobre el dret català, de comunicar-ho també a la Mancomunitat, diputacions catalanes i principals ajuntaments del Principat, sol·licitar de l'Estat que sostragués de Catalunya l'acció del Tribunal Suprem, "en el que los catalanes no nos podemos sentir amparados al pedir justicia", tot fent partíceps d'aquesta sol·licitud als parlamentaris catalans (347). Francesc X. Casals formaria part de la Comissió que havia -

de canalitzar les actuacions en defensa del dret civil de Catalunya i que obtenia tot seguit l'adhesió de la Mancomunitat, de les diputacions, d'ajuntaments i de nombroses entitats (348). El 22 d'abril el CADCI, dins d'aquesta campanya, organitzava un miting "per a protestar cívica i virilment enfront de l'agravi inferit pel Tribunal Suprem al Dret Català, vigent segons l'article 12 del Codi Civil," amb la presència de Joan Torrens, president del CADCI, Puig i Cadafalch, Vallés i Pujals, Pere Rahola, Albert Bastardas, Vidal de Llobatera, Manuel Carrasco, Lluís Massot, Maspons i Anglasell, Maluquer i Viladot, Dalmau, la Junta de Defensa del Dret Català i altres representants de les Joventuts, i les adhesions escrites de la Joventut Nacionalista de la Barceloneta, del Centre Democràtic Nacionalista, de l'Ateneu Democràtic Regionalista, de la Joventut Nacionalista La Falç i de la Joventut Tradicionalista de la Barceloneta (349). "Els assistents a l'acte -assenyalava el butlletí "Acció"- que envaïren el saló per complet, col·locaren la bandera d'Irlanda a la galeria i en sa major part portaven el símbol verd del sinnfeinerisme. Va constituir un dels més esplendorosos i catalanescs actes realitzats en nostre estatge en el que, com mai, es parlà d'una manera extrema i convençuda de la imprescindible necessitat d'assolir l'alliberació de Catalunya. Esclataren xardorosos aplaudiments subratllant cada un dels discursos, que gonflaren de patriotisme i entusiasme - l'ànima del públic." (350) D'aquesta manera, Puig i Cadafalch, en cloure l'acte, podia afirmar que "no ha decaigut l'esperit patriòtic de Catalunya " (351).

El Consell Directiu del CADCI, enfi, acordava per unanimitat d'adherir-se, en comunicació escrita, a la campanya que menava l'Acadèmia de Jurisprudència, "perquè entén que el poble català no deu comportar sumís com de Madrid vagin fent perdre l'espiritualitat de Catalunya, traduïda en ses llibertats, son Dret, sa llengua i esdevingui un poble inconscient i esclau, que sigui insensible als agravis i ofenses que cada dia rep dels que pretenen dirigir-lo. I a l'oferir-vos nostre concurs, us diem que contra les sentències del Tribunal Suprem nostra més forta protesta, en apoi de la campanya pro - Dret català nostre més calurós entusiasme, que per Catalunya, per -

nostra terra, per nostra Pàtria, hi bateguen nostres cors." I en una segona comunicació la mateixa entitat assenyalava: "Sovintegen massa els ultratges a Catalunya per a que els catalans ho contemplem impas-siblement. Cal redreçar-nos amb un gest de viril arrogància, recla-mant respecte per a ço que constitueix el nervi del nostre viure na-cional." (352)

El Centre, alhora, en aquests mesos, mostrava la seva solidaritat en- vers el nacionalisme basc (353), així com a altres personalitats i entitats per raons sempre del mateix caire patriòtic (354); i, en - aquest sentit, la Secció de Propaganda Autonomista adreçava una co-municació a tots els regidors nacionalistes electes a les darreres eleccions municipals de febrer de 1920 "felicitant-los pel seu --- triomf i manifestant-los el nostre desig de que inspirin en tots mo- ments la seva acció consistorial en la prosperitat de la Pàtria i - en l'assoliment dels nostres ideals catalanistes".(355)

L'11 de maig de 1920, el Consell Directiu del CADCI prenia l'acord d'adreçar "un comunitat al president de la Mancomunitat de Catalunya per a felicitar-lo amb motiu de la protesta que adreçaren al gover-nador de Barcelona per els atropells comesos en el Jocs Florals, i encoratjar-lo per a prosseguir aquesta tasca fins a dur-la a un -- terreny profitós" (355 bis).

El 20 de juny de 1920 el Centre s'adheria també a l'homenatge a Mar-tí i Julià (356). El mateix estiu de 1920, el Centre promovia una - campanya per la catalanització dels rètols dels establiments comer-cials (357). Però l'acte més brillant, després del miting del 22 - d'abril, era la vetllada en honor de l'alcalde de Cork, mort el 25 d'octubre de 1920 (358). El nacionalisme irlandés produïa dins els ambients catalanistes un atractiu indubtable, si més no en els més radicals i separatistes, fins el punt que, d'alguna manera, Irlanda alimentava l'esperit combatiu dels nuclis catalanistes activistes en aquests anys. Ja vam assenyalar com la Secció de Propaganda Ca-talanista del Centre havia encarregat una conferència sobre Irlanda a Jaume Brossa, dins del cicle sobre els problemes nacionalistes eu-ropeus, que la detenció de l'escriptor i la seva mort al cap de poc impedi de realitzar; i sobre tot, com al miting del 22 d'abril es--

mentat, hom penjà la bandera irlandesa a la galeria i la majoria -- dels assistents duia l'enssenya verda dels sinn-feiners. El nacionalisme irlandés, enfi, havia d'influir sobre el grup d'en Macià i la nova organització d'Estat Català que anava a crear aviat.

Ja durant la vaga de la fam de Terence Mac Sweeney, Miquel Guinart, com a president, i Josep Viñuela com a secretari, signaven una lletra de la Secció de Propaganda, el primer de setembre de 1920, al President del Consell de Ministres d'Anglaterra, tot demanant "si encara hi som a temps", "amb tota l'efusió de la nostra ànima -agra-dablement conturbada, també, per un ideal- la deslliurança de l'alcalde de Cork" (359). El dia 15 d'octubre, en produir-se la seva -mort, el Consell Directiu del Centre feia constar en acta el sentiment de l'entitat "per la mort de l'heroic batlle de Cork" i acordava d'hissar a mig pal la bandera del CADCI durant vint-i-quatre hores (360). El dia 1 de novembre, per una altra banda, el Centre organitzava una vetllada en honor de l'alcalde de Corck i dels "grans difunts catalans" a la que convidava totes les entitats catalanistes i els seus associats, a adherir-s'hi i assistir-hi. (361). La vetllada resultaria "d'una emoció colpidora" (362). Josep Puig i Esteve, en representació de l'alcalde, presidiria l'acte, juntament amb la junta de govern de la Secció de Propaganda Autonomista, Antoni de P. Aleu, president del Comitè d'Acció Catalana de Sud-Amèrica, Maire O'Brian, representant de la República Irlandesa, "la qual pogué veure com de la barana d'una galeria de la nostra sala, penjava una gran bandera irlandesa que adjuntava una glassa de dol per la -pèrdua del seu heroi immortal", Suriñach Senties, Gual, Ventura Gasol i Maynés, president de l'Associació Catalana d'Estudiants, Hom comptaria, a més a més, amb l'adhesió de la Mancomunitat i de la Diputació. Hi intervindrien Lluís Bertran i Pi Joan, que pronunciaria el parlament d'obertura, Miquel Guinart, en nom del Centre, que llegiria "un treball original, enaltint la memòria d'en Pi i Margall i d'en Valentí Almirall; Adrià Gual que recitaria un fragment de Caniçó de Verdaguier, Joaquín Sans i Quintana, també del Centre, que llegiria fragments del doctor Robert, Suriñach Senties que recitaria el Cant Espiritual de Maragall, Carles Cardó que llegiria -

fragments de Torras i Bages, Ventura Cassol que llegiria un poema - seu, glossa a La presó de Lleida, exalçadora de Sweeney i que produiria l'entusiasme del públic (363); Grant i Sala llegiria un article de Martí i Julià, "qui fou gran amic de l'obra del Centre", Climent Maynés llegiria troços de Prat de la Riba, Artur Martorell faria el mateix respecte d'un article de Verdaguer i Callís, i Carles Cardó llegiria un document, facilitat per O'Brian, "que l'alta clerecia irlandesa dedica a tota la Humanitat, explicant les vexacions que sofreix la verda Erin per a assolir la victòria sospirada". Finalment, pronunciaria un parlament Puig i Esteve, i l'Orfeó Gracienc interpretaria diversos cànctics patriòtics i Els Segadors, -- "que foren corejats amb més efusió que mai per la gentada que omplia la sala" (364).

El 20 de gener de 1921, el CADCI celebrava una vetllada dedicada a Joan Maragall, amb la participació de Lluís Bertran i Pi Joan, que dissertaria sobre "Maragall i la seva obra", i dels alumnes de l'Escola d'Art Dramàtic, dirigits per Adrià Gual (365). A la vista de les activitats externes del Centre, no pot negar-se que els actes espectaculars com el miting pel dret català de l'abril de 1922 o la vetllada per l'alcalde de Cork es produïen amb un lapsus de temps - entre ells molt més llarg que en èpoques anteriors, tot reflectint així la conjuntura real del país, però tot palesant, també, alhora, que el CADCI, a la més petita avinentesa, maldava per fer ressorgir la consciència nacionalista. L'activitat teatral i sardanista, les Caramelles de Pasqua, la festa de l'aniversari, caracteritzaven l'actuació del Centre en els primers mesos de 1921, a l'aguait tanmateix de l'ocasió per fer-se present fora, com el 9 de març de 1921, que la junta de govern de Propaganda Autonomista s'adheria a la proposta dels regidors Carrasco, Gambús, Puig i Esteve, Nicolau, Barbey, Blajot, Bordas i Matons, d'homenatjar el Comte Jaume d'Urgell, tot alçant un monument a la seva memòria (366); o l'entusiasme que provocava la visita dels delegats del govern de Iugoslàvia a la Conferència de Transport de Barcelona, al festival de sardanes que se celebrava al CADCI, el 10 d'abril. "La gran gentada que estava present va aplaudir entusiasmada en presentar-se els senyors visi--

tants, aclamant-se l'heroica Sèrbia i altres nacionalitats" (367).

La col·locació de la placa que donava el nom de Martí i Julià a un carrer de la reforma (de la Via Laietana a la Catedral), donava -- lloc a un nou homenatge a Martí i Julià (368), en que el CADCI no -- havia de faltar-hi tampoc. Efectivament, la Comissió organitzadora (369) celebrava un primer acte al CADCI el dia 14 de maig de 1921, presidit per Vidal de Llobatera, en representació del president de la Mancomunitat, Puig i Esteve en representació de l'alcalde, i Vicens A. Ballester, president de la Unió Catalanista, amb les banderes de la Unió Catalanista i del CADCI als dos costats de la presidència i el retrat de Martí i Julià al fons. Vicens A. Ballester, Manuel Carrasco, Miquel Guinart, president de la Secció de Propaganda Autonomista, que estudiaria "l'actuació del doctor Martí en el Centre, fent interessants consideracions i recordant la doctrina de que el nacionalisme calia que fos obrerista i socialista i el socialisme nacionalista"; Puig i Sans, Miquel Laporta, Folguera i Duran, Puig i Esteve, i Vidal de Llobatera pronunciarien els parlaments d'homenatge (370), "El Diluvio", en recensionar l'acte, manifestaria: "No se habló en esta velada de aranceles ni de ridículos imperialismos, contrarios a la esencia nacionalista. No se profirieron tampoco esas amenazas que luego quedan cuidadosamente guardadas en una cartera ministerial. Se hizo el elogio del hombre honrado al -- cual se honra, como dijo el señor Laporta, el nacionalismo generoso y abierto de la democracia catalana; del hombre que predicó la santa insistencia de defender los derechos naturales y sagrados de la patria, que supo mantener sus ideales con sinceridad y energía admirables. Fue un acto el de anoche que nos recordó pasados tiempos, cuyo recuerdo han pretendido borrar quienes, al amparo de la bandera de las cuatro barras, según frase feliz del antes eludido orador han disfrazado sus instintos de negociantes". (371)

L'endemà, diumenge, dia 15, es feia l'acte de descobrir la làpida del nom del carrer Martí i Julià, pronunciant-hi breus parlaments Martí Matons i Vicens, A. Ballester (372). Vint-i-tres entitats, entre les quals hi figurava el CADCI hi assistirien amb les seves banderes, a part de les 46 que s'hi adherien (373).

El 17 de juny de 1921, es produïa la renovació periòdica de la junta de govern de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, que era la que portava el pes principal de l'actuació nacionalista del CAD-CI. Miquel Guinart, després d'una activa gestió en el Centre deixava de presentar-se a la reelecció. Vallejo es dirigiria amb aquest motiu als presents perquè hom fes constar en acta el reconeixement per la tasca feta per Miquel Guinart, mots que foren acollits per l'Assemblea, "que frisava per fer al company Guinart una demostració d'afecte i remerciament", "amb una ovació" (374). Domènec Carrové i Viola, nacionalista d'esquerracom el seu antecessor, fóra elegit nou president de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, amb d'altres persones de la mateixa ideologia esquerrana i procedents de la Unió Catalanista com Enric Nadal i Blanch i Ramon Carreras i Parcet (375). La nova junta de govern de la Secció es proposava d'establir el màxim de connexió amb els socis, per a la qual cosa perfeccionava la presentació de les seves tasques al butlletí "Acció" d'acord amb els tres camps d'actuació de la Secció: la de caire nacionalista en general, la de la Comissió d'Esbarjo que s'encarregava de l'organització de festivals, sessions teatrals, audicions de sardanes, concerts, etc. -i l'Oficina de Relacions Exteriors, que ara es reorganitzava i donava nou impuls al Cos de Delegats amb la finalitat d'expandir "l'obra del Centre, així com el problema nacionalista fins allí on hi resideix un sol català. Això és ço que nosaltres tenim un deure de realitzar; establir un apropament intensísim entre tots aquests catalans exilats, per tal que el seu -- allunyament no sigui el motiu d'una desnacionalització vergonyosa". (376)

Mentre, el desastre d'Annual al Marroc (377) feia caure el govern conservador d'Allende Salazar, l'agost de 1921, i donava lloc a la pujada de Maura i a la segona col.laboració ministerial de Cambó. - Aquesta col.laboració havia de fer esclatar la crisi al si de la Lliga de la que havia de sortir, com hem assenyalat en d'altres plans, l'Acció Catalana l'any següent. Aquesta col.laboració per un altre costat, esperonava les crítiques contra la Lliga i estimulava el nacionalisme radical que veia confirmades les seves aprehensions

envers el possibilisme lliger i que trobava més audiència entre sectors catalanistes de dins o propers a la Lliga que se sentien desil·lusionats per l'actuació del partit regionalista, sobre tot quan - l'únic fruit que resultava d'aquella col·laboració era un aranzel - proteccionista. Aquest fet explica les reaccions que produïa el discurs de Maynés l'onze de setembre de 1921, i la mateixa reacció crítica del CADCI (378). Ja amb motiu d'haver-se solidaritzat amb una proposició signada pel regidor Manuel Carrasco a favor de la retolació dels carrers de Barcelona en català, l'agost de 1921, el butlletí "Acció" mostrava la seva sorpresa pel fet que "les restants forces consistorials que tenen una majoria absoluta, de la que moltes vegades se'n han vantat i se'n han servit, no s'imposessin fent -- aprovar la proposició d'en Carrasco. Al nostre entendre haurien donat una prova de llur catalanisme i de fidelitat al programa de -- llur actuació. Però no ho varen fer així i la proposició va quedar damunt la taula per a la sessió següent i l'altra i la de més enllà portant camí de quedar-s'hi tota una eternitat". (379)

Uns incidents esdevinguts a Vic, l'octubre de 1921, amb motiu de la celebració d'una festa de germano dels ofeons de la Comarca, produïren la immediata solidaritat del Centre i la seva "protesta per -- l'atropell de que varen ésser objecte els concorrents a la festa" (380). Arran d'aquests fets, el Centre de Dependents de Vic proposava al CADCI de Barcelona "de demanar una volta més la derogació de la llei de jurisdiccions". Amb aquest objectiu el CADCI s'adreçava a tots els centres de dependents de Catalunya demanant-los llur -- adhesió a un document adreçat als parlamentaris catalans "per tal - que exigeixin la immediata derogació de la llei de jurisdiccions - que no és res mes que una ofensa contra Catalunya i la vergonya - d'un Estat que vol ésser colonitzador " (381). A la crida responien positivament la Unió de Dependents de Figueras, els Centres autonomistes de Dependents del Comerç i de la Indústria de Valls, Reus, Tarragona i Vic, els Centres de Dependents del Comerç i de la Indústria de Lleida, Terrassa, Mataró, Manresa, l'Associació de la Dependència Mercantil de Barcelona, la Unió Ultramarina i la Federació - de Dependents de Catalunya (382). Amb aquestes adhesions la junta -